

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IULIE 2025

magazin istoric

Anul LIX – serie nouă – nr. 7 (700)
iulie 2025

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 În anul 1860 Gheorghe Tattarescu întreprindea o călătorie prin trei județe din Muntenia – Muscel, Argeș și Vâlcea – cu scopul de a surprinde monumente istorice, dar și portul popular. Unul dintre rezultatele acelei călătorii a fost și tabloul „Țărancă din Câmpulung”, ulei pe pânză, expus în 1868 la „A doua expoziție a artiștilor în viață”, la București. Azi se află la Muzeul Național de Artă al României

2 Considerat monarhul creștin ideal, regele Ludovic IX (1226 – 1270) a intrat în memoria francezilor ca Ludovic cel Sfânt, pentru devoțiunea religioasă și spiritul justițiar, trăsături care i-au adus și canonizarea, la aproape trei decenii după moarte (reprezentare contemporană din Biblia Sfântului Ludovic sau Biblia de la Toledo, operă moralizatoare în trei volume, realizată la cererea mamei, Bianca de Castilia)

3 Cetatea getică Argedava-Popești, județul Giurgiu, și cetatea medievală de la Enisala, județul Tulcea, două dintre monumentele aflate în patrimoniul cultural al României despre care puteți afla amănunte pe site-ul <https://cimec.ro>

4 În această pictură, atribuită lui Francesco Rosselli, castelul regal, unde a locuit Papa Celestin V, se află în centrul imaginii

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEL,

IOAN BOLOVAN
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stănciu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiță Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin,
camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod
050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77,
0755 290 606

SUMAR**iulie
2025****4 București,
București...**
Palate și mitocani**5 Dueluri...
intelectuale**
*Dispută la Institutul
de Istoria Artei***A.-S. IONESCU****EXCLUSIVITATE****11 Peste două
continente și un ocean**
*Conexiunea unitarienilor
americani
cu cei din Transilvania*
E.H. LATHAM, Jr.**15 În oglinda
aliatului***O mărturie germană
despre ultimatumul
sovietic din iunie 1940*
**C.M. FLORIAN,
F.von SONNLEITHNER****20 Operațiunea
Storm – 333***Cum au luat sovieticii
decizia intervenției
în Afganistan***T. PĂCURARU****25 O medalie
și mai multe amintiri***Despre savantul
Virgil Nițulescu*
M. MIHAILIDE**POVEȘTILE
BUCUREȘTIULUI****30 Gheorghe
Tattarescu,
caiete și schițe din Italia**
R. ION**33 Recurs
la istorie, într-o lume
în metamorfozare**
*Școli de gândire
în politica externă
a României***M.E. IONESCU****38 Istoria pe șevalet,
diferită de cea reală**
F. DOLGHIN

INSTITUTUL NAȚIONAL AL PATRIMONIULUI

42 C.I.M.E.C.
sau patrimoniul online
B. ȘANDRIC

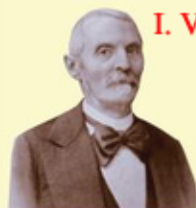
47 Un altfel
de muzeu
FI. RĂDULESCU

52 Papa
care nu voia să fie Papă
A. OPREA

INVITAȚIE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

57 Un mecena
de altădată
Vasile Adamachi
I. VOLCU

CLIO ANUNȚĂ

62 MI5 în spatele
ușilor închise
Expoziție la sediul
Arhivelor Marii Britanii
L. BRAD CHISACOF

65 O istorie pe lună

66 Pe vremuri
oamenii își trimiteau
scrisori
Correspondență
regina Maria –
Joseph Boyle
G. FILITTI

A FOST ODATA CA NICIODATA

74 Numai doffer
să nu fii!
A. DARIE

76 Un consul
la Băile Slănicului
W. von KOTZEBUE

HOOVER INSTITUTION

79 Correspondență
din exil

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

71 În București,
acum 50 ani

46; 80; 81
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

AL XXXIII-LEA SIMPOZION DE ISTORIE ȘI CIVILIZAȚIE BANCARĂ „CRISTIAN POPIȘTEANU“

82 Din elita Băncii
Naționale a României –
Constantin I. Băicoianu

BUCUREȘTIUL ÎNTRE IERI ȘI AZI

Azi, după un veac de om, de progrese și de prefaceri – care mândresc pe unii și desamăgesc ispititor pe alții –, azi avem în centrul capitalei modernizări ce răsfăță ochiul și înalță sufletul. Ele pot rivaliza cu apusul pe care l-am ajuns în 70 – 80 de ani.

Pe întinderea maidanelor de infecții și bălării de ieri se văd palate ca de icle și de zmei din povești. În locul labirintului de hudiți și urdinișuri, printre cocioabe și bordeie, se întind strade în betonul cărora lumina de la felinare se răsfărge ca pe oglinda unui lac. În locul ulițelor strâmte și întortochiate, înecate în praf sau în noroaie, printre curțile și grădinile marilor boieri, se pierd la nesfârșit în zare bulevarde asfaltate și iluminate ca ziua, refugii, trotore și piețe mai curate decât lutul locuinței milioanei de bieți români. Paragina de mlaștini și gunoaie infecte e împodobită în monumente, în scuaruri și grădini de vară, în clădiri și spitale monumentale, dar în tămăduirea boalelor și în alinarea gratuită a mizeriei umane suntem ca de la pământ la cer față de vremile milostiveniei de ieri. În loc de vraci, mulți satrapi.

Avem Dâmbovița canalizată și canalizări pretutindeni. Avem teatre, muzee, atenee, ștranduri, avioane, radio și telefoane. Avem căi ferate și vehicule în zbor de rândunică cu transport de oameni și de mărfuri ușurate ca prin vis. [...] Avem cofetării, berării, cafenele, restaurante, chioșcuri și automate de bunătați și de tribut strein; avem luminații și reclame luminoase la care provincialii sgâiesc ochii ca la comediații bălciului de ieri; iar liniștea stradelor tăcute e întreruptă prelung de grohotul și huetul drăciilor de la mașini.

Avem jandarmi și gardieni cu școală, zapcii și polițai titrați, dar pungășii, hoții și tâlharii de pe drumuri îngrozesc lumea mai fioros decât pe vremea faimoșilor haiduci. Omenia ne dispare pe măsura dezvoltării magistraturii savante, iar religia pe a dispariției preoților bigoți.

Avem canalizări pe strade și în curți, avem lumină electrică și robinete de apă cristalină fășnind ca prin vrajă la ușa și din peretele casei fiecăruia din noi. Și câte altele. Ce minuni de basme pentru omul de ieri

care și-ar auzi glasul de la distanțe neînchipuite? Ce nu avem? [...]

În schimb, din zăvoaiele și păduricile înviorătoare de pe Colentina: Pantelemon, Teiu – cu parcul domnesc –, Floreasca, Herăstrău, Băneasa, Dămăroaia – fiicei lui Ipsilanti –, Crângași etc., din toate aceste puncte de slabă și desfătare populară gratuită n-au rămas decât urma puturoasă a taberelor părăsite de sălbatici. Din ape o cultură de fânțari și strai de broaște. [...]

Recreația și regenerarea poporului o vedem numai în cărciumi, radio și cinema. Tindința e de a trăi prin cap și senzații. Restul de corp îl socotim un balast inutil. Preumblări, excursii, sporturi și desfătări ieftine și nevinovate în aerul liber și îmbălsămat de natură. Cultul acestei naturi, ce face din mitocan un suflet de noblete, din neamț și din englez un om de forță, din minoritari chiar tipuri diferențiate ca aspect? O, nu. Cu așa ceva ne-am săturat din moși strămoși. Ele ne-ar periclita cointeresarea în desfătări de exploatare și de tribut străin. Înlocuim totul prin perversitatea stradei și a focarelor de vicii, de lux și lene, ce ne pot degenera și degrada. Deși mai prolifici și conservați prin avere, minoritarii își fortifică descendența prin excursii și orice mijloc. Noi ne minăm urmașii cu o furie de barbari inconstienți.

(Urbanism... și cult național, București, 1930)

UN DUEL „COLEGIAL” LA INSTITUTUL DE ISTORIA ARTEI

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Protagoniștii acestei relatări sunt trei iluștri istorici de artă, cercetători la Institutul de Istoria Artei din București, dintre care doi aveau să îi devină directori: Radu Bogdan (1920 – 2011), Remus Niculescu (1927 – 2005) și Vasile Drăguț (1928 – 1987). Fiecare dintre ei avea în spate o operă remarcabilă, punctată de studii și articole publicate în

Sediul Institutului de Istoria Artei

reviste de specialitate și volume sub nume propriu sau în colaborare. Primii doi erau moderniști și își dedicaseră studiile unor mari pictori români din secolul al XIX-lea (Bogdan lui Theodor Aman și Ion Andreescu, Niculescu lui Nicolae Grigorescu), în vreme ce ultimul era medievist și se ocupase de majoritatea expresiilor artistice din spațiul românesc din secolele XIV – XVIII. Fără a fi concurenți în tematica abordată, între Bogdan și Niculescu se născuse o dușmănie care, din când în când, lua forma unui conflict deschis. Amândoi erau apropiați ai directorului fondator al Institutului, acad. G. Oprescu (1881 – 1969). Amândoi colaboraseră la volumul coordonat de Oprescu, *Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R., vol. II: Secolul XIX*, apărut în 1958, iar Niculescu scrisese, împreună cu profesorul, monografia în două volume Grigorescu (1961, 1962), dar arestarea și condamnarea sa, în 1959, în procesul politic cunoscut drept *lotul „Noica – Pillat”*, făcuse ca primul volum să apară semnat doar de Oprescu.

Academicianul G. Oprescu nu tolera animozitățile dintre subalterni și, prin prestanța și respectul ce-l însufla, nimeni nu îndrăznea să

ridice glasul ori să umble cu delațiuni și bârfe. Dar, după dispariția sa, vechile dușmănii și invidii mocnite s-au reactivat și au explodat.

Eliberați de vigilența și exigența profesorului, a re izbucnit vechiul conflict dintre Remus Niculescu și Radu Bogdan, ce l-a atras în arenă pe

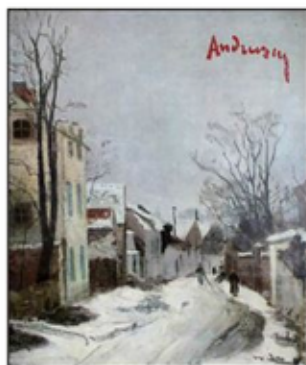
*Câtă vreme
acad. George Oprescu
a fost directorul
Institutului...*

grafist s-a inflammat și a dat un răspuns tăios recenzentului, iar de aici a început o polemică desfășurată în următoarele numere ale revistei, mult așteptate și comentate de oamenii de cultură și de artă. În articolul *Viraj periculos*, Drăguț, pe bună dreptate, acuza atitudinea lui Bogdan, care considera că are exclusivitate asupra subiectului Andreescu și, timp de două decenii, nimeni altcineva nu a avut dreptul să se ocupe de

mai tânărul, dar foarte combativul Vasile Drăguț, care a pornit o adevărată campanie, în paginile *României literare*, împotriva autorului monografiei *Andreescu*.

În luna iunie 1971, Vasile Drăguț publicase în periodicalul menționat o recenzie la volumul *Andreescu*, semnat de Radu Bogdan, care fusese laureat pe nedrept, după părerea sa, cu Premiul pentru Critică al Uniunii Artiștilor Plastici. În articolul intitulat *O monografie în controversă*, autorul deplângea rezultatul nesatisfăcător al efortului de 20 de ani al lui Bogdan, conchizând: „Elogiind, încă o dată, priceperea și devotamentul cu care Radu Bogdan a asigurat apariția unor admirabile reproduceri, nu putem fi încântați de un text desuet ca metodă, cu respirație rece și orizont îngust”.

Evident, infatuatul mono-

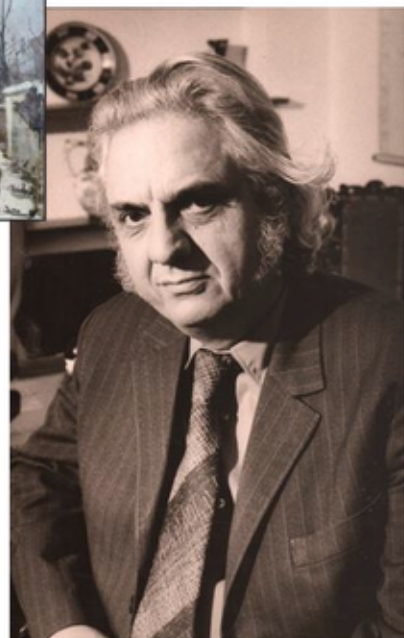

*... Radu Bogdan
(în medalion,
coperta albumului
cu pricina)...*

opera acestuia. „Cazul în discuție, pentru că este un «caz», denunță încă o dată practica de monopol, de feudă științifică incompatibilă cu ideea de progres în cercetare, de stimulentă confruntare de opinii.” Tot acolo, era atrasă atenția

asupra neatenției monografistului de a-și exprima cuvenitele mulțumiri tuturor celor fără de al căror aport nu ar fi putut finisa lucrarea. „Știm cât de mult a beneficiat de îndelung răbdătoarea muncă a colegilor săi de secție, a muzeografilor și restauratorilor de la Muzeul de Artă al R.S. România, care l-au ajutat efectiv la rezolvarea unor probleme sau, în unele cazuri, i le-au oferit gata rezolvate. Fără să-i citeze – probabil numele lor nu erau destul de reprezentative – și fără să le adreseze un complezent «merci», Radu Bogdan dovedește că a înțeles în sens invers morala din «Scrisoarea I»”.

Folosind un joc de cuvinte pornind de la titlul recenzentului, Bogdan semnează articolul de răspuns *Virus periculos*, unde devine sarcastic și-l tratează de sus pe Drăguț, arătându-i că gratitudinea pe care o reclama pentru cei care-l ajutasera o reparti-

zase în volumele ce avea să urmeze, iar de exclusivitate nu putea fi vorba. „Nu puteam aduce mulțumiri în volumul întâi unor persoane care și-au dat concursul exclusiv la probleme tratate în volumele viitoare, în al căror manuscris sunt menționate de mult. [...] Dar mai e și chestia cu «monopolul»! Aici, într-adevăr, Vasile Drăguț are de ce să se indigneze și să fie «drastic». Nu că n-ar mai fi scris și alții, în cei 20 de ani, studii și articole despre Andreescu (există vreo 60, semnate de 50 de autori diferiți, însă V.D., care nu-și pierde timpul cu lectura și cercetările,

n-are de unde ști: așa că nu i-o iau în nume de rău). [...] Desigur, Vasile Drăguț e capabil să-mi replice și de data aceasta că nu m-am ocupat de «problemele de fond», că n-am intrat cu dumnealui în pretinsa controversă «științifică» și că mi-a pierit glasul în fața profunde dezamăgiri pe care i-a provocat-o «arătoasa» mea monografie! Dar între Vasile Drăguț și problemele de fond referitoare la Andreescu e o distanță atât de considerabilă, încât nu pot să-mi permit luxul acesta aici, abuzând și de răbdarea *României literare*, și de aceea a cititorilor. Ar trebui să-i explic lui V.D. ce este o problemă de fond. Căci, așa cum ați remarcat desigur și dumneavoastră, numai în probleme de fond n-a intrat dumnealui. [...] (Apropo, de ce vorbește Vasile Drăguț în numele întregului tineret, acuzându-l de ignoranță – dumnealui, care de fapt e june

... și Remus Niculescu
nu au îndrăznit să dezgroape
secură războiului

exclusiv în ale scrisului despre artă?).“

În încheierea acestui articol, Bogdan anunță că se oprește și nu mai continuă polemica. Dar, în ultimul articol semnat de Drăguț și intitulat *De-a v-ați acuns*, acesta îi aplică lui Bogdan lovitura de grație, afirmând că a folosit materiale adunate de alții: „Aglomerarea de documente – foarte multe culese prin strădaniile nenumiților colegi de institut [subl. V.D.] – nu poate înlocui un text de bază analitic, de circumstanțiată dezbateră a raporturilor picturii lui Ion Andreescu cu lumea artistică a epocii sale. [...] Am afirmat și repet: dincolo de o mare cantitate de documente, unele utile, volumul *Andreescu* nu conține decât un text de serviciu, care nu reușește măcar să se apropie de vigoarea și căldura interpretărilor unor înaintași, cărora nu li s-a[u]

asigurat niciun moment condițiile speciale de care a beneficiat Radu Bogdan.“

Aceste aserțiuni au deschis o cutie a Pandorei și au angajat mulți protagoniști în necesara lămurire a situației. Chestionat verbal în privința situației expuse în presă, Remus Niculescu semna, la 29 octombrie 1971, o adresă destinată directorului din acel moment al Institutului, Mircea Popescu, în care detalia faptele și reclama folosirea de către Radu Bogdan a documentației adunate de el despre mișcarea

artistică românească din intervalul 1860 – 1940, circa 600 de pagini, legate în patru dosare. Între 1960 și 1964, Niculescu fusese deținut politic și, așa cum se exprima în adresă, „materialul științific strâns de mine și aflat în diferite faze de elaborare a stat la dispoziția cui a vrut să-l folosească“, dând exemplu că însuși G. Oprescu publicase, sub nume propriu, monografia *N. Grigorescu* (1961) și volumul *Steriadi senator* (1961), elaborate de el. Semnatarul îl acuza pe Bogdan că inserase la bibliografia monografiei *Andreescu* articolele culese de el din presa secolului al XIX-lea, fără a fi cerut permisiunea de a le folosi și fără a da necesarul credit. Niculescu sintetiza foarte elocvent relația dintre el și coleg: „Între d-sa și mine sunt însă deosebiri de structură intelectuală, care fac ca pe baza aceluiași material să ajungem adesea la concluzii

Foarte combativul Vasile Drăguț

diferit nuanțate sau chiar de-a dreptul opuse. O experiență îndelungată mi-a arătat că bunurile spirituale sunt inalienabile.“

Peste două zile, Radu Bogdan depunea un memoriu pe care, mai riguros și mai atent cu aspectele formale decât Niculescu, l-a înregistrat sub nr. 241, din 1 noiembrie 1971, la Institutul de Istoria Artei al Academiei de Științe Sociale și Politice. Solicitând directorului institutului să dea o dezmințire la afirmația lui Drăguț, el expunea, pe trei pagini și jumătate, dactilografiate, cum decuseseră lucrurile și infirma folosirea abuzivă a materialelor ce proveneau din cercetările lui Niculescu. Foarte riguros, Bogdan prezenta punctual situația și găsea suficiente argumente pentru a se disculpa. Mai întâi revela

vechimea dușmăniei dintre el și reclamant, subliniind: „Este necesar a nu se confunda problema de față cu aceea a acțiunii de defăimare la care s-a dat Remus Niculescu cu prilejul doctoratului meu din 1969, acțiune întreprinsă mai întâi oral, pe lângă regretatul profesor Oprescu, și concretizată apoi într-un document scris.“ La punctul 2 al memoriului cita propoziția incriminatoare din recenzia la volumul *Andreescu* și îl acuza pe director că nu a luat poziție și nu l-a apărut: „Temeiul afirmației lui Vasile

Drăguț lipsește [subl. – R.B.], fapt care și numai singur îl pune pe autorul ei într-o lumină ce, după opinia mea, era de natură să vă oblige – ca director al Institutului unde lucrez de 20 de ani – să luați din primul moment atitudine.“ La punctul 3 devine chiar inchizitor în tonul folosit față de superiorul său ierarhic: „Mă siliți deci să mă ocup de pretențiile colegului Niculescu, pe care – conform celor știute prea bine de amândoi (adică de dvs. și de mine) – acesta le-a trâmbițat ani de-a rândul pe toate drumurile, denigrându-mă. Dar nu le-a formulat niciodată cu precizia la care obligă buna credință și nici nu mi le-a comunicat direct. V-a adus Remus Niculescu vreodată un argument în sprijinul pretențiilor exprimate, indicând concret ce anume din monografia

Andreescu, vol. I, se sprijină pe vreun document cules de d-sa, fără ca eu să fi citat sursa și fără ca acest document să aparțină patrimoniului public? În caz afirmativ, vă rog să mă informați, ca să pot argumenta la rândul meu cât se poate de concret. Dacă însă nu a făcut-o până acum, vă rog să nu neglijați că până la data prezentului memoriu nu a fost produs temeiul în virtutea căruia Remus Niculescu își poate susține pretențiile și că un asemenea procedeu se înscrie în șirul celor definite ca *insinuare* și *incorectitudine*, procedeu față de care apreciez că dvs., personal, trebuia să fi luat de mult poziție întru apărarea demnității mele; ceea ce, în mod regretabil, nu ați făcut.“

Tonul devine și mai agresiv la punctul 4: „Ținând seama de tot ce v-am arătat mai sus, apare mai mult decât surprinzător că dvs., spre a dezminți niște afirmații care urmăresc să-mi lezeze grav profilul moral și profesional, pretindeți nu ca defăimătorii și insinuatorii – respectiv Vasile Drăguț și Remus Niculescu – să-și producă dovezile, ci ca subsemnatul să le invoc întru apărarea mea, și încă în condițiile lipsite de precizări concrete în care v-am demonstrat că au fost făcute acele afirmații. Nu vi se pare oarecum de neînțeles, nu vă intrigă (afară doar dacă nu intervin aici situații care vă constrâng la o eludare), că după 20 de ani de când lucrez cu dvs. în strânsă colaborare, într-un contact zilnic, de la om la om, sub controlul perpetuu și cu aprobarea dvs. încă nu vă considerați în măsură să știți dacă sunt cu adevărat un

tovarăș și un cadru științific corect, sau pur și simplu un element dubios? Căci numai unui element dubios – care trezește mari incertitudini în conștiința dvs. – sunteți îndreptățit să-i refuzați cu atâta persistență o dezmințire publică, care altfel ar fi trebuit să vadă de mult, cu toată promptitudinea momentului cuvenit și fără niciun ocol, lumina zilei.“

La punctul 5, semnatarul memoriului revenea asupra îndelungii inamiciții ce o manifesta colegul, care data încă din primii ani ai fondării Institutului. „Dvs. știți foarte bine – ca unul care în repetate rânduri ați fost martorul faptelor, ba uneori chiar prima mea sursă de informare (de pildă, în cazul afirmației calomnioase făcute odinioară de Remus Niculescu în legătură cu monografia mea despre Theodor Aman) – de câtă lipsă de loialitate și incorectitudine la adresa subsemnatului s-a făcut vinovat, din 1956 până azi, Remus Niculescu. Spre a înlătura orice echivoc, precizez: prin «incorectitudine» și «lipsă de loialitate» înțeleg *insinuarea calomnioasă, intriga, denigrarea, precum și împiedicarea punerii în circulație sau a consultării unor opere și documente care afectau munca mea de plan.*“

Urma, la punctul 6, o critică dură la adresa confratelui, care nu își onora la timp temele de plan sau, dacă o făcea, preda doar mici părți din ceea ce ar fi trebuit să fie o lucrare de proporții și, cu toate acestea, fusese încurajat, promovat și primit funcții de răspundere și salarii

Ion Frunzeti

în consecință – de unde reiese că Bogdan aspirase la aceeași poziție, dar nu beneficiase de nimic în acest sens. La punctul 7, semnatarul revine la solicitarea de a i se lua public apărarea și caută să se disculpe de folosirea unor materiale care aparțineau, în exclusivitate, Institutului și de solicitarea concursului unor colegi servibili: „Poate că ezitarea dvs. este pricinuită de faptul să am apelat uneori, în *afara* oricărei sarcini de plan, la ajutorul *benevol* al colegilor, pentru simpla *transcriere*, parțială sau integrală, a unor articole de presă, *indicate în prealabil și cu exactitate de mine* (cu loc, autor, titlu, pagină și dată de apariție); sau de faptul că am folosit asemenea *transcrieri* – evitând o inutilă pierdere de timp – atunci când le-am găsit în *dosare ce conțineau legal și de drept zestrea documentară și intrinsecă a Institutului, respectiv a sectorului de istoria*

artei românești moderne și contemporane. Toate acestea, tovarășe director, nu pot constitui argumente în fața *gravului prejudiciu moral* pe care au încercat să mi-l aducă, public, Vasile Drăguț și, pe la toate colțurile de masă, Remus Niculescu, prejudiciu care prin *tăcerea* dvs., vă implică, după cum *ar continua să vă implice orice răspuns pe care l-ați da în viitor, dacă acesta nu ar beneficia de formulările și nuanțările necesare înlăturării celui mai mic echivoc.*“ La ultimul punct, își îndemna directorul să lămurească, fără întârziere, situația la forul tutelar, Academia de Științe

Sociale și Politice, conform unei schițe date în anexă, și preciza că respectivul memoriu era absolut personal și nu dorea să fie comunicat decât organizației de bază a P.C.R. din Institut și, eventual, forurilor politice și administrative superioare.

Spre a-și susține nevinovăția și a avea suficiente argumente irefutabile prin care să demonstreze că nu abuzase de timpul colegilor, iar aceștia îi executaseră, cu plăcere, transcrierile solicitate, Bogdan obținuse de la câțiva dintre ei – la solicitarea conducerii, în urma persuasiunii sale – niște declarații scrise de mână și date 26 și 27 octombrie 1971. Declarațiile au fost date de Elena Mateescu, Carmen Laura Dumitrescu, Viorica Andreescu și Gheorghe Cosma, toți atestând că activitatea a fost făcută în afara planului de cercetare, fără a fi de lungă durată și nici de mare

anvergură (circa o jumătate de oră de muncă și aproximativ zece articole conspectate). Din formularea textelor se vede că toți respectaseră modelul sugerat de Bogdan, spre a-i fi avantajos.

În urma acestui memoriu convingător, Mircea Popescu a înaintat o adresă lui Ion Frunzetti, care în acea perioadă era președintele Secției de teorie și istoria artei și literaturii în cadrul Academiei de Științe Sociale și Politice. Directorul Popescu a respectat, cu strictețe, indicațiile lui Bogdan din anexă. Dar a mai adăugat un paragraf lămuritor în privința acuzațiilor apărute în presă, care se cereau a fi examinate: „O singură problemă rămâne deschisă. Pe vremea când tov. Remus Niculescu era în detenție, pe baza unei adrese semnate de prof. Oprescu și de tov. Radu Bogdan, a fost adus de la soția tov. R. Niculescu material documentar (excerpte de presă), care a fost dactilografiat și apoi depus la direcție. Un exemplar, însumând mai multe sute de pagini, din acest material documentar a fost dat, la cerere, tovarășului Radu Bogdan, la care se află și astăzi. În legătură cu aceasta, tov. Remus Niculescu afirmă și în ultima sa declarație scrisă, ca și verbal, în alte împrejurări anterioare, că tov. Radu Bogdan a utilizat fără învoirea d-sale și fără a menționa în vreun fel acest lucru, materialul documentar strâns de d-sa. “Totuși, nici în urma acestor demersuri nu s-a luat vreo măsură și nu a fost publicată vreo dezmințire.

Conflictul nu se stinsese nici peste doi ani. Persuasiv din fire – spre a nu spune pisălog

–, Radu Bogdan a revenit cu o adresă către directorul interimar al Institutului, Răzvan Theodorescu, dorind a fi exonerat de orice bănuială atât în fața contemporanilor, cât și a posterității. Între timp, avusesse loc o ședință de partid în Institut în care fusese reluată problema cea veche și unde i se recunoscuse nevinovăția. În adresa, redactată la 12 mai 1973 și înregistrată sub nr. 783 din 14 mai 1973, Bogdan spunea, între altele: „Această afirmație [a lui Vasile Drăguț], în întregime calomnioasă, prejudiciază grav calitatea morală cu care mi-am întreprins cercetările în problema «Andreescu». În consecință, începând chiar din luna iulie 1971, m-am adresat în repetate rânduri conducerii Institutului, cu rugămintea de a cerceta care este adevărul și de a da, în funcție de concluziile stabilite, o dezmințire publică alegațiilor lui Vasile Drăguț. Conducerea Institutului a întreprins în acest sens o seamă de investigații amănunțite, soldate cu răspunsuri în scris din partea tuturor colegilor mei din sectorul de istoria artei românești moderne și contemporane care au avut pe parcursul anilor sarcini documentare referitoare la arta românească a secolului XIX și XX. La 17 aprilie a.c. a avut loc și o discuție în organizația de bază a Institutului, care a lămurit foarte clar și cu *unanimitate* de opinii adevărul cu privire la modul cum mi-am efectuat documentarea necesară monografiei *Andreescu*. Atât din declarațiile scrise înainte conducerii Institutului, cât și din cele produse verbal în cadrul amintitei ședințe, a reieșit deplina corectitudi-

ne și integritate morală cu care subsemnatul mi-am realizat documentarea pentru monografia *Andreescu*. Față de întârzierea care, din diferite cauze obiective, a intervenit în căpătarea dezmințirii solicitate de subsemnatul conducerii Institutului, îmi permit să revin din nou asupra cererii mele inițiale, rugându-vă totodată să îngăduiți ca răspunsul să fie dat publicității în paginile numărului imediat al revistei *Studii și cercetări de istoria artei*.”

În sfârșit, solicitarea lui Bogdan a fost acceptată și directorul interimar îi dă, în aceeași zi, 14 mai 1973, un răspuns favorabil, prezentând și o schiță a textului ce urma să fie dat publicității. Așa că în numărul 2 al revistei *SCIA* pe anul respectiv a apărut, pe o pagină de la final, mult așteptata dezmințire, semnată neutră: „Redacția”.

Să încercăm a ne imagina cum au decurs relațiile dintre Radu Bogdan și Vasile Drăguț atunci când, prin forța lucrurilor și adierea vântului politic, cel din urmă a ocupat fotoliul de director al Institutului de Istoria Artei, între 1975 și 1987! Remus Niculescu, deși era deja pensionar, în 1992 s-a reîntors în Institut, în calitate de director, conducând destinele cercetării de artă până în 1998.

Deși personalități marcante ale culturii naționale, de egală valoare în domeniul lor, acești prodigioși cercetători erau oameni și, ca orice muritor, erau stăpâniți de trăiri puternice, de invidii, de dușmăanii, de ură, care-i făcea să tragă adesea spadele și să provoace la duel în agora! ■

UNITARIENII AMERICANI ȘI TRANSILVANIA

ERNEST H. LATHAM, Jr.
(S.U.A.)

Biserica Unitariană a apărut în contextul Reformei secolului al XVI-lea și își are originea în Reformă. Se poate considera că anul fondării acestei biserici este 1566, când Ferenc David (născut Franz David Hertel), episcop calvin, a abandonat doctrina trinitariană a calvinismului și a îmbrățișat teologia

Ferenc David adresându-se Dietei de la Turda, tablou din 1898, de Aladár Körösfői-Kriesch

unitariană, care nu recunoaște divinitatea lui Isus Christos. Ceea ce se considera erezie la vremea aceea s-a bucurat de un succes considerabil printre maghiarii din Transilvania, la început mai ales la secuii din estul provinciei. Edictul de la Turda, din 28 ianuarie 1568, dădea dreptul Unio Trium Nationum din Transilvania (maghiari, sași, secui) să-și aleagă propriul cler și permitea existența unitarienilor maghiari. Deși Ferenc David a fost, până la urmă, judecat pentru credința lui și a murit în închisoare, în 1579, unitarianismul a dăinuit printre unguri până în zilele noastre.

Unitarianismul din America are o istorie considerabil mai scurtă. Rădăcinile intelectuale și teologice se găsesc în raționalismul iluminist al secolului al XVIII-lea, în romantismul german și transcendentalismul american, un stimul fiind, în parte, și momentul fierbinte al Revoluției Americane. Imediat după apariție, în parohiile congregaționale din Noua Anglie au avut loc dispute între trinitarieni și unitarieni. Capela Regală din Boston s-a desprins de Biserica Episcopală (Anglicană) în 1787, prin alegerea unui predicator laic în locul preotului. Influența unitarienilor s-a

răspândit rapid, iar în 1805 aceștia au dobândit mai multe posturi profesionale importante la Universitatea Harvard. În 1825, s-a întemeiat Asociația Unitariană Americană, ca denotație religioasă de sine stătătoare. În 1832 Ralph Waldo Emerson (1803 – 1882), cleric unitarian, a renunțat la biserică și s-a dedicat literaturii, ca lider al transcendentalismului. A fost intelectualul american de vârf al timpului său.

Pe scurt, biserica unitariană din Transilvania este conservatoare, are o identitate strict maghiară și este organizată centralizat, sub conducerea unui

Ralph Waldo Emerson

episcop. Unitarienii americani au o biserică liberală, care funcționează prin parohii, fără o ierarhie centrală și fără o identitate etnică specifică. Faptul că unitarienii americani s-au arătat deosebit de interesați de unitarienii din Transilvania, investind, mai ales între cele două războaie mondiale, timp și resurse materiale, nu s-a petrecut ca un lucru de la sine înțeles, având în vedere că, dincolo de principiul teologic privitor la unitatea dumnezeirii, cele două biserici nu au mult în comun.

Este vorba, așadar, de două biserici unitariene separate de un ocean și două continente, 250 de ani de istorie și nicio limbă în comun. Lucrurile încep să se schimbe din anul 1831, când Sandor Farkas (1795 – 1842), unitarian maghiar, a vizitat Statele Unite și le-a vorbit unitarienilor americani despre coreligionarii lor din Transilvania. Întors în Europa, Farkas a publicat volumul *Călătorie în America de Nord* (1834), informându-și cititorii despre unitarienii americani. Bisericile au rămas în contact de atunci, deși biserica din Transilvania era conservatoare, exclusiv maghiară, organizată ierarhic, condusă de un episcop, în vreme ce la americani biserica era liberală, organizată congregațional, fără ierarhie și foarte diversă etnic.

Așadar, nu e de mirare că – dincolo de toate aceste diferențe, dar având o comunitate de gândire

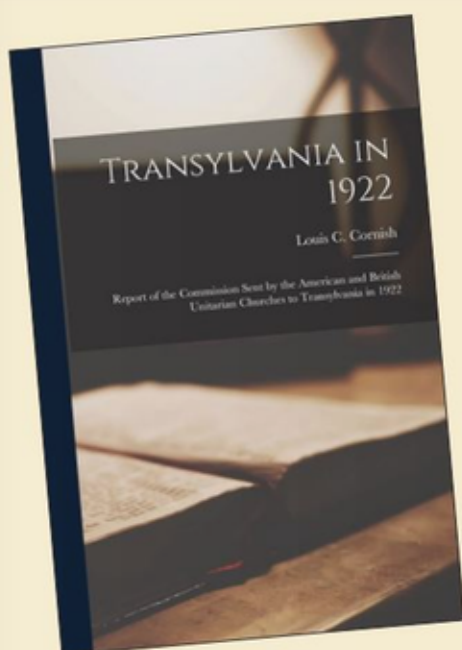
teologică –, după turbulența și întreruperea contactelor internaționale în timpul Primului Război Mondial, război urmat de schimbări politice radicale, cu efect direct asupra unitarienilor maghiari din Transilvania, biserica unitariană americană s-a oferit să-i sprijine pe coreligionarii lor, în primul rând pe aceia dizlocați.

Probabil că prima mențiune postbelică făcută de unitarienii americani privind „cea mai veche grupare a bisericilor noastre, sub conducerea Episcopului Ferenc“, a apărut în anuarul bisericii pe anul 1918 – 1919, la capitolul „Relații externe“. Se nota aici: „Nu am primit nicio comunicare din această zonă bântuită de furtună.“ Continua pe tonul ce avea să definească, în interbelic, punctul de vedere al unitarienilor americani pe tema minorităților din Transilvania: „Dacă nu se vor impune limite intoleranței manifestate de Biserica Greco-Catolică, nefericită va fi soarta unitarienilor unguri.“ Autorul capitolului este reverendul Cornish. Reverendul va juca, mai mulți ani, un rol central în relațiile dintre bisericele unitariene ale celor două țări. Îl vom prezenta în cele ce urmează.

Louis Craig Cornish s-a născut la 18 aprilie 1870, în New Bedford, Massachusetts, un vechi port la Atlantic, specializat în pescuitul balenelor. Tatăl, dr. Aaron Cornish, era urmașul a șase dintre călătorii veniți pe „Mayflower“, nava care a adus pelerinii la Plymouth, Massachusetts, în 1620. Mama lui, Francis Virginia Hawkins, era nepoata

Sandor Farkas

*Raportul alcătuit de Cornish
după vizita din 1922*

lui Uriah Hawkins, revoluționar care, sub comanda lui George Washington, a luptat la Trenton, Princeton, Monmouth și a fost printre supraviețuitorii iernii din Valley Forge. În timpul Războiului Civil, ambii lui părinți au făcut parte din corpul medical al Armatei Uniunii. Cornish era mai degrabă mic de statură, slab, cu o sănătate destul de șubredă. A urmat școala primară locală, liceul privat Hale și o școală cu internat din Rochester, New York. În intervalul 1889 – 1891 a fost student fără frecvență la Harvard. În anul următor a călătorit în Europa, ca tutorie privat. S-a întors la Harvard, unde a obținut un certificat de participare la absolvire în anul 1893. A mers apoi în California, ca asistent la Universitatea Stanford, unde a și obținut licența (B.A.), în 1894. A revenit în Massachusetts, unde s-a angajat ca secretar al episcopului bisericii episcopale din acel stat, rămânând pe post timp de patru ani. Deși fusese crescut episcop, a ajuns să se despartă de această biserică și s-a convertit la Unitarianism. S-a înscris la Școala Teologică din Harvard, de unde a obținut masteratul în 1899. În același an, în iunie, a fost primit să slujească la Capela Regală din Boston. În aprilie 1900 a fost solicitat să slujească la Prima Parohie din Hingham, Massachusetts, o congregație mare, de circa 1.200 enoriași. Aici s-a făcut remarcat prin efortul de promovare a mișcării

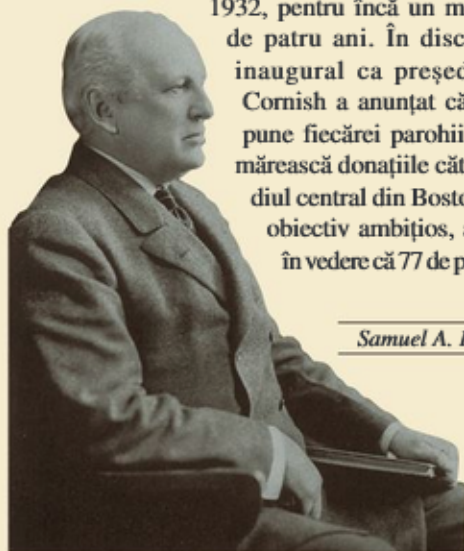
unitariene, prin calitatea predicilor sale, ca și prin *Istoria localității Hingham*, care, după mai bine de un secol, rămâne o lucrare de referință. În 1906, Cornish s-a întors la Capela Regală și s-a căsătorit cu Frances Eliot Foote, al cărei tată fusese la un moment dat cleric aici. În 1915, Cornish a devenit secretar general al Asociației Unitariene Americane (AUA), cu sediul central la Boston, moment din care nu a mai slujit ca preot paroh.

În funcția de secretar general AUA, Cornish s-a ocupat de relațiile internaționale, fiind deosebit de interesat de unitarieni și alte denominații creștine „liberale” – mai cu seamă de unitarienii din Transilvania. A fost membru al Comitetului American pentru Minorități Religioase, cum fusese și reverendul Samuel A. Eliot (1862 – 1950), președintele AUA între 1900 – 1927. Poziția la sediul unitarian i-a oferit lui Cornish vizibilitate națională.

După Armistițiul din 1918, când s-au reluat relațiile cu Transilvania și s-au putut face din nou vizite, el și-a concentrat demersurile și energia asupra Bisericii Unitariene din Ardeal. Cum se afirma, cu satisfacție și oarecare exagerare, în raportul anual AUA pe anul 1927, Cornish „a acordat mult timp și atenție chestiunilor transilvane, deoarece este cel dintâi expert în această țară. El cunoaște problemele politice, sociale și religioase din acea zonă agitată și primejdioasă a Europei”.

La reuniunea anuală AUA din 1927, reverendul Eliot a anunțat că din septembrie se retrage și Cornish a fost numit președinte interimar pentru restul mandatului. În anul următor devenea președinte,

funcție în care a rămas și după 1932, pentru încă un mandat de patru ani. În discursul inaugural ca președinte, Cornish a anunțat că propune fiecărei parohii să-și mărească donațiile către sediul central din Boston, un obiectiv ambițios, având în vedere că 77 de parohii

Samuel A. Eliot

Monumentul
dedicat lui Ferenc David la Deva

abia își diminuaseră contribuția, iar într-un oraș din Noua Anglie, cu un număr important de unitarieni, tocmai fuseseră concediați 10.000 de muncitori din industria textilă. Evenimentul de rău augur a avut un ecou dramatic un an mai târziu, la prăbușirea bursei, când în 1929 s-a instalat Marea Criză ce i-a afectat și pe unitarieni pentru un lung deceniu.

Unitarienii americani s-au văzut siliți să-și restrângă fondurile de călătorii și legăturile internaționale. Cornish a continuat să scrie raportul anual al Comitetului pentru Relații Externe și să prezinte critic situația unitarienilor transilvăneni. 1930 a marcat un mic progres și s-a făcut o donație de 176,38 dolari pentru un monument dedicat lui Ferenc David la Deva (locul morții lui în detenție). Raportul din 1931 deplângea faptul că bisericile minoritare „au mult de suferit din cauza relei guvernări românești”. În 1932 raportul exprima „un sentiment de profundă îngrijorare și sinceră compasiune... pentru suferința și încercările prin care trec”. În 1936 Cornish se referă din nou la „condițiile foarte dificile” ale coreligionarilor din Transilvania.

La adunarea anuală din 1937, Cornish și-a anunțat intenția de a se pensiona, încheind perioada de nouă ani ca lider executiv, pentru a se dedica activității internaționale. În ultimul său raport pe această temă, el amintea „corespondența frecventă cu România, afecțiunea statornică și, pe cât posibil,

sprijinul dat bisericii din Transilvania, supusă unor «condiții haotice»”. Adunarea a votat o rezoluție mulțumind lui Cornish pentru anii de serviciu și propunând trimiterea lui „într-o lungă călătorie în Orient”, în iarna lui 1937 – 1938, pentru a duce salutul bisericii lor unitarienilor din Filipine.

Activitatea internațională a lui Cornish a luat amploare în 1937: a fost ales președinte al Asociației Internaționale a Bisericilor Liberale, care, de la întemeierea în Boston, a servit, sub variate nume, ca for internațional pentru diverse grupări religioase americane unitariene și non-doctrinare. Frances, soția lui Cornish, l-a însoțit în călătoriile din Asia, iar în 1942 au publicat împreună volumul *The Philippines Calling* (Chemarea Filipinelor).

Cornish s-a retras apoi în Winter Park, Florida, unde a revenit la mai vechea lui preocupare. În 1947 a publicat *Transylvania: The Land Beyond the Forest* (Transilvania: Țara de dincolo de pădure). Aici el își reafirmă opiniile și convingerile din anii 1930 și susține poziția maghiarilor. Volumul include un articol pe care autorul îl scrisese în 1940 pentru *Hungarian Quarterly* de la Budapesta, exprimându-și aprobarea pentru Dictatul de la Viena și readucerea Transilvaniei de Nord sub dominația Ungariei. În continuare dă un lung citat din discursul lui Arpad Arvay în Parlamentul ungar, din anul 1943, în care acesta enumera revendicările minorității maghiare care se mai afla în România. În încheiere, Cornish propunea întemeierea unei federații danubiene formate din austrieci, cehi, slovaci, sârbi și croați. Era pură fantezie, fiindcă viitorul Transilvaniei se adjudecase prin Armistițiul semnat la Moscova, la 12 septembrie 1944, care invalida Dictatul de la Viena din 1940 și stipula ca „Transilvania (sau cea mai mare parte) să fie înapoiată României.” Ceea ce a fost consfințit prin Tratatul de Pace de la Paris, din 10 februarie 1947.

Cornish și-a petrecut anii de pensie la reședința lui de vară de la Harvard, Massachusetts, și iernile în Florida, la Winter Park. Cancerul de care suferea s-a complicat cu o pneumonie: a murit la 7 ianuarie 1950 și este înmormântat la Salem, Massachusetts. Văduva sa i-a dedicat un volum biografic, publicat în 1953.

(Va urma)

Versiune în limba română
Ioana IERONIM

ULTIMATUMUL SOVIETIC DIN Iunie 1940

FRANZ von SONNLEITHNER

Continuăm prezentarea unor fragmente din scrierile unor participanți germani la Al Doilea Război Mondial, care privesc istoria noastră (Magazin istoric, nr. 2 – 6/2025).

În perioada războiului, fiecare categorie a armatei germane, respectiv Wehrmacht, Luftwaffe, Marina și SS, avea câte un reprezentant special la Cartierul General al Führerului. Un astfel de reprezentant avea și Ministerul de Externe. Rolul lui era de a comunica și mijloci rapid, în ambele direcții, între vârfurile celor două structuri de comandă. În acest context, diplomatul Franz von Sonnleithner era reprezentantul Ministerului de Externe al Reichului, omul ministrului Joachim von Ribbentrop pe lângă Adolf Hitler. În această calitate participa la consiliile privind situația de pe front, având acces la informații de primă mână.

De origine austriacă, născut în anul 1905 la Salzburg, Franz von Sonnleithner provenea dintr-o familie aparținând aristocrației militare. A studiat Dreptul, după care a fost comisar de poliție la Viena și Salzburg. Ulterior avea să lucreze la Cancelaria Federală de la Viena. În mai 1932 a aderat la NSDAP Österreichs – Hitlerbewegung, partidul frățesc austriac al Partidului Național-Socialist al Muncitorilor din Germania. Respectivul partid a fost interzis în Austria în iunie 1933, anul venirii la putere, în Germania, a „fratelui mai mare”. Continuându-și activitatea în ilegalitate și fiind un susținător fervent al Anschluss-ului Austriei la Germania, von Sonnleithner a fost arestat în septembrie 1934 de autoritățile austriece, fiind condamnat în 1936 pentru înaltă trădare și abuz în serviciul public. A fost amnistiat în februarie 1938, ca urmare a Acordului de la Berchtesgaden, dintre Guvernele german și austriac, care conferea drepturi extinse național-socialiștilor austrieci și a condus la o preluare de facto a guvernării statale austriece de către aceștia, urmată de Anschluss, o lună mai târziu. În decembrie 1938 și-a început cariera în M.A.E. de la Berlin,

Walter Hewel, în centrul imaginii

avansând rapid în ierarhie, ajungând să facă parte din echipa personală a lui Joachim von Ribbentrop.

Începând din luna martie 1943, în alternanță cu diplomatul Walter Hewel, a preluat funcția de reprezentant al ministrului de Externe al Reichului pe lângă Cartierul General al Führerului, participând la discuțiile privind situația frontului. Din această ipostază a fost de față și în momentul atentatului asupra lui Hitler, din 20 iulie 1944. Din aprilie 1945 și până în anul 1948 a fost prizonier în diferite lagăre americane. Avocații lui Joachim von Ribbentrop la Procesul de la Nürnberg au încercat să-l coopteze drept martor al apărării, fapt refuzat de instanță.

După eliberare a lucrat în mediul privat, încercând, până la moartea sa, survenită în 1981, în Germania, să-și apere renumele de

diplomat. Conform propriilor afirmații, ar fi ferit M.A.E. german de dizolvarea de către Hitler. Însemnările memorialistice ale lui Franz von Sonnleithner au apărut la opt ani după moarte, în 1989, la editura germană Langen Müller, sub titlul *Als Diplomat im „Führerhauptquartier“* (Ca diplomat la „Cartierul General al Führerului“).

Se impune o precizare în ce privește textul ce urmează. În opinia noastră, susținută de evidențele documentare, autorul face o confuzie majoră: în realitate, nu cedarea Basarabiei către U.R.S.S. a stârnit nemulțumirea Berlinului, ci pretenția Moscovei asupra întregii Bucovine, drept „compensație” pentru pretinsa „ocupare” de către România a Basarabiei între 1918 – 1940, pretenție ce contravenea protocolului adițional secret la Pactul germano-sovietic din 23 august 1939 (Magazin istoric, nr. 12/1989). Altminteri, dată fiind existența respectivului protocol, nu ar fi avut sens „protestul imediat și cât mai ferm la Stalin”. În cele din urmă, presiunea diplomatică a acelor zile și ore, alături de protestul german la care autorul face referire au condus la revizuirea parțială a pretențiilor sovietice și limitarea Moscovei să ocupe „doar” jumătatea de nord a Bucovinei și Ținutul Herța. Relevant, în ansamblul istoriei conflictului mondial care a urmat, este că acel moment a dus la prima breșă considerabilă în relațiile dintre Reichul german și U.R.S.S., după apropierea celor două, din 1939. Recomandăm cititorului în acest sens o foarte bună analiză documentară a momentului iunie 1940, aparținând istoricului Vitalie Văratîc, în studiul introductiv la volumul său de documente *Șase zile din istoria Bucovinei* (28 iunie – 3 iulie 1940). Invazia și anexarea nordului Bucovinei de către U.R.S.S., apărut

în anul 2001, la Institutul Bucovina-Basarabia din Rădăuți.

O altă inadvertență în memoriile diplomatului german este afirmația că în vara lui 1940 Ungaria nu ar fi avut graniță comună cu „Rusia”, respectiv cu U.R.S.S. Această graniță comună exista din 1939, când Ucraina Subcarpatică fusese oferită Ungariei de către Germania, în urma dezmembrării statului cehoslovac. Detalii esențiale despre încărcătura geopolitică deosebită a acelui proces pot fi găsite de asemenea în studiul sus-menționat, al istoricului Vitalie Văratie.

În ciuda acestor confuzii ale lui Franz von Sonnleithner, am reprodus respectivul fragment, considerându-l deosebit de relevant, prin detaliile pe care le oferă despre momentul tragic pentru România, din vara anului 1940, al punerii în practică a prevederilor protocolului secret din 23 august 1939, dintre cele două mari puteri ale momentului. Textul care urmează este format din fragmente din capitolele „Cu ministrul de Externe al Reichului la Moscova” și „Ambasadorul Hewel”.

Claudiu Mihail FLORIAN

Ribbentrop a încheiat la Kremlin cu Stalin înțelegerile dorite. Conform devisei lui Stalin: „ne-am turnat în cap găleți de lăuturi, dar asta să nu ne împiedice să ajungem acum la o înțelegere.” A început războiul-fulger împotriva Poloniei. [...] După încheierea conflictului armat cu polonezii, se puna problema stabilirii granițelor dintre Germania și Rusia. În acest scop, Ribbentrop a zburat pentru a doua oară la Moscova. Eu am rămas în biroul ministerial de la Berlin și eram preocupat să adun documentele necesare pentru negocierile privind Statele Baltice. Când am avut totul la îndemână, actele trebuia să ajungă cât mai repede la Ribbentrop, la Moscova. Pentru a nu pierde nicio clipă, m-am decis să zbor eu însumi acolo. Am primit pentru asta un Ju-52 al unui Reichsleiter și am pornit. [...] I-am raportat lui

Ribbentrop despre materialul pe care-l adusesem, despre sinteza rapoartelor pe care o făcusem și în cele din urmă și despre zborul meu. Asta deoarece pe toate șoselele rusești care duceau către Baltica zărisem fuioare nesfârșite de praf și, pe liniile ferate, un tren de marfă după altul, prin urmare o luare clară de poziție împotriva Statelor Baltice, o dispunere militară cum rareori am văzut. De aici Ribbentrop a tras concluzia că rușii voiau în orice caz să ajungă la încheierea acordului și începuseră deja să anticipeze rezultatul. Noi știam din proprie experiență, cu ocazia campaniei împotriva Poloniei, cât de greu e să oprești un atac odată pornit. [...]

Cât de tare ținea Stalin în mână toate negocierile, din partea rusă, am putut observa din privirile pe care le arunca din când în când Molotov. Era vorba despre împărțirea Poloniei și pe

hartă erau trasate cu un creion noile granițe, de-a curmezișul Poloniei. Linia de graniță era o simplă dungă, care însă, măsurată la scara hărții, avea o lățime de 10 km, ceea ce a avut ca urmare că stabilirea traseului exact al graniței a devenit mai târziu o chestiune de durată și anevoioasă. Când Molotov nu știa ce să facă, dacă să fie de acord cu propunerea noastră, privea pieziș spre dreapta, de jos în sus, abia sesizabil dacă stăteau lângă el, către Stalin, care dădea aproape imperceptibil din cap a aprobare sau clătina a negare, și imediat negocierile continuau. Privitor la decizia lui Stalin, nu a existat niciodată vreo discuție din partea rușilor. [...] O dată a telefonat și Ribbentrop la Berghof lui Hitler, în prezența lui Stalin, și cred că nu mă înșel că Stalin a transmis salutări, dimpreună cu satisfacția sa cu privire la încheierea acordului.

În general, atmosfera era foarte degajată și m-am gândit de pe atunci că, dacă ar exista un mijloc prin care să fim absolut siguri că între noi și ruși nu va mai exista vreun conflict, am putea câștiga în ruși niște parteneri de nădejde. Stalin spusese la un moment dat, la o întrebare a lui Ribbentrop, că nu pune preț pe bolșevizarea Germaniei, deoarece comunismul s-ar potrivi Germaniei precum șaua unui cal pe spinarea unei vaci. [...] Conform unei zicale rusești, neamțul a inventat maimuța, ceea ce vrea să spună că ar fi deosebit de deștept.

După despărțirea noastră (eram invitați la Teatrul Balșoi, în vreme ce rușii pregăteau documentele), l-am întrebat pe consilierul nostru diplomatic Hilger ce a însemnat asta: Stalin, în timp ce stăteam lângă el, l-a chemat cu un semn din deget pe generalul rus Șapoșnikov. A vorbit cu acesta foarte sever, pe un ton de reproș. Șapoșnikov avusese mâinile la cusătura pantalonilor, degetele îi tremurau și totul emanase atâta frică, încât avea un efect neplăcut chiar și asupra spectatorilor. În traducerea lui Hilger, Stalin spusese: „Suntem aici ca să negociem; cine are hărțile? Nemții! La noi iar nu-i pregătit nimic, absolut nimic!” Stalin vorbea relativ încet, aproape șuierând. Și în delegația noastră se muștrulua câteodată, inclusiv cam sonor, însă o asemenea imagine a groazei n-am văzut niciodată. Și când te gândești că Șapoșnikov – activ, cred, și în ultimul război – era un ofițer remarcabil, ultimul din vremea țarului, cum mi s-a spus.

Șapoșnikov (stânga) și Stalin

La teatru am văzut doar un singur act, al doilea, din „Lacul Lebedelor” al lui Ceaikovski; când am ajuns, i-am văzut sus într-o lojă pe turci, cu care Stalin negocia concomitent, ca și cu englezii, de altfel – doar că englezii nu ajunseseră niciodată la Kremlin. Schulenburg a fost primul diplomat care a vorbit cu Stalin însuși – încă și la Kremlin. În timpul reprezentației, turcii au fost chemați; cum am auzit, negocierile cu ei au fost reluate. În pauză am fost chemați și noi și aduși înapoi la Kremlin, unde a avut loc semnarea. Harta cea mare, care arăta întreaga graniță, de la Marea Baltică până la România, fusese parafată de Ribbentrop și Stalin, inițialele tronau foarte impresionant pe hârtie. Am menționat că în timpul campaniei din Franța rușii au ocupat Basarabia fără acordul nostru, chiar și fără să ne înștiințeze dinainte. Și din punctul de vedere al acestei hărți semnate, fără a mai vorbi de acordul principal și de înțelegerile secrete adiționale, acest comportament al rușilor a încălcat acordul în

mod evident. Acest lucru trebuie constatat, dat fiind că la procesul de la Nürnberg partea adversă n-a știut ce să mai facă spre a ne acuza iar și iar pe noi de încălcarea acordurilor.

Funcționarul școlit, care își cunoaște stăpânul, nu-l va sâcăi pe acesta cu orice fleac. Va încerca mai întâi să soluționeze singur dificultățile ce apar. Bănuiesc că acest sens a dorit să-l imprime și Moltke expresiei sale ceva cam prea plină de sine: „Dificultățile există spre a

fi depășite.” Un șef al unui serviciu, extrem de ocupat, crede că o chestiune e rezolvată și iată că vine colaboratorul său executant și raportează despre tot felul de piedici și-și obligă șeful să reia chestiunea. Desigur că altfel stă treaba dacă motivele piedicilor sunt de natură principială, dar de aspectul ăsta trebuie să-și dea seama istețul colaborator însuși.

Probabil cel mai bine pot ilustra printr-un exemplu ce vreau să spun. Noi, adică

*Ambasadorul Germaniei
la Moscova,
Friedrich Werner
von der Schulenburg*

formațiunea RAM [Ministerul Afacerilor Externe al Reichului – C.M.F.], ne aflam către finalul campaniei din Franța, în 1940, la Chateau d'Ardennes, de lângă Dinant, în Belgia, un hotel select, și de acolo mai departe, la Tour Leopold. Într-o noapte a sosit o telegramă de la ambasadorul Schulenburg, de la Moscova. Molotov, ministrul rus de Externe, l-ar fi chemat la Kremlin spre a-i comunica faptul că rușii ocupaseră Basarabia. Acest teritoriu românii și l-ar fi însușit după Primul Război Mondial, în momentul slăbiciunii rusești, și acum, îndeplinind îndreptățite pretenții rusești, acea fâșie de pământ ar fi adusă din nou sub stăpânire rusească. Ribbentrop a fost trezit, ambasadorul Gaus a fost chemat și a fost pregătită o directivă către von der Schulenburg, ca acesta să protesteze imediat și cât mai ferm la Stalin. Noi am subliniat în mod special faptul că aceasta reprezenta o rupere a acordurilor germano-ruse; rușii ar fi trebuit măcar, înainte de orice acțiune, să se consulte cu noi. Nu era o construcție ocazională a noastră, ci corespundea într-adevăr tuturor acordurilor verbale și scrise cu rușii, ca, după împărțirea Poloniei, relația de forțe de la granița germană de est, inclusiv granițele României (Ungaria oricum nu avea graniță comună cu Rusia), să nu fie modificate. Acum rușii, cu sentimentul că noi eram ocupați cu Franța, își realizaseră rapid intențiile expansioniste. Anume atunci au fost încălcate acordurile din august – septembrie 1939, de către ruși, iar nu

De la stânga: ambasadorul Gaus, ministrul de Externe german Ribbentrop, Stalin și comisarul poporului pentru Afaceri Străine, Molotov, la Moscova, 23 august 1939

mai târziu, prin începerea de către noi a campaniei împotriva Rusiei, în 1941. Directiva către Schulenburg oglindea indignarea noastră, însă cum avea să se vadă ulterior, rușii puneau încă de pe atunci interesele proprii mai presus de acordurile verbale și chiar scrise. Trebuie să recunoaștem însă că, în ciuda tuturor asigurărilor ceremonioase, și astăzi multe state fac exact același lucru, când consideră că o pot face nepedepsite, și mă tem că așa va fi și pe viitor.

Dar nu asta voiam să povestesc aici, ci datoria bunului funcționar de a-și scuti șeful de orice efort inutil.

Când ne-am despărțit, în halate și papuci de casă, am preluat sarcina de a transmite directiva la Moscova cât mai repede cu putință. Iar acest lucru era extrem de dificil. Trebuia bineînțeles cifrată. Pentru a păstra cât mai restrânsă formațiunea noastră, luasem cu noi doar un singur cifror, care, împreună cu transmisioniștii și cu telefonistul, ședea într-un microbuz dotat cu utilități speciale. În timp ce cifrorul lucra, ne-a potopit o rupere de nori. Transmisionistul, care, pentru a nu pierde timp, voia deja

să dea drumul telegramei pe bucăți, nu a putut acționa din cauza bruiajului cauzat de intemperie; însă nu doar comunicarea prin radio, ci și comunicarea prin telefon era întreruptă. Un avion pe care voiam să-l pun în mișcare nu putea decola, pentru că aerodromurile de campanie deveniseră inutilizabile în urma ploii și a desfundării pistelor de decolare. Și toate telefoanele din apropiere, chiar și cele din trenul nostru special,

staționat nu departe, cedaseră. Cel mai rău era că, îndată ce furtuna începuse să slăbească în intensitate, tehnicienii credeau că puteau pune dintr-un moment într-altul iarăși ordine în legăturile lor telefonice. Altminteri aș fi încercat mai devreme să trimit o mașină cu o telegramă la Köln. Însă și această cale era deocamdată de nefolosit, din cauza drumurilor inundate. Peste toate mai lovise și trăsnetul în vehiculul nostru de transmisiuni, o bară pentru perdea căzându-i cifrorului în cap și făcându-l pentru o vreme inapt de a mai lucra.

Între timp, se făcuse ora 8 sau 9 dimineața. Primele care au funcționat din nou au fost telefoanele de campanie, iar ambasadorul Hewel îi adusese lui Hitler situația la cunoștință. Prin telefon îi dădusem telegrama către Cartierul General, aflat în apropiere, prilej cu care i-am povestit despre dificultățile mele de comunicare. O aprobare a lui Hitler pentru demersul nostru la Moscova nu fusese necesară, fiindcă era absolut clar că trebuia să protestăm.

(Continuare în p. 29)

1979

KREMLINUL, ÎN TRE PACE ȘI RĂZBOI

TUDOR PĂCURARU

Încă din 1923 – deci din perioada incipientă a luptei pentru succesiunea lui Lenin – Biroul Politic al Partidului Comunist bolșevic al Uniunii Sovietice (B.P. al P.C.U.S.), grupul care conducea de facto U.R.S.S., a luat decizia ca toate ședințele sale să fie stenografiate. Chiar dacă această decizie a fost adesea ignorată în vremea lui Stalin, pentru perioada 1938 – 1991 s-au păstrat numeroase stenograme, care pun în evidență mecanismul sovietic de adoptare a deciziilor politice. Un exemplu tipic în acest sens este modul în care a fost adoptată decizia intervenției sovietice în Războiul din Afganistan (decembrie 1979 – februarie 1989), așa cum reiese din documentele publicate de National Security Archive.

La 17 martie 1979, secretarul general al P.C.U.S., Leonid Brejnev, a convocat de urgență Biroul Politic, „la o oră nerezonabilă”, pentru a discuta situația din Afganistan. Conform datelor furnizate de consilierii sovietici, în orașul Herat izbucnise o răscoală. Guvernul afgan ordonase Diviziei 17 mecanizate să o reprime, dar două dintre regimentele diviziei

trecuseră de partea răsculaților. În oraș acționau „bande de sabotori și teroriști, care s-au infiltrat dinspre Pakistan, antrenate și înarmate nu numai de Pakistan, ci și de S.U.A., China și Iran, care comit atrocități” și care „au făcut joncțiunea cu forțele contrarevoluționare din interior, alcătuite preponderent din fanatici religioși.”

Palatul Tajbeg, unde a fost asasinat Hafizullah Amin, după încheierea operațiunilor forțelor speciale sovietice

O DECIZIE ÎN GRUP RESTRÂNS

De la bun început surprinde afirmația că Iranul acționa, la Herat, cot la cot cu Statele Unite. În plus, Iranul șiiit ar fi mobilizat la luptă fanaticii religioși sunniți. Colac peste pupăză, China ar sprijini o insurecție cu substrat islamist. Cel puțin asta raportau, din Herat, „consilierii militari” (agenții spionajului militar sovietic, GRU). Stai să te întrebi pe ce lume se visau respectivii spioni sovietici. Mai grav: aceste raportări ciudate nu au stârnit nicio reacție critică în rândul înalților demnitari prezenți – nici dâșii nu prea aveau habar de situație.

Dar nu este singura surpriză pe care ne-o rezervă documentul! Pe prima pagină apare lista participanților, în ordinea importanței lor politice. Ședința ar fi fost prezidată de secretarul general al P.C.U.S., Leonid I.

Brejnev – care de fapt nu a participat, fiind într-o stare de sănătate precară (mai avea doi ani de trăit). Dintre membrii Biroului Politic este enumerat primul Iuri V. Andropov, președintele KGB al U.R.S.S. –, dar de fapt ședința a fost condusă de Andrei P. Kirilenko, omul de încredere al lui Brejnev. Iar A.P. Kirilenko nici măcar nu apare pe lista participanților! Și pe bună dreptate: tocmai fusese demis din funcția de secretar al Comitetului Central cu probleme de cadre, întrucât fiul său încercase să defecteze în Marea Britanie. Fiul tovarășului Kirilenko se afla deci în custodia KGB-ului condus de tovarășul Andropov – așa că din gura fostului secretar al C.C. răsună, de fapt, vocea președintelui KGB. Care nu voia să se expună propunând intervenția militară sovietică, în baza unui „probatoriu” atât de îndoielnic. Așa că, precum vom vedea, i-a obligat pe alții să-și asume responsabilitatea. Și, ca să nu aibă surprize, a limitat drastic numărul participanților.

În mod sigur Konstantin Cernenko, al cincilea pe lista de prezență, era absent. Iar în procesul-verbal (strict secret, copie unică, nedestinat publicării) apar doar cinci vorbitori: A.P. Kirilenko, pensionar; A.A. Gromîko, ministrul de Externe; mareșalul Ustinov, ministrul Apărării; I.V. Andropov, președintele KGB; A.N. Kosîghin, prim-ministrul. Este deci limpede că strategia U.R.S.S. față

Mareșalul Ustinov și Leonid Ilici Brejnev

de criza din Afganistan a fost stabilită, de fapt, nu de Biroul Politic, ci de un mic grup de înalți activiști de Partid, în baza unor informații greu de crezut.

COMUNIȘTII AFGANI NU SUNT DE ÎNCREDERE

Primul a luat cuvântul Andrei Gromîko, ministrul de Externe. În mod semnificativ, a citat numai informații provenite de la șeful „consilierilor militari” sovietici din Afganistan, general-maior GRU L.N. Gorelov – ceea ce spune multe despre apartenența reală a „diplomaților” sovietici. Ministrul a relatat că avusese o discuție telefonică cu Hafizullah Amin,

omologul său afgan, care susținea „cu un calm olimpic” că situația la Herat era stabilă. Reține atenția că ministrul sovietic se referă la secretarul general al Partidului Popular Democrat (comunist) din Afganistan, Hafizullah Amin, fără să folosească apelativul „tovarășul”.

Apoi Andrei Gromîko a relatat discuția pe care a avut-o cu „tovarășul

Nur Muhammad Taraki”. Acesta era un adevărat tovarăș: încă din 1937 era în legătura NKVD al U.R.S.S., ca agent de influență, și era promovat în lumea întregă ca un geniu al literaturii proletcultiste afgane, „noul Maxim Gorki”. Și ca din întâmplare, tovarășul Taraki se afla la Moscova, invitat de Boris Ponomarev, șeful Departamentului Internațional al P.C.U.S. – care se ocupa, între altele, de dirijarea agenților sovietici din rândul liderilor comuniști străini. Deși era la mii de kilometri de Herat, tovarășul Taraki a confirmat versiunea spionajului sovietic: da, acolo acționează sabotori și teroriști antrenați și înarmați de Pakistan, S.U.A., China și Iran.

Andrei Gromîko a concluzionat: „Conducerea afgană ne ascunde multe. Dintr-un motiv sau altul, nu vor să fie deschiși față de noi. E o situație nefericită.” „Conducerea afgană” – adică secretarul general Hafizullah Amin – era de mult timp suspect: în 1957 – 1963 studiasse în Statele Unite, la Columbia University. Iar subordonații tovarășului Andropov descoperiseră

Iuri Andropov

*Andrei Gromiko,
Nur Muhammad
Taraki și Brejnev*

că, în 1963, H. Amin intrase în relații cu Asia Foundation, o organizație-paravan a CIA. De atunci, Hafizullah Amin nu mai era „tovarăș”.

A urmat intervenția mareșalului Dmitri Fiodorovici Ustinov, ministrul Apărării, care a prezentat lucrurile din același punct de vedere: sabotori și teroriști antrenați și înarmați de Pakistan, S.U.A., China și Iran. Iar Iuri Andropov a confirmat: „datele operative arată că la Herat sunt 3.000 de insurgenți veniți din Pakistan.”

PLANUL LOVITURII DE STAT

Apoi Andropov a subliniat: tovarășul Taraki „speră că-i vom ataca pe insurgenți”. Sesizând încotro bate vântul, mareșalul Ustinov s-a grăbit să raporteze: „Avem și opțiunea de a trimite în Afganistan, într-o singură zi, Divizia 105 Aero-asalt și să redisolocăm regimentul de infanterie mecanizată pe care-l avem deja la Kabul; vom redisloca în apropierea frontierei Divizia 68 Motorizată, iar Divizia 5 Artilerie motorizată (sic!) va fi desfășurată la frontieră. În acest scenariu, am fi pregătiți de reamplasarea forțelor în termen de trei zile. Dar va trebui adoptată o decizie politică în acest sens.”

Una peste alta, mareșalul

raporta că e pregătit pentru o lovitură stil Praga 1968: ocuparea principalelor obiective de la Kabul cu regimentul mecanizat aflat deja acolo, apoi securizarea Capitalei cu ajutorul Diviziei 105 Aero-asalt, urmată de intrarea diviziilor mecanizate sovietice în țară. Luând din nou cuvântul, Iuri Andropov a transformat raportul în propunere: „Vom fi numiți agresori, dar în pofida acestui fapt nu ne putem permite în niciun caz să pierdem Afganistanul”. Totul se baza pe bănuiala că H. Amin trădează, că ar fi agent american, „un nou Sadat”. Trebuia înlocuit cu vechiul agent sovietic, Taraki, adus de la Moscova de tancurile sovietice.

Premierul Andrei Kosîghin

În acel moment a intervenit prim-ministrul, Kosîghin: „Nu numai Amin, ci și Taraki ne ascunde adevărata stare de lucruri.” Este clar că prim-ministrul nu avea încredere în versiunea prezentată de serviciile sovietice de spionaj. În locul unei intervenții militare, propune trimiterea a încă 500 de „consilieri și specialiști, ca să afle ce se întâmplă cu armata” (afgană). Și ridică problema execuțiilor: „Trebuie să discutăm și cu Taraki, și cu

Hafizullah Amin

Amin despre greșelile pe care le-au îngăduit”. Într-adevăr, cei doi lideri comuniști afgani declanșaseră un val de represii: „Mulți comandanți din armată au fost arestați și executați. Asta a avut un impact negativ major asupra armatei.”

La acel moment, simțind că pierde controlul, Iuri Andropov pune punct discuțiilor și propune un proiect de hotărâre. Punctul 5 sună astfel: „Considerăm că trebuie să aprobăm propunerea tovarășului Ustinov de a sprijini armata afgană în depășirea dificultăților cu care se confruntă, cu ajutorul forței unităților noastre militare”. În realitate, mareșalul nu propusese intervenția militară, ci

raportase că e pregătit și pentru asta, dar este necesară o decizie politică, fiindcă „poate nu trebuie să trimitem trupe“.

Proiectul e supus la vot: toată lumea e de acord cu falsul, inclusiv Ustinov și Kosîghin. Mai rămânea o simplă formalitate, subliniată de Andropov: „Esența a ceea ce am hotărât aici trebuie comunicată lui Leonid Ilici (Brejnev) în detaliu“.

RĂSTURNAREA DE SITUAȚIE

Ședința este reluată a doua zi, de această dată în prezența lui Brejnev. Prim-ministrul Kosîghin informează că a discutat cu Taraki: „Fără să-și dea seama, tovarășul Taraki a spus că aproape nimeni nu sprijină Guvernul... răscările au izbucnit în întreaga țară, iar armata e prea mică pentru a pacifica insurgenții de pretutindeni.“ Tovarășul afgan cere tancuri și transportoare blindate, dar nu are echipaje pentru acestea, drept care cere și „militari sovietici de etnie tadjikă în uniforme afgane“. Apoi prim-ministrul informează Biroul Politic că a încălcat hotărârea pe care și dânsul o votase ieri, drept care i-a răspuns tovarășului Taraki că trimiterea de trupe sovietice sub steag fals nu e indicată: „nu va putea fi ascunsă presei internaționale“, cu repercusiuni grave asupra intereselor U.R.S.S.

Mareșalul Ustinov, neștiind dincotro bate vântul, arată că acum și Hafizullah Amin „cere să desfășurăm forțe în Herat pentru a potoli răscala“. Dar Leonid Brejnev i-o retează imediat: „S-a ridicat chestiunea trimiterii imediate de trupe pentru a participa la conflictul

din Afganistan... Armata lor se prăbușește, iar noi ar trebui să purtăm acest război în locul lor... În opinia mea, Biroul Politic a hotărât corect că nu e momentul să ne implicăm.“ De fapt, cu câteva ore mai devreme, Biroul Politic votase o rezoluție care aproba implicarea militară. Dar din moment ce secretarul general al P.C.U.S. zicea că nu aprobase implicarea, ce mai conta procesul-verbal?

Iuri Andropov a sesizat imediat răsturnarea de situație și a adoptat versiunea șefului: „Ieri, când am discutat chestiunea, afganii nu ne-au cerut desfășurarea de trupe.“ De fapt, așa cum declarase prim-ministrul cu câteva minute mai înainte, ceruseră tancuri, blindate și chiar trupe sovietice în uniformă afgană! Concluzia șefului KGB e acum precis calibrată pe linia trasată de lider: „Oare trupele noastre îi pot ajuta? Într-o asemenea situație, tancurile și TAB-urile nu rezolvă nimic... Putem suprima răscala din Afganistan numai prin puterea baionetelor noastre, ceea ce pentru noi e total inadmisibil. Nu putem să ne asumăm acest risc... Prin urmare, adoptăm decizia: aduceți-l mâine pe tov. Taraki aici.“

Răsturnarea de situație a fost primită cu ușurare de toți ceilalți. Andrei Gromîko: „Susțin întru totul propunerea tov. Andropov de a exclude desfășurarea trupelor noastre în Afganistan“. Mareșalul Ustinov: „Singurul lucru important e că trebuie să excludem posibilitatea trimerii de trupe.“ Andrei Kosîghin adaugă, cu malițiozitate: „Pe scurt, nu schimbăm nimic din decizia noastră privind Afganistanul, cu excepția trimerii

de trupe.“ Chiar și Kirilenko își permite o remarcă: „Suntem cu toții de acord că nu există niciun motiv pentru care am desfășura trupe acolo“. Derularea ședinței pune în evidență modul în care oportunismul servil subminase bruma de conducere colectivă de la Kremlin, înlocuită de decizia samavolnică a unuia sau a altuia, rezultând o „linie politică“ fracturată de multiple, imprevizibile răsturnări de situație.

EPILOGUL: OPERAȚIUNEA ȘTORM-333

Imediat, tovarășul Taraki a fost „luat la prelucrat“, în timp ce oamenii serviciilor sovietice din conducerea de la Kabul – Aslam Watanjar, Sayed Mohammad Gulabzoy și Sherjan Mazdoryar – erau instruiți de „diplomații“ sovietici să-l sprijine. Reîntors în Afganistan, Taraki a convocat Consiliul Revoluției, instanța supremă a regimului, care a decis, conform instrucțiunilor Moscovei, promovarea în funcția de prim-ministru a lui Hafizullah Amin (27 martie 1979). Era de fapt o

Andrei P. Kirilenko

retrogradare: prim-ministrul nu putea numi sau revoca miniștri decât cu aprobarea lui Taraki, miniștrii săi tot lui Taraki îi raportau etc.

Imediat după numirea noului prim-ministru, răscola s-a înțepit la Herat. Amin trebuia să o reprime, ceea ce în viziunea Moscovei l-ar fi compromis în relația cu agenturile americane, de aceea noul prim-ministru s-a manifestat sovăielnic.

A fost o victorie de etapă pentru tovarășul Taraki, dar Hafizullah Amin nu l-a uitat și nu l-a iertat. Câteva luni mai târziu, în septembrie 1979, sub pretextul participării la cel de-al șaselea Summit al Mișcării de Nealinie, Taraki a făcut la întoarcere o nouă escală la Moscova. Hafizullah Amin a devenit bănuitor: după fiecare vizită la Kremlin, Taraki adopta noi și noi măsuri împotriva prim-ministrului. Și avea dreptate să fie bănuitor. La acel moment, KGB al U.R.S.S. aprecia: „Noul prim-ministru al Afganistanului intenționează să ducă o politică presupusă a fi mai echilibrată în relația cu Puterile Occidentale. Se cunoaște că reprezentanți ai S.U.A. au avut contacte cu afganii și au ajuns la concluzia că este posibilă o schimbare a liniei politice a țării, într-o direcție pe placul

Membri ai forțelor speciale ale KGB care au acționat în Afganistan

celor de la Washington.“

Drept care, la Moscova, Taraki a fost instruit să-l demită pe prim-ministru. Dar n-a mai apucat: la 14 septembrie a fost el însuși demis, Hafizullah Amin reproșându-i că „din cauza beției și a bătrâneții ți-ai pierdut simțul realității“. Apoi, la 8 octombrie, Taraki a fost asasinat din ordinul lui Amin, ceea ce i-a exasperat pe sovietici: „Urmare a faptelor care indică o reorientare antisovietică a lui H. Amin, să fie făcute noi propuneri de acțiune.“ (Raport din 29 octombrie 1979, semnat de Gromîko, Andropov, Ustinov și Ponomarev).

Nu s-a luat nicio decizie, drept care în primele zile ale lunii decembrie 1979, Iuri Andropov a insistat, printr-o scrisoare adresată secretarului general: „Au început să se sească informații alarmante privind activități secrete ale lui

Amin, anunțând o posibilă întoarcere spre Occident. Are contacte cu un agent american privind probleme care ne sunt ascunse. A promis liderilor tribali că se va depărta de U.R.S.S. și va adopta o așa-zisă politică de neutralitate. În ședințe restrânse a promovat atacuri contra U.R.S.S. și a activității specialiștilor noștri... Mediu diplomatic discută

deschis conflictul dintre Amin și Moscova, precum și posibilele sale acțiuni antisovietice viitoare... În prezent nu putem garanta că Amin, pentru a-și păstra puterea personală, nu se va reorienta spre Occident. [...] În aceste condiții Babrak și Sarwari [...] au ridicat chestiunea posibilității unui ajutor, inclusiv militar. Avem în Kabul două batalioane, care pot oferi ajutorul cerut. Este suficient pentru scopul respectiv, dar ca măsură de precauție ar fi înțelept să avem o grupare de forțe militare lângă frontieră.“

În baza acestui Raport, un mic grup din cadrul Biroului politic – Brejnev, Suslov, Andropov, Ustinov și Gromîko –, în absența prim-ministrului Kosîghin (bolnav), a adoptat în după-amiaza de 12 decembrie 1979 decizia invadării Afganistanului, Operațiunea Ștorm – 333. La 24 decembrie, mareșalul Ustinov a emis ordinul privind „trimiterea mai multor contingente de trupe sovietice, cu garnizoana în sudul U.R.S.S., pe teritoriul Republicii Democratice Afganistan, pentru a acorda asistență internațională poporului afgan prieten“. Astfel a început războiul care a contribuit la destrămarea Uniunii Sovietice. ■

Militari sovietici trec granița „pentru a acorda asistență internațională poporului afgan prieten“

POVESTEA UNEI MEDALII DE ARGINT

MIHAIL MIHAILIDE

Probabil, fiecare dintre cei care ne apropiem de capătul drumului are un seif cu amintiri, chiar dacă doar metaforic îl numim așa. Și, din când în când, îl cercetăm, din varii intime motive și conjuncturi, cum ar fi o după-amiază de toamnă târzie, luminoasă și blândă. Alteori, amintirea e iscată de un fapt sau un obiect, când filmul mnezic se reconstituie mai lesnicios: o carte cu dedicație, fotografia patinată de inexorabila trecere a timpului, secvențele unui film video realizat cândva, în care te vezi și parcă n-ai fi... Sau cum mi s-a întâmplat deunăzi când, într-o cutiuță uzată de carton, pe care scria „Monnaie de Paris“, am descoperit o medalie de argint, nu una oarecare între altele ocazional primite de-a lungul vieții, ci purtătoare de semnificație. Am privit-o îndelung, avers-revers, am cântărit-o în palmă, dar „pelicula“ memoriei era blurată: cum de ajunsese în posesia mea, când anume, cu ce prilej? Câteva zile la rând aceleași întrebări, mereu fără un răspuns plauzibil.

Aversul (cu Asclepios)
și reversul medaliei primite

După un timp, povestea s-a întruchipat – nu în toate amănuntele – într-atât însă, încât să-mi permită formularea titlului acestui text.

Ceaușescu avusese „ideea“ intersectării Bulevardului Republicii (actualmente Regele Carol I) și dărâmării tuturor caselor de pe Arcului (azi, Armand Călinescu) până în strada Galați (fostă Vasile Lascăr, cândva Teilor) pentru a facilita trecerea tramvaiului 5, de la Piața Sf. Gheorghe

prin Calea Moșilor, apoi str. Viitorului, traversând Șoseaua Ștefan cel Mare – în parcursul său către cimitirul Reînvierea. Nu conta faptul că, având prioritate, „5“ apoi și altele, tăind bulevardul, opreau fluxul circulației. Și nici acela că din fostele locuințe, unele de drept patrimonial sau de utilitate publică (Baia Arcului: una dintre cele două pentru toată Capitala), la un semn al mâinii sale, buldozerele lăsaseră doar moloz... Moloz.

MOLOZ ȘI DEASUPRA „TURNUL CU FANTOME“

În urmă, la întretăierea arterei Bulevardul Republicii cu fosta Arcului avea să se ridice în 2006 un colos: 19 etaje „Millennium Business Center“ – care nu a întârziat să afecteze structura de rezistență a Bisericii Armenești, periclitând Muzeul Dudian, cu valoroase manuscrise și obiecte de cult, Bibli-

Doctorul Virgil I. Nițulescu,
autor al multor
studii de parazitologie,
între care și acest volum

oteca și bustul eroului național
Andranik Ozanian –, un bloc de
72 m înălțime (botezat de vecini

„turnul cu birouri
fantomă“). Clă-
direa de sticlă
și oțel a devenit
curând de nefo-
losit, după un
teribil incendiu!

Paralel cu
șina de tram-
vai și până la
încrucișarea cu
strada Galați
au apărut pe-
tice de iarbă
cu niscaiva floricele (potrivit
cântecului din epoca demolă-
rilor optzeciste: *A mai răsărit
o grădiniță-n București*) și s-a
întins un trotuar neobișnuit de
larg, în comparație cu cele ale
cartierului.

Pe acest drum remarcasem,
de la fereastra etajului șase al

apartamentului pe care atunci
îl locuiam – pe strada unde
poetul Vlahuță îl găzduise un
timp pe Eminescu –, o siluetă
firavă. Un personaj care, cu o
riguroasă punctualitate, păsea
într-o singură direcție, vară-iarnă,
înveșmântat într-un paltonaș
cenușiu și, musai, cu o pălărie
neagră bine trasă pe frunte.
Pășea, parcă sărind de pe un pi-
cior pe altul, ca la șotron copiii,
atent totuși mai puțin la drum
și adâncit mai mult în sine. Ar
fi trebuit să-mi dau seama, deși
trecuseră ani buni de când nu-l
mai văzusem. Era marele pro-
fesor Virgil Nițulescu, savant
recunoscut pe plan european,
care ne predase la Facultatea
de Medicină din București,
acum numită Universitatea de
Medicină și Farmacie „Carol

Cercetătorii științifici Alexandru Mari-
nescu, doctor în biologie, membru
al Diviziei de Istoria Științei a Comitetului
Român pentru Istoria și Filosofia Științei și
Tehnicii (CRIFST) al Academiei Române, și
Matei Marinescu, psihiatru, C.H.U. Bichat-
Claude Bernard, Paris, au contribuit la orga-
nizarea, înregistrarea pe bandă magnetică
și publicarea conferinței marelui parazitolog
român, susținută în 1974 la Muzeul „Anti-
pa”, unde, de altfel, se află depus și textul
respectiv. La interesanta relatare a evoluției
în știință a viitorului mare savant, cu enume-
rarea profesorilor săi, între care profesorii
Fr. Rainer (*Magazin istoric*, nr. 5/2025),
Mihai Ciucă, Nicolae Leon ș.a, contributori
la formarea sa ca om de știință, respectul
și datoria – în sens hipocratic –, pe care
Virgil Nițulescu le-o purta, adăugăm, pentru
culoarea acestei „povești” despre o medalie
de argint, două fragmente.

Textul, scris în 1974, deci cu 51 de ani în
urmă, bănuiesc că are nevoie de câteva ex-
plicații. În toamna lui 1973, Muzeul Național
de Istorie Naturală „Grigore Antipa” a orga-
nizat un ciclu de conferințe cu o structură

deosebită, intitulat *Drumul meu în biologie*,
invitând 15 dintre cei mai mari biologi
români din București, Cluj, Târgu-Mureș,
lași, care se evidențiaseră încă din dece-
niul al treilea al secolului XX prin lucrările
publicate. Ciclul de conferințe, desfășurat
în amfiteatrul muzeului, s-a dorit să fie, în
fapt, o istorie originală a biologiei românești,
prezentată de creatorii ei de primă mărime.
Conferințele, cele 15 expuneri, sau desfă-
șurat în perioada 18 octombrie 1973 – 14
iunie 1974 și s-au bucurat de un deosebit
succes (chiar dacă la unele dintre expuneri
amfiteatrul nu a fost plin). Profesorul dr.doc.
Virgil Nițulescu a vorbit în ziua de 19 aprilie
1974, expunerea sa fiind urmărită de un
public format în majoritate din medici și
biologi. Acesta a umplut până la refuz băn-
cile amfiteatrului, scaunele suplimentare,
nu puține, s-au dovedit și ele insuficiente,
așa că mulți auditori au stat în picioare, în
spațiile laterale ale sălii.

Recent, am avut bucuria să descopăr, în
splendida carte de memorii, cu un titlu cam
ciudat (*Veșnica mea pomenire*), de Radu
Iftimovici, o descriere emoționantă a ceremoniei

Davila“, o disciplină pe cât de utilă pentru viitoarea practică a unui medic în România, pe atât de... aridă: parazitologia – necesară mai ales celui care își făcea ghiozdanul să plece la țară.

CONFESIUNI, LA COADĂ

Întâmplarea a făcut să ne întâlnim la Centrul de lapte. Mașina cu „lactate“ venea în zori, încât ajungeam la timp să iau „cota“ și să-mi văd apoi de treburi. Fiind alături la coadă, am îndrăznit să mă prezint și să-i spun că, deși demult, îi fusesem student. După repetate astfel de întâlniri, mai ales în diminețile geroase (inclusiv în apartamentele de bloc, ca

să nu adaug: în mijloacele de transport în comun, cu geamurile givrate), i-am propus și i-am „ținut rîndul“. Adesea lipsea ori venea cu întârziere, să „mai prindă ceva“. Și nici nu cred că locuia foarte aproape; treptat, prin filtrul fularelor de lână, conversam. Avusesem în studenție un episod de malarie cu falciparum: evitând alte subiecte, precum nemulțumirile murmurate ale majorității celor de la coadă, i s-a părut, poate, că subiectul ar putea fi abordat între „colegi“. „Știi, zice, că am descris mai multe specii de flebotomi. Un entomolog brazilian a numit insecta din țara sa «Phlebotomus nitzulescui», iar un iugoslav, o varietate a ei «Phlebotomus perniciosus: varietas nitzulescui». Bineînțeles,

*Biologul Nicolae Leon,
la o plimbare prin Iași*

nu știussem...

Odată cu imprimăvărarea, cam spre „Mărțișor“, mi-a

de decernare a marelui premiu internațional Émile Brumpt, profesorului român Virgil Nițulescu în anul 1966. Profesorul Iftimovici a fost singurul român prezent în marea sală de consiliu a Facultății de Medicină din Paris, ai cărei pereți sunt acoperiți cu superbe tapiserii vechi. Iată fragmentul aflat la paginile 256 – 257 ale cărții profesorului Iftimovici.

„În această toamnă pariziană a lui 1966, Levaditi junior m-a invitat să particip la o ședință solemnă de la Facultatea de Medicină. Mi l-a prezentat în treacăt pe academicianul Robert Debré, un corifeu al pediatriei franceze, tatăl ministrului gaullist al Apărării, în funcție pe atunci, care prezida respectiva ședință. Scopul adunării a zeci de oameni la ședință în acel amfiteatru? Premiul „Brumpt“ acordat unui mare savant, pe care Franța îl recunoștea drept creator de excepție în domeniul parazitologiei, profesorul Virgil Nitzulescu de la București. Am fost cu adevărat emoționat să-l văd pe acel bătrânel pirpiriu și adus de spate, întruchiparea modestiei, considerat în anii '47 – '60 „un nimeni în țara sa“, de vreme ce, în 1948, la ordinul lui Traian Săvulescu și al lui C.I. Parhon, dar

și cu complicitatea colegilor Șt.S. Nicolau și Ștefan Milcu, fusese aruncat afară din Academia Română, al cărui membru fusese. După ședința omagială, m-am aliniat și eu în șirul de profesori francezi, oameni de știință și cultură, care așteptau să le vină rândul să-i strângă mâna bătrânelului venit de la porțile Orientului. Când m-am aflat față în față, i-am spus în românește: «Mă bucur nespun, domnule profesor. E o zi mare pentru medicina noastră». A tresărit, vădit surprins: «Ești român, tinere?» «Da, domnule profesor. Mă aflu temporar la Institutul Pasteur. Adun materiale pentru o carte despre Levaditi». Mi-a strâns mâna cu putere. Mai târziu, la București, l-am vizitat cu stăruință la căsuța lui de pe strada Speranței. Nu trăia decât pentru a-și scrie opera: câteva tratate monumentale de parazitologie, unele în colaborare cu un distins discipol, profesorul Ion Gherman. Peste ani i-am dedicat un articol în *Viața Medicală: La alde moșulică, veioza e aprinsă*. Asta o constatau cu uimire vecinii care din întâmplare se trezeau la două noaptea și se uitau spre fereastra lui.“

mărturisit că anii nu-i mai permitau aceste zilnice „excursii” și că altcineva, apropiat familiei, s-a oferit pentru atari cumpărături. Și, ca „amintire” a timpului petrecut împreună, îmi oferi un dar, scoțând din buzunarul paltonului cutiuța cu medalia.

Virgil I. Nițulescu (1896 – 1989) era un savant cunoscut și recunoscut pentru studiile sale foarte aplicate asupra insectelor, cu potențial îndeosebi patogen. Maestrul său ieșean fusese Nicolae Leon (1862 – 1931), biolog, care – fără a fi fost și medic – era considerat fondatorul parazitologiei în țara noastră; fusese titularul cursului de Istorie naturală medicală și de parazitologie de la Iași.

N. Leon, observându-i calitățile de cercetător, l-a ales rapid ca asistent. Și i-a și dat o temă de studiu: maxila unor insecte malofage (adică acelea care se hrănesc cu descuamații cutanate, dar și cu lână, păr, pene). Au urmat alte și alte cercetări, din punctul său de vedere pasionante. A studiat astfel specii de helminții (ex. taenia saginata, botriocefalul, tricocefalul); a contribuit esențial la sistematizarea unor genuri și subgenuri de flebotomi și a abordat o disciplină nouă: micologia. A beneficiat de burse ale Fundației Rockefeller, în două rânduri (1926 – 1931), la recomandarea unor mari savanți, parazitologi străini – francezul Émile Brumpt –, dar și români: profesorii Ion Cantacuzino și Mihai Ciucă. Devenit la rândul-i profesor la Iași și București, a ținut cursuri cu „știința adusă la zi”; teza de docență i-a fost

Émile Brumpt (1877 – 1951), parazitologul francez care i-a remarcat harul și dăruirea profesională lui Virgil Nițulescu

distinsă cu *magna cum laude* (1929) și atribuirea Premiului „Adamachi” al Academiei. A fost membru corespondent al Academiei Române, nou-veniții la putere radiindu-l însă din această poziție în 1948, din „rațiuni” politice. A făcut parte din lotul de „indezirabili”, alături de Lucian Blaga, Constantin Rădulescu-Motru, Alexandru Ciucă, Dimitrie Gusti, Gr.T. Popa ș.a. Nereabilitat sau poate uitat (decedat chiar în 1989!), nu figurează în *Dicționarul membrilor Academiei Române* din 1996. Ca amănunte biografice: era născut la Tg. Jiu, fiind fratele

mai mic al lui Iuliu Nițulescu (Nitzulescu; 1895 – 1975) și el fiziopatolog, profesor la catedra de Patologie generală și medicină experimentală a Facultății din Iași și director al Institutului de Cercetări Medicale din cadrul Filialei locale a Academiei Române, al cărui membru devenise. Prof.dr. Paul Dăncescu, regretatul conducător al Departamentului post-universitar de Parazitologie de la Facultatea de Medicină din București, relatează că intrepidul savant, biruindu-și vârsta, nu s-a oprit din activitate odată ieșit la pensie: a oferit consultații, a ținut cursuri, invitat fiind chiar și în afara hotarelor (Școala de Medicină tropicală din capitala Franței), a publicat cărți, a scris peste 200 de studii, dar și lucrări de popularizare în domeniu.

MEDALIA GRAVATĂ DE P.B. BARON

Medalia înfățișează o figură masculină cu barbă, ținând în mână dreaptă un toiag încolăcit de un șarpe și în mână stângă un bol, din care pare că bea. Nimeni altul decât ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ, nume inscripționat în greacă (Asclepios sau Esculap, în română).

Asclepios era zeul grec al medicinei și al artei vindecării, bastonul cu șarpele fiind un simbol milenar, cunoscut sub numele de „Toiagul lui Asclepios”. Pe reversul medaliei (gravate de P.B. Baron) scrie „Académie Nationale de Médecine, Prix Stanski, 1976, M. Le Professeur Virgil Nitzulescu”.

Gaëtan Pierre Stanski (născut la Wiatrowice, localitate poloneză, pe

Profesorul Ion Cantacuzino, microbiologul fondator al școlii românești de imunologie, l-a prețuit, și el, pe V. Nițulescu

*Un tratat de parazitologie clinică,
rod al muncii profesorului,
împreună cu discipolii săi,
între care Ion Gherman*

atunci în Austria, 1805 – 1879)
a fost doctor al Facultății pariziene de Medicină, membru al

numeroase societăți savante, cavalier al Legiunii de Onoare (1972), mare specialist în igienă publică și epidemiologie. A studiat holera și variola și s-a preocupat îndeosebi cu descifrarea mecanismelor de transmitere aeriană a unor boli contagioase. A creat un premiu, pe care l-a susținut inclusiv financiar, pentru lucrări „ieșite din normă”, privind contagiozitatea maladiilor. Virgil I. Nițulescu a fost singurul român, dintr-o listă destul de lungă de specialiști, distins cu acest premiu și cu acest trofeu științific.

Medaliile de argint sunt adesea utilizate pentru a onora contribuții semnificative

în diverse domenii, inclusiv în medicină. În 1966, V.I. Nițulescu obținuse premiul internațional de parazitologie purtând numele lui Émile Brumpt, prilej de a fi omagiat în Sala mare a Consiliului Facultății de Medicină din Paris. Într-un volum de Studii și Comunicări, editat și tipărit de Academia Română (autori Al. Marinescu, Matei Marinescu), se păstrează textul conferinței pe care profesorul Virgil I. Nițulescu a susținut-o în 19 aprilie 1974, la Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, cu titlul *Drumul meu în știință*, un interesant excurs autoergobiografic. ■

ULTIMATUMUL SOVIETIC DIN Iunie 1940

(Urmare din p. 19)

În cursul dimineții, Hewel a venit de la Cartierul General la cartierul nostru de campanie Chateau d'Ardennes, spre a-i raporta lui Ribbentrop despre discuția sa cu Hitler. În timp ce eu încă mai goneam între vehiculul de transmisiuni, trenul special, cifror și transmisionist, cei doi se plimbau încolo și înapoi. Prilej cu care Hewel i-ar fi spus lui Ribbentrop – și de aceea povestesc atât de amănunțit întreaga situație –, „îmi pare doar rău de Sonnleitner, se chinuie peste măsură să transmită telegrama!”. Ribbentrop mai merse câțiva pași, apoi se opri și spuse: „Ce, telegrama încă n-a plecat?!”, începând apoi o agitație care se poate descrie doar prin „turbion”, punctat de o mare nervozitate. Toți

cei care se ocupaseră de chestiune și care erau exact în temă cu cele dispuse până acum au fost eliminați pe motiv de incompetență. O mașină a fost trimisă la poșta din Köln, spre a transmite telegrama pe cale verbală. Domnea o agitație de nedescris.

În cele din urmă, s-a întâmplat ca tocmai când primele grupuri de cifre au fost transmise verbal de la Köln către Ambasada de la Moscova, aceasta a întrerupt convorbirea telefonică, fiindcă acolo textul integral tocmai fusese receptat pe calea undelor.

Dacă Hewel, în felul său deschis și străin de orice secretomanie, nu ar fi spus nimic despre dificultățile de transmitere, derularea chestiunii ar fi funcționat probabil încă ceva mai repede și noi toți, inclusiv ministrul de Externe, am fi fost

scuțiți de o mare agitație. În cele din urmă, toate au mers într-acolo, încât motivul nevinovat l-a constituit cifrorul, deoarece prin rănirea sa la cap se întârziase procesul de cifrare. Pe viitor au fost luați de fiecare dată în deplasări cel puțin doi cifrori.

Am uitat să menționez că, desigur, la cea dintâi legătură cu ambasadorul Graf Schulenburg, acesta fusese rugat de mine să ceară neîntârziat o audiență la Stalin, dat fiind că așteaptă o indicație importantă de la Berlin. După știința mea, de îndată ce telegrama a fost descifrată, a și fost primită de Stalin, însă Basarabia era ocupată și noi am rămas la părerea noastră că rușii încălcaseră obligațiile lor contractuale.

(Va urma)

GHEORGHE TATTARESCU

LECȚIA ITALIANĂ

RODICA ION

Cu ocazia împlinirii a 205 ani de la nașterea artistului, Muzeul Municipiului București a organizat expoziția tematică „Tattarescu și școala Tattarescu. Lecția italiană, studii despre proporțiile corpului uman“, eveniment cultural care va avea loc până la 31 august 2025, la Palatul Suțu (Bulevardul Ion C. Brătianu, nr. 2).

Autoportret al artistului

Gheorghe Tattarescu (1820 – 1894) este printre foarte puținii artiști români din secolul al XIX-lea care a păstrat studiile sale executate în anii de formare (Italia, Roma 1845 – 1851), visând la înființarea unei școli superioare de artă la întoarcerea în București. Acesta nu numai că a aplicat în predare metoda academică italiană, dar a fost și primul care a conceput un manual despre reprezentarea artistică a corpului uman, o sinteză a cunoștințelor dobândite, intitulată *Precepte și studii folositoare asupra proporțiilor corpului uman*, publicată în 1865, la Tipografia Lucrătorilor Asociați, Pasagiul Român, București.

Expoziția aduce în atenția vizitatorilor lucrări de grafică în care este studiat corpul uman în diverse posturi, urmărind redarea corectă a mișcării, așa cum se făcea la Academia San Luca din Roma anilor 1850, la care se adaugă studii compoziționale ce stau la baza unor

opere cunoscute precum „Renașterea României“, picturi relevante pentru subiectul expoziției, dar și instrumente didactice, precum manuale și reproduceri după sculpturi antice.

Lucrările acestea se numără printre puținele mărturii prin analiza cărora s-ar putea determina

Șchiță pentru „Renașterea României“

felul în care a fost abordat științific începutul învățământului artistic bucureștean. Expoziția ilustrează seriozitatea metodei pedagogice care a stat la baza învățământului artistic superior și rigoarea cu care profesorul Tattarescu și-a instruit studenții la Școala de Belle Arte din București, fondată împreună cu Theodor Aman, în anul 1864. Importanța acestor studii, păstrate în stare bună de conservare, este cu atât mai mare cu cât arhivele primilor 20 de ani ai Școlii de Belle Arte au ars într-un incendiu, la 24 martie 1884.

Premergătoare operei majore pentru care este apreciat Gheorghe

Tattarescu, această inedită lecție de înțelegere a modului de construire și redare în plan bidimensional a corpurilor tridimensionale nu a fost vreodată menită unei expunerii publice. Rigoarea execuției, mărturiile olografe ce însoțesc schițele și, nu în ultimul rând, plasticitatea desenele sunt în măsură să depășească natura de simple instrumente întru desăvârșirea pictorului Tattarescu și au devenit mărturii valoroase atât pentru valorificarea patrimoniului, cât și pentru cercetarea istoriei învățământului artistic instituționalizat din epocă.

Pe simezele palatului rezervate acestui eveniment pot fi admirate planșe de desen din primul an de studii în Italia, an în care Academia San Luca îi direcționa pe studenții începători spre studierea exclusivă a desenului, prin aprofundarea perspectivei și a anatomiei umane. Aceste planșe conțin diverse redări de posturi ale corpului, detalii de mâini, picioare și capete de expresie după model viu, copii de statui antice sau după opere de diverși maeștri, precum Rafael (1483 – 1520).

Un alt instrument nelipsit unui student la o academie clasică de arte plastice era carnetul de schițe, iar în expunere sunt prezentate cinci caiete ce au aparținut lui Gheorghe Tattarescu.

Atât în învățământul artistic academic, cât și în cel *pleinair*-ist, carnetul de schițe nu era opțional pentru tânărul ce dorea să învețe redarea după natură a mediului înconjurător. Aceste caiete însoțeau studentul pretutindeni și, nu de puține ori, au constituit un jurnal în imagini al vieții cotidiene. Surprinzând portrete abia creionate sau, din contră, adevărate studii, crâmpie de peisaj, scene vivante instantanee din spectacolul străzii, dar și copii după opere artistice cunoscute sau compoziții imaginate, caietele de schițe ale unui artist sunt mărturii ale preocupărilor cele mai intime și mai imediate ale vieții sale de zi cu zi.

Deși nu făceau parte din studiile realizate în atelier, sub îndrumarea maestrului profesor după teme stabilite, desenele și schițele libere realizate în aceste caiete erau întotdeauna supuse analizei și corecturii, determinând factorul de preocupare personală a tânărului către subiecte predilecte și respectiv nișa estetică în care se va forma ca artist.

Caietele lui Gheorghe Tattarescu, cu numeroase

Portret de bărbat...

desene precis și bine executate, arată că în primii ani la Academia San Luca s-a ocupat exclusiv cu desenul, după metoda academismului, și că îndeosebi a studiat după natură anatomia corpului omenesc, obicei străin în ucenicia sa pentru pictura bizantină practică în țară.

Cât de importante sunt astfel de notițe vizuale reiese din alăturarea acestor schițe și studii cu opere finite transpuse în pictură, postură ce deschide posibilitatea analizării unor etape și faze distincte în deprinderea tehnicii desenului, pe care Tattarescu pune mare accent

și pe care ajunge s-o stăpânească precum un mare desenator.

Printre alte instrumente didactice folosite în metoda academică de predare în învățământul artistic superior din Italia, în prima jumătate a secolului XIX, erau și manuale complexe de anatomie artistică. Am selectat din biblioteca maestrului un volum excepțional ce poate fi admirat în expoziția actuală, anume *Anatomia per uso dei pittori e scultori*, Roma, publicat la Tipografia Vincenzo Poggioli, 1811, autor Giuseppe del Medico, chirurg și medic anatomist, care grație acestei lucrări a obținut în anul 1810 catedra de anatomie a Academiei San Luca din Roma.

Pentru a reda cât mai fidel atmosfera din atelierle de studiu ale unei academii de arte din acea epocă am ales să punem la dispoziția publicului și două copii în ipsos după statui antice feminine, obiecte nelipsite în exercițiile îndelungate ale tinerilor începători de a dobândi cunoștințe și repere anatomice și de a stăpâni ductul firesc al liniei în desen.

... și două capete,
după Rafael

„Răpirea
Europei”,
după
Veronese...

... și
„Triumful
Galateei”,
după
Corrado
Giaquinto

Nu în ultimul rând, selecția noastră conține și studii de culoare, picturi după maeștrii italieni, despre care muzeografa Ana-Maria Arsina scrie atât de elocvent în textul de sală ce însoțește picturile: „Adesea trecută cu vederea, practica copierii după capodopere relevă mai multe direcții de interpretare: de la material didactic, omagiu adus maestrului, transmitere a tradiției, alternativă la original sau consolidarea unui canon occidental.

Copierea marilor maeștri a rămas una dintre cele mai longevive și eficiente metode de învățare și perfecționare a tehnicii în artă, oferind în același timp și o cale de aprofundare a istoriei artei. Pictura, desenul sau sculptura nu sunt doar medii tradiționale de exprimare artistică, ele presupun stăpânirea unor procedee riguroase. Pe de o parte, pictura sau desenul implică atenta urmărire a diverselor elemente plastice, cum ar fi dozarea justă a luminilor și umbrelor, construirea formelor și volumelor, redarea texturilor, proporții, armonie, cunoașterea anatomiei umane sau înțelegerea perspectivei. Totodată, fiecare operă presupune un decupaj compozițional, fundamentat pe o alegere prealabilă, iar copierea nu înseamnă doar un *imitatio* al acestor alegeri, ci și înțelegerea intențiilor care

le susțin, devenind astfel o lecție despre gândirea și filosofia maestrului.

Copia după capodoperă a fost o metodă centrală în procesul de învățare al lui Gheorghe Tattarescu, care a reușit să integreze influențele marii tradiții occidentale în propriul repertoriu artistic.

În patrimoniul colecției Gheorghe Tattarescu sunt păstrate copii după Rafael, Tițian, Paolo Veronese, Annibale Carracci, Guido Reni, Rubens, Rembrandt, Antoon van Dyck, Salvator Rosa, Carlo Dolci, Murillo, Corrado Giaquinto și Natale Carta.

Atât publicul larg, cât și specialiștii vor avea plăcerea de a explora o filă vizuală inedită din biografia artistului, respectiv perioada anilor de formare la Academia San Luca din Roma, unde a studiat cu profesori ca Natale Carta, Giovanni Silvagni și Pietro Gagliardi.

Eforturile și insistențele maestrului în epocă au dus la conștientizarea nevoii sociale pentru fondarea unei școli de arte de talie europeană în București și satisfacerea acestei lacune educaționale bucureștene. De aceea, este important să subliniem publicului amplitudinea personalității lui Gheorghe Tattarescu și a contribuției sale la învățământul artistic superior în țara noastră. ■

DREGĂTOR LA CURTE (TRIVERB: 7, 3, 5)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **ISTORICI ROMÂNI**, din nr. 6/2025

DAICOVICIU – ELIADE – COD – NB
– NESTOR – SUTU – AO – GU – U – RNC –
CLAR – SKA – ABAI – S – IRIMIA – UMU
– AAA – ALA – I – NUNA – ARION – US –
IONASCU

Soluția jocului **DIN COMUNA PRIMITIVĂ**, din nr. 6/2025

MICROLITE RARE
(MIC–R/O–LITERA–RE)

ALBUM ISTORIC

În fiecare an, de ziua morții lui Napoleon Bonaparte, 5 mai, veteranii armatei sale se adunau la Paris, îmbrăcați în vechile uniforme, pentru a-l comemora pe împărat. La o asemenea ocazie, probabil în 1858, când mulți erau deja trecuți de 70 de ani, câțiva au fost fotografiați în studio. Autorul a rămas anonim. Sunt singurele fotografii ce-i înfățișează pe veteranii lui Napoleon în uniformă. În cele din urmă, ilustrațiile au ajuns la istoricul american Anne S.K. Brown, care, la moartea ei, le-a donat bibliotecii Universității Brown, de pe siteul căreia am preluat și noi câteva imagini.

*Sergentul Taria, grenadier
în Garda Imperială*

*Dreuse, Regimentul 2
Lăncieri Călare
ai Gărzii Imperiale*

*Ducel, mameluc
(cavalerie ușoară)
în Garda Imperială*

*Intendentul Fabry,
Regimentul 1 Husari*

*Furierul Dupont,
Regimentul 1 Husari*

*Sergentul Lefebre,
Regimentul 2 Geniști*

Mauban, Regimentul 8 Dragoni

Moret, Regimentul 2 Husari

*Verlinde, Regimentul 2
Lăncieri Călare
ai Gărzii Imperiale*

Vitry, Garda Națională

*Sergentul Delignon,
Vânător Călare din Garda Imperială*

*Burg,
Regimentul 24
al Gărzii
Imperiale*

Cum au ajuns, în 1853, Țările Române în miezul jocului geostrategic european? Continuăm seria de articole ce explică reacția elitei românești la provocările externe (Magazin istoric, nr. 4 – 12/2023; 1 – 12/2024; 1 – 6/2025)

SCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Confruntările militare au în componență, de când lumea, ceea ce teoreticianul militar german Carl von Clausewitz (1780 – 1831) a numit incertitudinea/ceața războiului. Anume că neprevăzutul (intervenții naturale ori umane neașteptate – mai nou numite „lebede negre”) poate duce la eșecul celor mai sofisticate, ingenioase și sigure planificări, iar istoria abundă în asemenea exemple. Este ceea ce s-a întâmplat cu Războiul Crimeii (1853 – 1856), întrevăzut ca unul „local” în regiunea Dunării de Jos, dar devenit general-european, desfășurându-se geografic, în principal, în Peninsula Crimeea.

Război „local” Rusia – Imperiul Otoman sau general-european în ansamblul „concertului de putere” (1853 – 1856). Am menționat anterior voința țarului Nicolae I, începând din 1830, de a dezagrega Imperiul Otoman, socotit un „cadavru”, împărțirea lui între marile puteri și ocuparea Istanbulului de Rusia sau, pentru a „liniști” puterile occidentale, de Austria, membră a „Sfintei Alianțe”. Constrângerile sistemice, prin intermediul „concertului de putere”, dar și un calcul realist al raporturilor de forțe continentale au împiedicat Rusia să-și atingă țelul urmărit mai bine de două decenii. Acum, în 1853, în acest proces evolutiv sistemic,

Bătălia de la Oltenița, gravură de epocă

la Sankt Peterburg a devenit clar că principalul adversar care stă în calea expansiunii Rusiei este Anglia, încăpățânată în a susține echilibrul de putere european.

Londra elaborase de mai bine de peste un secol și aplica propria strategie, al cărei succes era asigurat, în principal, cu o flotă mai puternică decât forțele

navale întrunite ale Franței și Rusiei, alături de o diplomatie imperială de veche dată. Componenta de uscat a potențialului militar britanic era comparativ mult mai mică decât a acestor două mari puteri menționate, diferență compensată printr-o politică adecvată de alianțe și o forță financiară de prim rang.

Configurația geografică a Rusiei în Eurasia avea, în limitele tehnologiei acelei vremi, carențe fundamentale de tip geopolitic. Rusia era practic „închisă maritim“, fără acces la oceanul planetar, pentru a participa, alături de puterile de la fațada atlantică, la expansiunea colonială. Mările Neagră și Baltică aveau conexiune cu oceanul planetar, dar erau „închise“ prin Strâmțori, grevate atât de servituți impuse de mari puteri (la Marea Neagră era Imperiul Otoman), cât și de adversari dotați cu o forță navală superioară (Anglia). Pe de altă parte, expansiunea, dincolo de Urali, spre Pacific, a Rusiei a fost constantă din secolul XVI,

dar dificultățile de comunicație în Siberia, precum și deplasarea navală înceată (vasele cu pânze erau majoritare, forța aburului abia la început) excludeau alternativa unei flote robuste în Pacific, care să suplinească la nevoie deficitele din Europa, mai ales iarna. Nu doar că principalul port rus la Pacific, Vladivostok, care nu îngheață în cursul anului, este organizat abia din 1860 ca bază navală, dar puterile locale erau ostile unei asemenea prezențe – Japonia, întâi, dar și China, chiar Coreea (cu Japonia chiar a pierdut un război preponderent naval în 1904 – 1905). Construcția transsiberianului feroviar care

*Rușii se retrag din Giurgiu,
în urma înfrângerilor suferite, cromolitografie*

să lege coasta Pacificului cu Rusia europeană începe abia în 1891 și se finalizează după zece ani. Dacă ar fi să prioritizăm exigențele geopoliticii rusești în secolul XIX ar trebui să acceptăm că stăpânirea Strâmțorilor Mării Negre era decisivă pentru a putea să „jocă“ ambițiosul proiect asumat de hegemonie în Eurasia.

In 1852, Rusia a planificat un război pentru lichidarea Imperiului Otoman, care urma să fie declanșat dacă Anglia respingea planurile de împărțire a teritoriilor otomane. Propunerea înaintată Angliei în anul următor pentru o împărțire „pașnică“ (așadar prin forță și amenințare) a fost respinsă, iar calea către război era deschisă. În acest context a intervenit și conflictul de tip religios cu Franța privind Locurile Sfinte ale creștinătății de la Ierusalim, Rusia utilizându-l ca pretext pentru o intervenție favorabilă sieși la Poartă (mai 1853). Se pronunța astfel prima mișcare strategică a Rusiei pentru a convinge „concertul de putere“ (întâi de toate Anglia) să fie de

acord cu planurile sale așa-zis pașnice. Ocuparea militară a Principatelor Române a urmat imediat, ca semnal al deciziei de a desființa, chiar cu prețul războiului european, Imperiul Otoman. Știm din documentele rusești care erau planurile țarului în 1853: Principatele Moldovei și Munteniei și

Omer pașa

Distrugea flotei otomane la Sinope

Dobrogea până la Constanța urma să fie anexate la Rusia; Serbia și Bulgaria deveneau independente; Austria anexa coasta Adriaticii și o parte dintre insulele din arhipelag; Marea Britanie ocupa Egiptul, eventual Cipru și Rodos; Franța anexa Creta; Grecia o parte dintre insulele arhipelagului. Istanbulul devenea oraș liber, cu o garnizoană rusă în Bosfor și una austriacă în Dardanele. Țarul lăsa deschise negocierii între marile puteri ale „concertului de putere” soarta posesiunilor Porții din Asia Mică.

Într-o tentativă de istorie contrafactuală, de multe ori irezistibilă, când un dosar istoric însemnat se desfășoară pe durată seculară, se poate specula că Europa ar fi arătat azi altminteri, deopotrivă și Orientul Mijlociu, dacă planul de expansiune imperială al Rusiei din 1852 s-ar fi concretizat. Ce nu ar putea fi însă detaliat este cum ar fi arătat azi Orientul Mijlociu, între Mediterana și Golful Persic, întrucât soarta acestei regiuni urma să fie decisă în negocierile post-război. Știm, din precedentele faze ale crizei

orientale, că Rusia, de acord cu ocuparea Egiptului de Anglia, nu era explicită privind celelalte posesiuni otomane din Asia de Vest de la Egipt până la Golful Persic (este adevărat că nu era încă descoperită importanța uriașă a rezervelor de petrol de aici, care va fi evidentă odată cu inventarea mai târzie a motorului cu ardere internă). Nu este exclus, știind cât de ofensivă fusese în aceste zone politica de *soft power* a Rusiei pe traiectoria ortodoxă și fondurile alocate diverselor patriarhii locale, ca țarul să fi lăsat deliberat deoparte aceste posesiuni, pentru că nu avea în vedere o dominație britanică integrală. Comportamentul ulterior al Rusiei, apoi al U.R.S.S., după Al Doilea Război Mondial, activismul în zonele arabe susține supoziția că, dacă ar fi biruit în războiul din 1853 – 1856, prezența rusă s-ar fi instalat amplu și în afara Strâmtorilor și Caucazului, până la Golf. După 60 de ani însă, acordul Sykes-Picot din 1916, prin care se stabileau zonele de influență ale Rusiei, Marii Britanii și Franței în fostul Imperiu Otoman (încă neînvinși) ne ajută

și în această parte neclară. Prin amintitul acord, făcut public de guvernul bolșevic abia instalat, se recunoștea în 1916 primatul Rusiei la Istanbul și Strâmtori și anexiunea unor teritorii din Caucazul sudic (aici mari orașe s-au cedat de Lenin Turciei lui Atatürk în 1921, printr-o alianță opusă exigențelor occidentale). Anglia și Franța luau cea mai mare parte a Imperiului Otoman, ca teritorii sub mandat, de la Siria, Liban, Irak la Arabia Saudită și Emirate, iar în noiembrie 1917, prin Declarația Balfour, mișcarea sionistă dobânda ceea ce va fi statul Israel în 1948. Până la Marele Război, început în 1914, criza Levantului fost bizantino-otomană și marea strategie expansionistă a Rusiei vor mai consuma șase decenii de războaie și conflicte diplomatice, dar și apariția unor noi state-națiune independente în Balcani, iar ținta țaristă supremă a Strâmtorilor, dobândită în 1916, va fi pierdută prin revoluția bolșevică din 1917. Refuzul Angliei de a răspunde favorabil propunerilor ruse în 1853 și victoria împotriva Rusiei în războiul declanșat în martie 1854 au determinat atunci poate prăbușirea sistemului „Congreselor” și au inițiat alte evoluții istorice în Europa (ca unitatea Italiei și Germaniei). Părsim aici însă istoria contrafactuală.

Ocupația Principatelor Române în iulie 1853 însemna doar începutul implementării planurilor ruse privind împărțirea Imperiului Otoman. Cum am menționat, Occidentul, întâi de toate Anglia și Franța, respingea aceste planuri, sprijinind integritatea teritorială a Imperiului Otoman. Pentru

Poartă, cererile ruse înaintate diplomatic cu brutalitate în 1853 însemnau o chestiune de supraviețuire, astfel că o inițială atitudine de cedare, sub impactul diplomației engleze și franceze și, nu mai puțin, opiniei publice europene, mai ales după ocuparea Principatelor, a fost înlocuită de o rezistență tot mai accentuată.

Sinope: de la război „local” la Dunăre la „Războiul Crimeii”. Primjedia de război între Rusia și Imperiul Otoman era extremă în toamna 1853. Marile puteri s-au poziționat imediat, precum și celelalte state continentale. Inițial, Anglia și Franța nu au întrevăzut un război european, ci mai degrabă o localizare a conflictului ruso-otoman, mărginindu-l la Dunăre, cu un teatru secundar în Caucaz, adică pe linia de contact între imperiile rus și otoman. Pe de altă parte, alte mari puteri, ca Austria sau Prusia, legate prin Sfânta Alianță de Rusia, priveau cu îngrijorare evoluțiile, temându-se, mai ales cea dintâi, de fermentul revoluționar european (românesc și sârbesc), dar și cealaltă, care dorea să amplifice anexiunile din fosta Polonie. Statele nordice, îndeosebi Suedia, dar și Danemarca și Norvegia, se orientau către neutralitate, calculând că pentru Rusia războiul continental pe două fronturi, la Mările Negre și Baltică, era atât de costisitor, încât era neatractiv, împovăraător, deci exclus. Viitoarea Italie, prin regatul întemeietor al Piemontului, era oarecum deschisă la largirea războiului, pentru că maximiza șansele proprii reunificări.

În această țesătură geopo-

Amiralul rus Pavel Nahimov

litică complexă, marile puteri implicate direct și-au definitivat perspectiva. Imperiul Otoman a decis, conform dorinței principalului aliat, Anglia, o „localizare” a războiului și a concentrat majoritatea forțelor militare la sud de Dunăre, în zona Vidin, cei aproape 90.000 de militari fiind sub comanda lui Omer pașa, cu contingente și în fața zonei românești Oltenița – Giurgiu. În Caucaz, în subsidiar, se planificase o revoltă a populației musulmane împotriva ocupației ruse. Pe măsură ce această concentrare de forțe s-a finalizat – sfârșitul lui septembrie 1853 –, a venit, după refuzul rus de a evacua Principatele, declararea războiului (18 octombrie) de către Poartă, operațiile inițiale ale ambelor părți fiind limitate.

Documentația existentă permite alcătuirea succesiunii pregătirilor elitei pașoptiste românești de război. În septembrie 1853 i-a fost făcută lui Ghica propunerea de organizare a unei insurecții militare în Muntenia și Moldova,

încadrată acestei concepții a „războiului local”, armata lui Omer având misiunea să treacă Dunărea. Generalul Magheru a fost chemat de la Viena pentru planificare, s-a tipărit o proclamație a sultanului către români pentru difuzare la trecerea Dunării de otomani, s-a pregătit ordinul de numire a lui Gh. Magheru ca guvernator (ca-imacam) al ambelor Principate, exilați pașoptiști din Imperiul Otoman și Europa se deplasau către comandamentul lui Omer de la Șumla. Nicolae Golescu, potrivit corespondenței sale, se îndreaptă în noiembrie 1853 din Anglia spre Istanbul, iar românii exilați din Vestul Europei, ca urmare a deciziei cercului „Junimea Română” de la Paris, au plecat către Șumla, „în încercarea de a forma o armată care să lupte contra rușilor”. La Istanbul, N. Golescu îi întâlnește pe Reșid pașa și pe Ion Ghica, cu care lucrează la o „proclamație către români, care s-au dat lui Ghica să o facă. Lucrăm dinpreună cu el [...] noi vom vorbi într-însa de cele mai vechi capitulații”. Războiul trebuia așadar să se desfășoare pe teritoriul românesc ocupat, iar insurecția anti-Rusia a românilor urma să fie sprijinită de armata condusă de Omer, ceea ce face de înțeles afirmația lui N. Golescu: „acesta trebuia să fie războiul nostru”.

În sprijinul veracității acestei evoluții a evenimentelor vine și alt argument: imediat după declararea războiului, otomanii au trecut Dunărea în câteva locuri, au câștigat un cap de pod solid la Calafat, pentru a facilita declanșarea insurecției românilor. În aceeași planificare strategică, frontului caucazian i

se desemna de Istanbul un rol secundar, întemeiat pe răzcoala musulmanilor, iar pentru descurajarea flotei ruse din Marea Neagră, Anglia și Franța au dislocat forțe navale în Dardanele și Bosfor, în fața capitalei otomane. Nicolae Golescu recepționa la sfârșitul lui 1853 zvonuri la Istanbul că vor veni și nave americane, ceea ce îl convinge că războiul va fi unul „general”. Până la jumătatea lunii decembrie 1853, „localizarea” războiului în valea Dunării, pe teritoriul Principatelor, a fost însă scopul cardinal urmărit de conducerea otomană.

La 14 decembrie 1853, în ultimul număr al anului, *Revue des deux mondes* informează cititorii că otomanii „tocmai au suferit o înfrângere, fiindu-le lovită forța navală. Portul Sinope, pe coasta Asiei Mici, a fost scena unei lupte foarte serioase, unde, într-o oră, o divizie a flotei ruse a distrus 13 nave turcești; însuși comandantul diviziei [navale – n.n.] otomane, Osman Pașa, fiind luat prizonier. Din această divizie navală turcească nu a mai rămas nimic; [...] sunt date peste cap succesele parțiale care au încununat primele acțiuni militare otomane”.

Ceea ce s-a întâmplat la 30 noiembrie 1853 în apropierea portului Sinope, aflat pe coasta sud-pontică a Turciei, avea să dea o altă desfășurare războiului. O grupare navală otomană, în care se aflau și câteva nave cu aburi, va fi zdrobită de flota rusă, condusă de deja faimosul amiral Nahimov. Practic, prezența navală otomană la Marea

Generalul Ivan Fiodorovici Paskevici

Neagră a fost anihilată, navele engleze și franceze, aflate în Strâmțori, nereușind să descurajeze agresivitatea flotei ruse.

Urmările înfrângerii otomane de la Sinope au fost remarcabile pe termen scurt. Cele două teatre de război angajate deja de Imperiul Otoman la Dunăre – cu un cap de pod la Calafat, dar și în Caucaz, unde, cu sprijinul gherilelor musulmane, au fost angajate energic forțele rusești din Georgia și Abhazia – erau instantaneu separate logistic și operațional de acvatoriul pontic, dominat de flota rusă. Deopotrivă, la pasivul strategic al Imperiului Otoman, coastele sale pontice erau acum deschise debarcărilor sau bombardamentelor navale rusești, iar o trecere a Dunării de trupele țariste din Principate (chiar o debarcare la Chilia, atunci otomană) devenea iminentă. Pe de altă parte, înfrângerea neașteptată a determinat o criză politică în conducerea

Porții, iar moralul războinic a scăzut major. Nu mai puțin, Sinope a însemnat și declanșarea unei crize de încredere între Imperiul Otoman și aliații săi, Anglia și Franța, Poarta solicitând intrarea forțelor lor navale din Strâmțori în largul acvatoriului pontic, pentru a descuraja debarcări eventuale rusești pe coaste.

Cea mai importantă consecință a insuccesului de la Sinope a fost că războiul „local” dintre Rusia și Imperiul Otoman angajat la Dunăre a fost transformat subit într-o încleștare de dimensiuni europene. Victoria navală

deschidea drumul Rusiei către schimbarea echilibrului de putere în Europa și făcea posibilă hegemonia ei continentală. După câteva săptămâni, Anglia și Franța s-au decis să intre în război alături de Poartă, alte state declarându-se neutre. Evoluția către războiul european arăta cum centrul de greutate al confruntării militare s-a mutat de pe linia Dunării, rușii ținând Istanbulul (doar la cca 500 de km distanță), prin debarcarea trupelor aliate în Peninsula Crimeea practic amenințând grav „spatele” dispozitivului militar rusesc din Europa de Est. Acest dispozitiv militar rus în Europa, inclusiv cel de la Dunăre, era gestionat operațional de statul major aflat la Varșovia, condus de generalul Paskevici. Ceea ce a urmat a fost războiul sistemic al Europei împotriva Rusiei pentru a bloca hegemonia sa continentală.

(Va urma)

O BĂTĂLIE ȘI UN TABLOU

FLORENTINA DOLGHIN

La 10 iunie 1837 Ludovic-Filip, „Regele cetățean“, cum l-au denumit francezii, însoțit de o impresionantă suită de personalități ale artelor și literelor, între care Victor Hugo și Alexandre Dumas, inaugurează la primul etaj al palatului de la Versailles „Galeria bătăliilor“: 33 de tablouri expuse cronologic, reprezentând marile evenimente militare ale istoriei Franței din ultimele 15 secole, de la Clovis la Napoleon (începând cu bătălia de la Tolbiac și încheind cu Wagram). La poziția trei vizitatorii pot admira o pânză monumentală (4,89 m pe 5,54 m), pictată de Eugène Delacroix (și el prezent la eveniment), în același an, 1837, la comanda suveranului, intitulată „Bătălia de la Taillebourg“.

„Bătălia de la Taillebourg“,
tabloul lui Eugène Delacroix,
pictat la comanda suveranului pentru galeria istorică
de la Versailles

Ea evocă ziua de 21 iulie 1242, în cursul căreia Ludovic IX – în centrul imaginii, călare pe un cal alb – îi înfruntă pe regele Angliei Henry III și pe aliații săi, seniorii din Poitou și Saintonge. Sub comanda lui Hugues X, senior de Lusignan, conte de la Marche, aceștia s-au revoltat contra autorității regelui Franței și a suzeranității fratelui său, Alphonse, conte de Poitiers. Bătălia are loc pe podul de la Taillebourg, peste fluviul Charente. Învins, regele Angliei semnează un armistițiu, apoi, în 1259, pacea, la Paris.

„În sfârșit, iată o bătălie adevărată. De data asta se bat, seucid, se rănesc, mor sau triumfă. Este un teribil talmeș-balmeș de spade, steaguri, cai, oșteni, căpitani, francezi și englezi“, scrie atunci admirativ un critic cu notorietate, Louis Bâtissier. Cât despre Delacroix, el este convins de veridicitatea subiectului ales: „Dacă vreodată vreun tablou a fost istoric, cred că acesta este. E chiar prea istoric pentru a figura în acest muzeu Versailles, care este așa de puțin (istoric), iar când am asistat la deschiderea acestor galerii bizare, am fost convins că tabloul meu nu va fi niciodată expus acolo“.

Momentul, legendar pentru francezi, un fel de versiune medievală a lui Bonaparte pe podul de la Arcole, are însă, strict istoric, un suport fragil. Bătălia a avut loc, dar nu în acea zi, de 21 iulie, ci în ziua următoare, și nu pe podul de la Taillebourg, ci mai la sud, la Saintes. Ludovic își apără țara

în fața unui străin, unui englez, luptă pentru unitatea națională, grăiește imaginea. Vasalul, Hugues X, rebelul din interior, este eliminat din peisaj.

De fapt, în istoria Franței, ar fi fost, dacă ar fi avut loc la Taillebourg, a doua bătălie de pe acest pod de peste Charente, punct de trecere strategic între nordul și sudul Franței. Prima, victoria lui Carol cel Mare asupra sarazinilor, din 808, avea rezonanța ei istorică, poate de aceea s-a oprit Delacroix asupra acestui loc.

Ludovic IX, eroul de la Taillebourg, având, la moartea tatălui, numai 12 ani, se urcă pe tron, în 1226, dar de guvernat guvernează mama lui, Bianca de Castilia. Ea deține efectiv puterea. O putere contestată agresiv de baroni, de seniori refractari, care nu suportă atât de ușor să fie conduși de un copil și o femeie de origine străină, spaniolă. Iar regele Henry III al Angliei – a cărui mamă, Isabelle d'Angoulême, văduva lui Ioan fără de Țară, s-a căsătorit în 1220 cu Hugues X, senior de Lusignan, vasalul revoltat al lui Ludovic – nu renunță niciodată să recupereze teritorii pe care predecesori ai săi le-au deținut în Franța, în Normandia, în Aquitania, înainte de a fi recucerite de Filip II August, bunicul lui Ludovic IX, și de Ludovic VIII, tatăl lui.

HENRY III SARE ÎN AJUTORUL TATĂLUI VITREG

Fiind cel mai cunoscut francez din Evul Mediu, sub numele de Ludovic cel Sfânt – este canonizat în 1297, la 27 de ani după moarte, și numărul i se mai uită, istoria reținându-l drept cel Sfânt –, Ludovic IX trebuie, merită să aibă o pânză pe peretele de la Versailles, care să-i omagieze eroismul. Mai ales că, privit peste secole, personajul se remarcă printr-o conduită ireproșabilă. Este crescut de o mamă pioasă, iar el însuși, chiar de la 12 ani, este profund

Miniatură reprezentând înfruntarea față în față dintre Ludovic IX, regele Franței, și cel al Angliei, Henry III, în iulie 1242...

smerit. Vrea să fie creștinul ideal, practică postul și abstenența, nu bea vin simplu, se flagelează în fiecare vineri, în memoria sacrificiului lui Hristos.

Milos față de săraci și bolnavi, regele îi invită adesea la masă și le spală picioarele. Se vrea garantul unui tratament echitabil al supușilor lui, în fața justiției, așa că permite celor care se consideră nedreptățiți de o hotărâre judecătorească seniorială să facă apel la justiția regală. Trimite anchetatori în teren să sesizeze abuzuri ale reprezentanților locali ai puterii, seneșalii, de pildă, și curând creează o comisie financiară destinată să lupte contra de-

turnării de fonduri. Participă în două reprize la cruciate și moare de dizenterie la Tunis, după mai bine de patru decenii de domnie.

Cum intră acest suveran în conflict armat contra unui Plantagenet (Războiul de 100 de ani va începe peste 100 de ani!), dar și unui supus rebel? La sfârșitul anului 1241 la Curtea de la Vincennes se află că regiunea Poitou, fiul lui Hugues X de Lusignan, este în pragul unei revolte antimonarhice. Bianca de Castilia primește

... și același Henry III, într-o altă miniatură, reprezentându-l la încoronare

un raport alarmant. Este vorba despre o coaliție a seniorilor din Poitou, baronilor din Saintonge și Pirinei, dar și a regelui Angliei, cu toții decepționați de autoritatea Capețienilor. Lor li se adaugă și contele de Toulouse. Este o aglutinare mult prea eterogenă ca să fie periculoasă, dar informatorii regali dau motive serioase mamei și fiului să fie vigilenți.

*Bianca de Castilia,
mama autoritară și protectoare,
de origine spaniolă,
a suveranului francez*

Neliniștește mai ales prezența suveranului englez ca inamic. După ce mama lui s-a căsătorit cu Hugues de Lusignan, Plantagenetul se arată tot mai interesat de zonă, căci Poitou, de pe coasta atlantică a Franței, reprezintă un cap de pod pentru un rege obsedat de recucerirea pământurilor sale continentale. În pregătirea campaniei, regele englez se ocupă de tot: expediază cai, merinde, luptători spre Gasconia, rechiziționează corăbii. La începutul lui mai 1242 flota engleză părăsește Portsmouth cu câteva sute de cavaleri. Efective modeste, pentru că baronii regatului, în majoritatea lor, nu prea marșează la aventură, o refuză, de fapt. Regele englez nu se lasă însă impresionat, contează pe oamenii din Poitou, promiși de baronul din Lusignan.

SĂ FIE O CURSĂ?

Pregătirile franceze sunt mai puțin prezentate în arhive. Știm că la 28 aprilie 1242, Ludovic IX pleacă de la Chinon în campanie contra lui Hugues de Lusignan. Tânărul rege, de 28 de ani, sprijinit de mamă, a mai învins câteva revolte feudale în anii 1220 – 1230, iar acum este gata să pedepsească vanitatea și orgoliul lusignanilor, dar și insolenta englezilor, chiar dacă supusul lui răsculat, Hugues, este tatăl vitreg al suveranului Plantagenet.

Ludovic IX a strâns vreo 10.000 de soldați, între care 2.000 de cavaleri și mai multe sute de localnici din nordul regatului, o forță considerabilă. La 13 mai Henry III debarcă la Royan și face convocări militare pe traseu, avansând pe cursul fluviului Charente, în vreme ce Ludovic IX asediază

localități de la sud de Poitiers. El își securizează mai întâi spatele. Cade așezare după așezare de pe fieful lui Hugues: la 24 iunie Frontenay, considerată inexpugnabilă. Apoi suveranul francez se îndreaptă spre fluviul Charente. Mașinăria capețiană de asediu este redutabilă. În 11 săptămâni Ludovic cucerește 12 fortărețe asediate. Are cadență. În epocă un asediu durează în medie trei săptămâni și jumătate.

Henry III, în inferioritate numerică, fortifică două puncte-cheie, care i se par a nu putea fi ocolite de Ludovic în avansul lui: Tonnay-Charente și Saintes. Dar Ludovic preferă să o ia brusc spre nord și să cucerească fortărețele mai mici din Lusignan. Armata regală dispăre din câmpul așteptării engleze, provocând perplexitate. Să fie o cursă? O să mai asedieze Saintes? Nedumerirea nu durează. Ludovic apare la 20 iulie spre seară în fața fortăreței Taillebourg, reputată și ea ca inexpugnabilă. Dar seniorul de Rancon, care are controlul ei și pe care Henry III nu a reușit să și-l câștige de partea lui, îi deschide porțile.

Manevră bine jucată: de la Taillebourg, Ludovic IX amenință pe neașteptate să treacă fluviul Charente, pentru a cuceri pe la spate Saintes, în principiu așezare protejată de fluviu, de fapt, pentru a-i izola pe englezi de bazele lor din Gironde și Aquitania. Plantagenetul se precipită, părăsește Saintes, ca să bareze trecerea regelui Franței, dar curând înțelege că este aproape învins. Locuitorii din Poitou, promiși de Hugues de Lusignan, nu sunt prezenți. Plantagenetul nu mai are nicio îndoială că Ludovic îl poate captura ușor.

Nobili complotând (miniatură franceză de secol XV)

Tratatul franco-englez, semnat la Paris, în 1259, prin care Henry III renunța la mai multe teritorii, inclusiv Poitou

În acest moment intervine Richard, conte de Cornwall, fratele regelui Angliei, care face un gest neașteptat: trece

podul spre tabăra franceză și solicită un răgaz. Iar Richard nu este fiștecine. În 1240, în timpul cruciadei, a negociat eliberarea mai multor baroni francezi prizonieri la musulmani. Cavalerii francezi nu uită vechea solidaritate dintre cruciați. Englezii sunt gata să se retragă fără să lovească. Regele Franței, în ce-l privește, se simte suficient de sigur pe el ca să accepte propunerea.

LA SAINTES, NU LA TAILLEBOURG

Henry III fiind în retragere, francezii traversează podul și pornesc spre Saintes. 22 iulie este ziua exactă în care se încinge bătălia. Cercetașii regelui Franței provoacă scurte încăierări cu oștenii rămași în urma coloanei engleze, întârziată. Iritat, Hugues de Lusignan se năpustește în afara zidurilor cu o mică trupă. Gest onorant, laudabil, dar necugetat: îl constrânge pe Henry III să-l urmeze pe tatăl lui vitreg. Taberele se luptă mai multe ore, pe cai, apoi corp la corp, până în viile care împrejmuesc Saintes. Înfruntarea este atroce, se instalează haosul – cavalerii englezi, confundând armoariile similare, se cred în spatele solidei staturi a contelui de Cornwall, dar, de fapt, sunt prada ușoară a oamenilor vicontelui francez de Chatellerault. Ziua se încheie printr-o debandadă, a englezilor.

Regele Ludovic-Filip, cu suita, în vizită la Galeria bătăliilor de la Versailles, inițiată de el în 1837 (pictură de francezul François Joseph Heim)

În seara de 22 iulie Henry III reușește să scape și vreme de cinci zile fuge spre sud, gata-gata să fie capturat la Pons. Ajunge la 27 iulie în orașul Blaye, în estuarul Girondei, de unde Gasconia fidelă îi este foarte aproape. Henry poate respira.

Campania din 1242 are consecințe decisive: lusignanii rebeli sunt domoliți. Prestigiul militar al regelui Franței stinge veleitățile de independență feudală în întregul regat. Ludovic iese din acest conflict ca un comandant de război capabil să manevreze și violența, și persuasiunea, și amenințarea. Martorii scriu asta. Trecerea peste podul de la Taillebourg este o victorie strategică cu atât mai remarcabilă cu cât este obținută fără luptă, adevărata zi de război, pe care au ridicat-o în slăvi apologetii regatului capetian, fiind însă cea de la Saintes.

Cel care a impus ziua de la Taillebourg, ca legendară în istoria Franței, fără să fi fost martor al ei, este Jean de Joinville (cca 1224 – 1317). Abia în 1248 el s-a alăturat anturajului lui Ludovic, cu ocazia celei de a șaptea cruciade. Confident al regelui, Joinville își redactează *Memoriile* spre sfârșitul vieții. Reproduce fidel evenimente la care asistă, dar reconstituie cu multă libertate episoade ale domniei capetiene la care nu a fost prezent.

Succesul din Poitou al lui Ludovic cel Sfânt poate fi interpretat ca o aplicare perfectă a principiilor lui Vegetiu, trăitor în secolul IV, dregător în Imperiul Roman, scriitor militar, foarte bine cunoscut în Evul Mediu, mai ales în anturajul monarhic englez. În *De re militari*, o culegere de considerații tactice, un fel de *best-seller* în vremea lui Ludovic IX, Vegetiu enumeră câteva precepte, lecții pentru cei angajați în lupte. „Prima dintre prudențe este să păstrezi secretul în ce privește locurile și itinerarele” și continuă: „victoria consistă, parțial, să-l bagi în confuzie pe inamic înainte de a te bate cu el”. Sunt două sfaturi care ar fi putut să-l inspire pe regele

Franței, apărut pe neașteptate sub zidurile de la Taillebourg. De fapt, victoria fără luptă în războiul de asediu este un fel de ecou al recomandării sale: „este mai bine să-ți pui la pământ dușmanul prin foamete, raiduri surpriză sau teroare decât prin luptă, unde norocul pare să cântărească mai mult decât virtuțile”. ■

CIMEC.RO

PORTALUL PATRIMONIULUI CULTURAL DIN ROMÂNIA

BOGDAN ȘANDRIC
(Institutul Național al Patrimoniului)

*Cetatea antică Argamum/Orgame
de la Jurilovca, jud. Tulcea*

Apariția și dezvoltarea calculatoarelor, percepute ca instrumente mai eficiente de planificare și proiectare, s-au manifestat și în România încă din anii '70 ai secolului trecut. Preocupările pentru informatizarea diverselor procese cu ajutorul mașinilor de calcul numerice au apărut nu doar în domenii tehnice, foarte apreciate și considerate vitale pentru economia și, respectiv, existența și identitatea României, dar și în educație și cultură.

Interesul pentru evidența și cunoașterea informatizată a patrimoniului cultural și înregistrarea actelor culturale în România s-a manifestat cu mult înainte de inventarea rețelelor de calculatoare, internetului și a mediilor digitale, așa cum le știm

azi. Ca urmare, conform politicilor vremurilor, la 15 martie 1978 se înființează Oficiul de Calcul în subordinea Muzeului Național de Istorie, având drept obiectiv implementarea informatizării evidenței naționale a patrimoniului cultural. Ulterior, în 1981, Consiliul Culturii și Educației Socialiste (înființat prin Decretul nr. 301, din 21 septembrie 1978), organ aflat sub conducerea Comitetului Central al Partidului Comunist Român și a Consiliului de Miniștri, decidea

transformarea oficiului într-un Centru de Calcul, pe care îl plasează direct în subordinea sa și îi fixează ca sarcină documentarea informatizată a patrimoniului cultural, dovedind ce importantă era această nevoie la nivelul Comitetului Central al P.C.R.

PRIMUL SITE CULTURAL

La un an de la înființare, Centrul de Calcul începea implementarea Sistemului informatic pentru

*Cetatea romană
Capidava
de la Topalu,
jud. Constanța*

evidența patrimoniului cultural național (S.I.-P.C.N.) și a Sistemului pentru evidența repertoriului teatral din România (S.T.A.R.). Se remarcă atenția deosebită care se acorda atât bunurilor culturale materiale, cât și actelor culturale intangibile, precum spectacolele teatrale, a căror evidență era considerată o prioritate națională. Centrul de Calcul avea obligația să asigure etapa de informatizare în procesul de evidență a patrimoniului cultural, așa cum era stabilit prin Legea 63/1974, privind ocrotirea patrimoniului cultural național al Republicii Socialiste România. Bunurile culturale deținute de instituții de stat sau persoane private erau inventariate standardizat prin crearea unor fișe analitice de evidență (F.A.E.), ce erau apoi transmise către Centrul de Calcul, care le transpunea pe benzi magnetice, după ce în prealabil le înregistra pe memoria de lucru a unui calculator Felix, mașină de calcul fabricată în România. Scopul acestui demers era de a realiza o evidență centralizată a patrimoniului cultural național sub forma unei liste de bunuri, care trebuia aprobată prin hotărâre a Consiliului de Miniștri, la propunerea Comisiei Centrale de Stat a Patrimoniului Cultural Național. Astfel de liste se regăsesc în arhiva Institutului Național al Patrimoniului și vor fi publicate online pe site-ul <https://cimec.ro>.

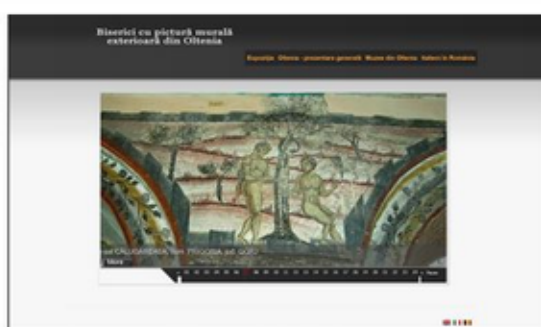
După căderea regimului comunist, Centrul de Calcul a devenit în 1991 Centrul de Infor-

matică, Memorie și Sinteză Culturală, abreviat C.I.M.E.C., acronim care este până azi asociat cu digitizarea și partajarea online a patrimoniului cultural. C.I.M.E.C. a fost înființat ca o instituție publică extrabugetară cu personalitate juridică, subordonată direct Ministerului Culturii, și continua misiunea de informatizare a moștenirii culturale din România, la care se adăuga și obiectivul partajării acestei moșteniri prin intermediul internetului. Astfel, în mai 1996 se inaugurează site-ul web al patrimoniului cultural din România, www.cimec.ro, fiind primul site cultural oficial al României. Ulterior, în 1998 instituția și-a schimbat denumirea în Institutul de Memorie Culturală, păstrându-și abrevierea C.I.M.E.C., prin care Centrul

era recunoscut atât de partenerii străini, cât și de cei din țară. Această schimbare de denumire reflectă însă și o recunoaștere politică și administrativă pe care Ministerul Culturii o acorda domeniului în care activa C.I.M.E.C. Creșterea constantă a numărului de utilizatori ai portalului, care a

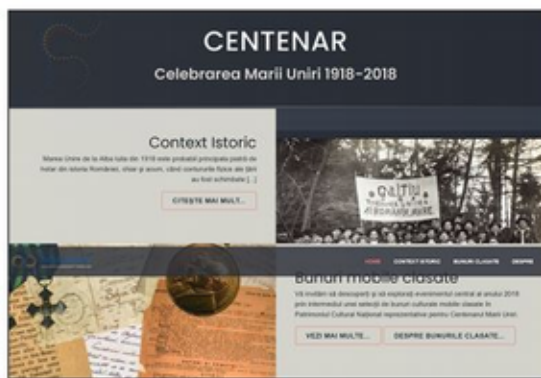
ajuns în anumite perioade până la 2 milioane de vizitatori pe an, susținută de conexiunea din ce în ce mai lesnicioasă la internet și extinderea rețelelor private, costurile tot mai scăzute de achiziționare a calculatoarelor și răspândirea telefoanelor mobile au asigurat o notorietate deosebită C.I.M.E.C.-ului între instituțiile memoriei din România, cu precădere muzee și biblioteci.

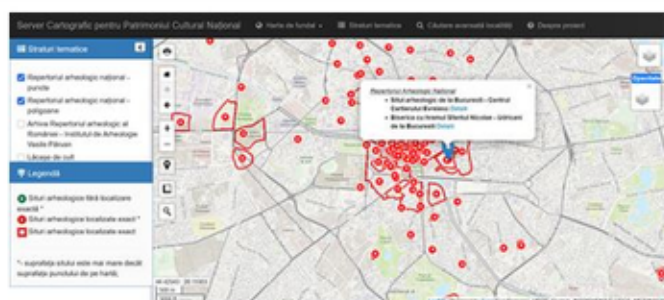
În perioada 1990 – 2000, C.I.M.E.C. a reușit să publice online mai multe resurse culturale de interes general: lista muzeelor din România, lista premierelor teatrale, liste de experți acreditați ai Ministerului Culturii, rapoarte de cercetare arheologică, care erau expuse și sub forma unor pagini separate în care informațiile se puteau căuta destul de avansat sau descărca și sub formă de fișiere pdf. De asemenea, C.I.M.E.C. a realizat destul de multe publicații, unele pe hârtie, iar altele doar digitale, livrate sub formă de CD-ROM-uri, având subiecte culturale diferite: situri arheologice (cetatea greco-romană Histria, cetatea romană Tropaeum Traiani, amândouă din județul

Galeria de biserici cu pictură murală exterioară din Oltenia

Pagina web dedicată celebrării Centenarului Marii Uniri

Serverul cartografic pentru patrimoniu cultural.
Detaliu din harta siturilor arheologice din București

Constanța, vitraliile în stil Art Nouveau de la Oradea, seria volumelor *Cronica cercetărilor arheologice din România*, pe care o editează și pe suport de hârtie și pe cd-rom. Dar, dincolo de audiența web a C.I.M.E.C., perioada amintită a fost cea în care instituția s-a afirmat, oferind servicii, cu predilecție Ministerului Culturii, de evidență informatizată a patrimoniului cultural material și intangibil prin înregistrarea în baze de date, mai ales pe platforma Microsoft Access, care devenise foarte populară printre programatori.

O INSTITUȚIE ATIPICĂ

La începutul anilor 2000, C.I.M.E.C. avea mai multe proiecte de anvergură în lucru. Majoritatea erau repertorii de informații documentate de angajații săi și înregistrate în baze de date Access, proiectate și executate tot de C.I.M.E.C. Printre ele, se numărau Repertoriul Arheologic Național, început ca o inițiativă de informatizare a listei monumentelor istorice publicată doar pe hârtie în 1992, catalogul cărții vechi și rare, bunurile mobile clasate în patrimoniu cultural național, lista muzeelor publice și private, indiferent dacă erau sau nu acreditate de Ministerul

Culturii, lăcașuri de cult ale cultelor religioase recunoscute de statul român, dar și alte rezultate de proiecte punctuale, precum conversia digitală a arhivei Repertoriului Arheologic al României, realizat de Institutul de Arheologie București și niciodată publicat, sau evidența siturilor arheologice cercetate la Roșia Montană, județul Alba. Această ultimă evidență a fost realizată printr-un contract încheiat cu Ministerul Culturii ca urmare a campaniei de cercetare arheologică preventivă ce trebuia să descopere perimetrul viitoarei exploatare miniere (care, din fericire, până în acest moment nu a avut loc) de patrimoniu arheologic desebit ce se afla în subteran, pe teritoriul fostei așezări romane Alburnus Maior.

Din păcate, majoritatea acestor baze de date nu aveau și o versiune online care să asigure îndeplinirea obiectivelor pentru care fuseseră inițiate: o accesibilizare rapidă prin internet, iar în cazul unora a fost nevoie de mai mulți ani pentru a se ajunge să fie consultate online. Motivele din spatele acestei situații sunt diferite. Pe de o parte, C.I.M.E.C. nu a avut niciodată un număr suficient de programatori web care să asigure dezvoltarea rapidă de soluții

moderne de expunere online a bazelor de date pe care le-a dezvoltat. Media personalului tehnic specializat în dezvoltarea de baze de date și site-uri web nu a depășit niciodată două persoane, în special din cauza salarizării insuficiente și a volumului mare de lucru. Pe de altă parte, conducerea C.I.M.E.C. nu a reușit întodeauna să gestioneze eficient resursele umane, fie prin calificări și formări permanente ale personalului angajat, fie prin contractarea de servicii externe. Mai mult chiar, în C.I.M.E.C. soluțiile folosite pentru administrarea și dezvoltarea de baze de date au fost pentru multă vreme aceleași, ceea ce le făcea să nu mai răspundă la cele mai moderne cerințe de documentare digitală a patrimoniului cultural și de expunere online.

Cu toate acestea, la jumătatea anilor 2000 C.I.M.E.C. își întărește imaginea de instituție modernă, atipică pentru domeniul de activitate, care oferă servicii publice prin evidența digitală și transparentizarea online a patrimoniului cultural din România. În acea perioadă, cele mai importante proiecte culturale ajung să fie cunoscute online și să determine schimbări în rândurile personalului de specialitate din instituțiile memoriei, care încep să înțeleagă, să accepte și să aprecieze accesul la patrimoniul cultural prin intermediul internetului. Totodată, încep să se resimtă aceste beneficii și în rândurile publicului larg, care asociază C.I.M.E.C. cu o bibliotecă digitală, unde se pot consulta resurse culturale diverse și în alte formate decât cele tradiționale, dar mai ales începe să se perceapă această „transparentă” digitală ca o

obligatie a Ministerului Culturii.

UN MOMENT DE RĂSCRUCE

În anul 2008, când C.I.M.E.C. a celebrat 30 de ani de la înființare, Ministerul Culturii publica Hotărârea nr. 1.676, din 10/12/2008, privind aprobarea Programului național pentru digitizarea resurselor culturale naționale și crearea Bibliotecii Digitale a României. Hotărârea era o consecință firească a importanței digitizării și digitalizării patrimoniului cultural, o consecință a notorietății și aprecierii de care se bucura C.I.M.E.C. și o reacție națională la inițiativa Comisiei Europene, care lansează în 2008 „Europeana”, biblioteca digitală europeană, cel mai mare proiect al Uniunii Europene, conceput ca un portal de resurse culturale furnizate de statele membre. H.G.-ul hotărâ că în procesul de implementare a Programului, Institutul de Memorie Culturală (C.I.M.E.C.)

avea calitatea de agregator național, asigurând interfața dintre furnizorii de conținut (instituții publice sau alte organizații deținătoare de resurse culturale) și serviciile tehnice care gestionează programul la nivel comunitar. Deși părea că pentru C.I.M.E.C. se deschideau noi orizonturi de digitizare națională a patrimoniului cultural, această perspectivă a fost anulată în numai un an de zile de criza financiară

din anul 2009, care a determinat Guvernul să ia măsuri de austeritate, ce includeau concedierea de angajați ai statului și închiderea de instituții publice.

Prin Legea 329/2009, Institutul de Memorie Culturală a fost desființat și „comasat prin absorbție” cu Centrul de Pregătire Profesională în Cultură, concomitent cu reducerea numărului de posturi cu 30%, rezultând o grilă de personal de doar 30 de angajați. Aceste măsuri au afectat grav funcționarea C.I.M.E.C. în a doua parte a anului 2009, ducând la o cvasi-paralizare în

îndeplinirea sarcinilor pe care le avea. La 1 martie 2010, C.I.M.E.C. a fost reînființat ca filială cu personalitate juridică și venituri proprii, în subordinea Centrului de Pregătire Profesională, dar a fost nevoie de șase luni, numeroase memorii și luări de poziție ale unor instituții și personalități din țară sau din străinătate pentru luarea acestei decizii, care repara doar juridic statutul documentării informatizate a patrimoniului cultural din România.

Decizia desființării era surprinzătoare, dacă se ține cont de două argumente pe care Guvernul României și Ministerul Culturii nu ar fi trebuit să le ignore: C.I.M.E.C. era o instituție extrabugetară, deci nu beneficia de un buget de la stat, ca urmare prin desființarea și concedierea unor angajați nu se realiza nicio economie; iar pe de altă parte, contextul evoluției tehnologice rapide către digitizarea și partajarea online a patrimoniului cultural, care deveniseră deja o preocupare mondială foarte serioasă.

C.I.M.E.C. era singura instituție culturală din România specializată în folosirea tehnologiilor digitale pentru documentarea și expunerea publică a patrimoniului cultural. În plus, avea sarcini impuse de acte normative, oferea suport administrativ important pentru Ministerul Culturii, administra curatorial baze de date care erau proprietate publică, era singurul partener

Baza de date Muzee și Colecții din România. Detaliu din înregistrarea Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia

Baza de date Repertoriul Arheologic Național. Detaliu din înregistrarea sitului getic de la Radovanu, jud. Călărași

român în câteva proiecte culturale europene și reprezenta România în două rețele europene de patrimoniu cultural.

În 2011, după mai multe memorii transmise către Ministerul Culturii, în care se atrăgea atenția asupra blocajului activităților de digitizare a patrimoniului cultural pe care le realiza C.I.M.E.C., se ia decizia absorbției filialei C.I.M.E.C., aflată în organigrama Centrului de Pregătire, în cadrul Institutului Național al Patrimoniului (I.N.P.), instituție creată la rândul ei în 2008 prin comasarea Institutului Național al Monumentelor Istorice (care era desființat) cu Oficiul Național al Monumentelor Istorice.

În I.N.P., C.I.M.E.C. devine o direcție și își păstrează toate atribuțiile, dar pe care trebuie să le realizeze cu un număr mult

mai mic de oameni. Inițial, din cei 30 de angajați rămași după prima comasare cu Centrul de Pregătire au rămas doar 12, pentru ca ulterior numărul de specialiști în Direcție să ajungă la 20. Deși integrarea în I.N.P. s-a făcut cu dificultate, mai ales din cauza reducerilor de personal și a salariului foarte mic, dar și din lipsa unei viziuni manageriale moderne asupra misiunii I.N.P., la aproximativ un an după absorbție au început să se vadă și avantajele apartenenței la o instituție bugetară, ce avea îndatoriri naționale în privința cercetării, evidenței, restaurării și promovării patrimoniului cultural. De asemenea, pierderile de personal, fie prin reducerea numărului de posturi, fie prin demisia unor angajați, au însemnat un moment de răscruce favorabil domeniului pe termen

lung. Beneficiind de bugetul unui proiect european, care s-a desfășurat între 2010 și 2015, în cadrul Direcției au fost angajați prin contracte pe perioadă determinată foarte mulți tineri, absolvenți de studii superioare din domeniul științelor sociale, cu precădere ai Facultății de Istorie din Universitatea București. Perioada respectivă a fost un adevărat stagiul de pregătire pentru peste 25 tineri absolvenți, într-un domeniu aparte, care combina cunoștințele istorice cu instrumentele digitale și a marcat o schimbare de generație în C.I.M.E.C.

În numerele viitoare vor fi prezentate mai multe proiecte și activități începute de C.I.M.E.C. și continuate și azi în I.N.P., lucrări vitale pentru cunoașterea și promovarea patrimoniului cultural din România. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 august 2025, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an la revista **Magazin istoric**.

– Care este numele scriitorului englez care a numit fabricile de textile „satanice și întunecate“?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din mai 2025 este:

„*Drouyn de Lhouys*“

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Tudor Mariana**, din **Brăila**, jud. **Brăila**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2026.

Nu luăm în considerare răspunsurile trimise pe Facebook și pe e-mail fără numele celui care trimite și care nu indică adresa.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sector 5, București

E-mail-ul nostru: **mistoric@gmail.com**

Încheiem în acest număr vizita noastră la un muzeu foarte interesant din sudul țării.

UN MUZEU AL CĂLĂRĂȘENILOR

FLORIN RĂDULESCU

Mergem mai departe prin secțiunile Muzeului Municipal Călărași și ajungem la „Magazinul cu de toate”. Aici avem pe tețghea banii și în rafturi, marfa. Ne referim la magazinul de la colț sau, mai nou, de la scara blocului, unde copilul este investit cu încredere. Cu un bănuț sau o bancnotă în mână, copilul este trimis să cumpere niște bomboane, o pâine sau un litru de ulei. Și în acest loc va reveni pe tot parcursul vieții. Este locul unde jocul de-a recunoașterea obiectelor transformă vizitatorii în copii curioși să le identifice și este momentul în care răspund și ei la întrebări. Ventuzele, banale altădată, sunt acum indicator de proveniență al privitorilor – pentru tinerii din mediul urban reprezintă shot-uri pentru băuturi alcoolice, iar pentru tinerii din mediul rural reprezintă vasele de la candelile bunicilor. Lampa primelor televizoare este, pe rând, suport de scobitori, bec sau un dispozitiv pe care nu îl pot defini. Pentru cei din categoria de vârstă de peste 30 de ani, nu reprezintă un secret nici ventuzele, nici lampa. Și magazinul se încadrează cu succes în categoria locurilor de unde nu avem fotografii. Reclamele diferitelor produse din perioada interbelică stârnesc interesul vizitatorilor.

Muzeul Municipal Călărași, noaptea

„Cârciuma” este un loc unde vizitatorii recunosc că merg cu plăcere, nu ca în cazul magazinului. De aici au și fotografii. Nunți, botezuri și altele asemenea sunt motivele prezențelor plăcute la restaurant. Obiectele care generează întrebări sunt

banalele recipiente cu dioxid de carbon cu ajutorul cărora se prepara sifonul. Samovarul este subiectul unor ample dezbateri – recipient pentru bere, pentru vin, pentru gheață. Cu această ocazie mulți vizitatori află de existența plantei de ceai.

ISTORIA CLĂDIRII

De la reclamele de pe simenze, ochii vizitatorului ajung la zonele decopertate de pe pereți. Zugrăveala de sub straturile de vopsitorie generează discuții despre clădire. Când a fost

construită? De cine? Pentru ce?

Clădirea care adăpostește Muzeul Municipal Călărași a fost construită între anii 1886 – 1887, după planurile executate de arhitectul Ion Socolescu (1856 – 1924), pe locul vechiului han al Epitropiei Spitalului Colțea. De la 1 ianuarie 1888, Palatul Comunal a primit în spațiile sale personalul propriu, personalul Judecătorei și al Poliției, precum și al altor servicii aflate în subordinea Primăriei. În toată existența, doar în perioada 1968 – 1981 a avut altă destinație, și anume ca Bibliotecă și ca sediu al ziarului local. A fost afectată de cutremurul din 1977, a fost consolidată, iar din 1981, odată cu noua reorganizare administrativă, când a fost înființat județul Călărași, a redevenit Primărie. Din 1990, a fost înscrisă pe Lista Monumentelor Istorice din România, primind în anul 2004 codul CL-II-m-A-14593. În perioada iunie 2013 – septembrie 2014, a fost reamenajată, astfel încât, la 19 septembrie 2014, să fie inaugurată ca Muzeul Municipal.

Ne continuăm vizita și ajungem la „Școală“, unde majoritatea membrilor comunității își petrec o bună parte din existența lor. Spațiul este amenajat ca o mică sală de clasă cu bănci, catedră, tablă și multe materiale didactice. Pe pereți sunt planuri ale orașului, care arată vizitatorului evoluția așezării de la Cotul Borcei, de la un mic târg la municipiul de astăzi. În acest spațiu, la „Școală“, se nasc întrebări și vin răspunsuri despre vechimea localității, despre numele purtate și de unde provin ele și despre multe alte subiecte. Răspunsurile se bazează pe informațiile publicate de istoricii

*Magazinul cu de toate
(stânga)
și obiecte expuse acolo*

orașului – Pompei Samarian, Constantin Tudor și Nicolae Țiripan. În acea sală, vizitatorul află că municipiul Călărași, reședința județului cu același nume, este situat în partea de sud-est a României, pe malul stâng al unui braț al Dunării – brațul Borcea –, în apropierea graniței cu Bulgaria. Situat într-o zonă cu soluri fertile și cu o rețea bogată de ape de suprafață, locul pe care se află acum orașul a fost locuit încă din neolitic. Primul document referitor la o așezare umană aflată în această zonă datează din 25 iulie 1630 și conține informații despre câteva persoane care au fost obligate, printr-un hrisov emis în timpul domniei lui Mihai Viteazul, în toamna anului 1595, să rămână în Lichirești, un mic sat din care s-a dezvoltat Călărașul de mai târziu.

Numele satului Lichirești ar putea proveni, așa cum afirmă Pompei Gh. Samarian – primul istoric al orașului –, de la hramul acordat primului lăcaș de cult creștin, ridicat aici cu mult înainte de 1630: Sfântul

Nicolae al Mirei Lichiei. De aici, de la Biserica cu hramul Sf. Nicolae, își vor lua numele localnicii de lichireșteni, iar așezarea pe cel de Lichirești. Trecerea la numele de Călărași s-a făcut la începutul secolului al XVIII-lea, datorită înființării în zonă a unei mici unități de cavalerie ai cărei membri se numeau călărași ștafetari și care se ocupau cu transportul corespondenței domnești spre și dinspre Istanbul (capitala Imperiului Otoman), prin cetatea Silistra.

IMAGINI VECHI ȘI NOI

Datorită creșterii importanței localității, domnitorul Mihai Racoviță a aprobat la 2 iunie 1731 cererea Epitropiei Spitalului Colțea, proprietarul terenului, ca la Călărași să se poată organiza târg. De atunci se organizează în fiecare an, cu mici întreruperi, în perioada 1 – 9 septembrie, unul dintre cele mai vestite târguri de mărfuri și de animale din întreaga câmpie a Bărăganului.

Sala proiectoarei

Aflându-se în apropierea graniței cu Imperiul Otoman, în fața uneia dintre cele mai renumite cetăți de pe linia Dunării (Siliștea), Călărașul a devenit punct strategic al armatei țariste în dese războaie dintre cele două imperii din secolul al XIX-lea. Importanța strategică a condus la învestirea Călărașului drept capitală a județului Ialomița, începând cu 18 aprilie 1833. Războaiele ruso-otomane ne-au lăsat și prima imagine a unei clădiri din Călărași: Biserica Sf. Nicolae, reconstruită în anul 1836 și desenată de Vasili Fiodorovitch Timm în 1854. Timm era corespondent de război și a desenat biserica pentru că în cimitirul din apropiere fuseseră înmormântați doi generali ruși: Selvan și Schilder – amândoi morți în luptele de lângă Siliștea.

Devenit capitală a județului, aflat în plină creștere economică, dar situat pe proprietatea Eforiei Spitalului Colțea, Călărașul avea nevoie de propriul teren pentru extindere și administrare. După mai multe solicitări ale reprezentanților localității, în anul 1852, la

24 septembrie, Barbu Știrbei (1849 – 1853; 1854 – 1856) venea la Călărași să certifice prin Hrisovul nr. 9 vânzarea terenului destinat realizării noului oraș liber. Cetățenii și administrația au plătit Eforiei suma de 250.000 de lei aur. Documentul a certificat dreptul localității de a fi administrată sub conducerea unui magistrat, dar a adus schimbarea numelui localității în Știrbei și primul plan de urbanism realizat de inginerul Scarlat Popovici. Noul nume a fost folosit doar până în anii 1881 – 1885.

În strânsă legătură cu sala anterioară, în „Sala personalităților locale” vizitatorii descoperă că unii dintre locuitorii orașului au lăsat urme vizibile în memoria locurilor, iar unii în istoria țării. Spre exemplu, prima femeie doctor în medicină din România s-a născut la Călărași – Maria Cuțarida-Crățunescu. Cercetători, scriitori, artiști, profesori renumiți își au rădăcinile la Călărași. Nicolae Bănescu, bizantinolog, Petre Diaconu, arheolog, Ștefan Bănuțescu, scriitor, Ion Vlad, sculptor, Virgil Băduțescu,

general de armată și reformator al învățământului în domeniul educației fizice, Felix Țopescu, sportiv de performanță, Dan Mateescu, inginer strălucit în domeniul structurilor metalice, Vasile V. Stanciu, profesor de criminologie, sunt doar o parte dintre cei pe care îi amintim în această sală. Personalitățile locale sunt prezentate prin cărțile așezate într-o panoplie, prin tablourile aflate pe simeze și prin sculpturile expuse. Tot în această sală sunt expuse instrumente muzicale și aparatură mecanică, electrică și electronică ce au contribuit prin funcționarea lor de-a lungul timpului la extinderea fenomenului cultural.

Un loc special este „Sala proiectoarei”, unde vizitatorul este captivat de imagini vechi și imagini mai noi cu clădiri și peisaje din Călărași și din împrejurimi. Imaginile vechi sunt copii digitale ale unor cărți poștale din colecția unui împătimit colecționar – Marius Popescu. Aceste imagini sunt cele care aprind dezbaterile pe teme de recunoaștere și de amplasare a clădirilor, de dezvoltare a orașului, de orientare în zona veche a orașului. La sfârșitul secolului al XIX-lea, orașul a fost dotat cu edificii pentru instituțiile publice: Cazarma Regimentului 23 Infanterie (1880), școli (1881, 1897), Palatul Comunal – Primăria (1886 – 1887), Palatul Administrativ al Județului (1895 – 1898), Cazarma Pompierilor (1897), acestea fiind imaginile folosite cu preponderență de realizatorii cărților poștale.

Imaginile recente sunt realizate din avion și schimbă perspectiva. Adaptarea la unghiul fotografierii, orientarea în funcție

Vizitatori în biroul primarului...

de niște repere sunt o noutate pentru vizitator, provocat să vadă lucrurile pe care în mod obișnuit le privește de la sol, într-un alt fel. Pe pereți, mai multe ferestre ne poartă în alte timpuri prin fotografiile expuse în ele. Imaginile din perioada 1950 – 1989 dau naștere la întrebări și la discuții.

SMARTPHONE VERSUS BRUNSWIGA

Ultima sală din traseul de la parter este „Biroul primarului”, locul unde converg toate celelalte puncte de pe traseul nostru muzeografic. Membrii familiei au nevoie de un certificat sau o adeverință, frizeria și cârciuma au nevoie de autorizație de funcționare, școala are nevoie de buget, personalitățile au nevoie de un spațiu de desfășurare, iar orașul are nevoie de un om sau de un grup de oameni care sunt aleși de comunitate să hotărască ce trebuie făcut, conform cadrului legal existent. De la 1 august 1864, de când a fost ales primul primar și primul consiliu local, după măsurile de modernizare a administrației realizate de

Alexandru Ioan Cuza, au trecut prin biroul primarului 103 aleși. Sobrietatea camerei este uitată în momentul în care mașina de calcul „Brunswiga”, model 1935, este folosită pentru operații de adunare sau de scădere. Pentru grupurile de elevi organizarea unui duel smartphone versus „Brunswiga” duce la rezultate neașteptate – în general pierd.

Urcând pe trepte, pe lângă cei doi străjari, descoperim la etaj un hol generos care, de la deschidere și până la suspendarea activității cu publicul, din

perioada pandemiei Covid 19, a primit beneficiari ai diverselor manifestări desfășurate aici. De la lansări de carte la atelier de realizare a recuzitei necesare trupei locale de teatru, de la expoziții de artă la expoziții de obiecte din materiale reciclabile, de la conferințe aniversare la manifestări caritabile, de la serbări școlare la concerte de muzică de diferite genuri, de la dezbateri despre comunitate la sărbători locale sau naționale, de la concursuri școlare la spectacole de teatru, toate s-au bucurat de prezența membrilor comunității.

Sala de consiliu, fost martor al hotărârilor luate pentru comunitate, dar și al confirmării oficiale a formării cuplurilor, a devenit o sală pentru expoziții temporare, cu dotările necesare desfășurării unor activități variate.

Biblioteca a fost organizată în camera în care în ultimii 40 de ani a funcționat Cabinetul primarului. Colecția de carte s-a coagulat în jurul donației familiei Georgescu, o familie de profesori recunoscută în Călărași. O

... și în sala de școală

Biblioteca muzeului vizitată de participanții la programul „Liderii Mileniului III”

altă donație importantă a venit din partea moștenitorilor domnului profesor Nicolae Scăunaș, supranumit în timpul vieții „Istoria Vie a orașului”. Așezarea și înregistrarea volumelor s-a făcut cu ajutorul voluntarilor, care au dat un sprijin neprețuit. Sâmbătă, 17 septembrie 2016, a avut loc deschiderea oficială a bibliotecii muzeului, cu ocazia Zilelor Europene ale Patrimoniului, în cadrul proiectului pe termen lung „De la comunitate pentru comunitate prin intermediul muzeului”.

Colecția de carte contemporană constituie o resursă alternativă la bibliotecile existente în Călărași, biblioteca funcționând în regim de sală de lectură, ambientul plăcut contribuind la descoperirea sau redescoperirea plăcerii de a citi. Inventarul bibliotecii poate fi consultat în baza unei simple solicitări pe pagina de Facebook a Muzeului Municipal, dar și direct, în biblioteca muzeului, în intervalul orar în care muzeul este deschis pentru public. Având în vedere numărul mare de donatori, s-au

strâns de-a lungul timpului numeroase dubluri. Anticipând acest lucru, am avut acordul donatorilor să dăruim mai departe cărțile. Astfel, am donat cărți Centrului de Dializă, Adăpostului de urgență pe timp de noapte, pentru beneficiarii serviciilor acestor centre, dar și Muzeului Civilizației Gumelnița, pentru constituirea unei biblioteci.

Cea mai mare colecție deținută de muzeu este formată din negative foto alb/negru și diapozitive didactice. Am beneficiat de câteva donații din care a rezultat scanarea a circa 20.000 de unități. Acestea trec printr-un proces de curățare, scanare și stocare.

Alte bunuri intrate în colecțiile muzeului sunt lucrări semnate de artiști locali, precum: Ion Vlad, Ionel Constantin, Aurel Nicolescu, Niță Angelescu, Mugurel Coman, Constantin Zaharia, Dorin Manea, Corneliu Rădu, cărți scrise de Pompei Samarian, Constantin Tudor, Ilie Ștefan Rădulescu, Victor Cutuș Mureșan, Nicolae Țiripan, Sorin Danciu, Constantin

Mitulescu, Dan Constantin, Marin Badea, N.P. Stan.

Majoritatea evenimentelor au fost prezentate în presa locală și pe pagina de Facebook a muzeului. Muzeul și, implicit, Primăria și Călărașiul au fost prezentate la radio (România Actualități, Itsy Bitsy), în programele unor televiziuni (TVR 1 – Recurs la morală –, TVR 2 – Destine ca-n filme –, TVR Plus – Crăciunul de altădată –, Antena 3 – Evenimente locale). Din punct de vedere editorial au fost editate sub egida Muzeului și implicit a Primăriei Municipiului Călărași volumele: *Monumente istorice din municipiul Călărași*, coordonator Florin Rădulescu, 2016; *Cartea de aur a eroilor*, Nicolae Țiripan, 2016; *Călărași, album de prezentare*, coordonator Florin Rădulescu, 2018; *Eroi călărășeni la Centenar*, coordonator Florin Rădulescu, 2018; *Călărașii în documente și izvoare istorice*, Constantin Tudor și Nicolae Țiripan, vol. I și II, 2023, 2024. De la deschidere și până în prezent beneficiarii direcți ai serviciilor oferite de muzeu au depășit cifra de 40.000. Spunem beneficiari pentru că în afară de vizitatorii clasici ai expozițiilor au trecut pragul clădirii participanți la ateliere, lansări de carte, serbări școlare, ședințe și alte manifestări desfășurate în muzeu sau în alte muzee.

Din punct de vedere al colecției, obiectele sunt din categoria celor la care oamenii renunță ușor pentru că nu le văd ca făcând parte din colecția unui muzeu. Ne bucurăm de atenția donatorilor și îndrăznesc să cred că este o formă rar întâlnită de colaborare între cetățeni și administrația publică. ■

CELESTIN AL V-LEA, UN PAPĂ CU INIMĂ DE PUSTNIC

ANDREI OPREA

Este vara anului 1294. De mai bine de doi ani, creștinătatea apuseană nu are conducător. Cei 12 cardinali ai Bisericii Catolice, adunați pentru a alege un Papă, nu cad de acord asupra unui candidat, care are nevoie de două treimi dintre voturi.

Ceremonia de întronizare a Papei Celestin al V-lea, pictură din secolul al XVII-lea, Școala franceză

Sunt profund împărțiți în două tabere aproximativ egale, aparținând sau fiind influențate de două familii nobiliare din Roma: Orsini și Colonna.

Spre deosebire de alegerile papale moderne, cardinalii nu sunt închiși până ajung la o decizie. Între 1292 – 1294, se întrunesc de mai multe ori, nu reușesc să ajungă la un consens și pleacă. Trec uneori luni întregi între dezbateri, iar unul dintre ei moare între timp. În Roma domnește anarhia: când Scaunul Pontifical este vacant, criminalii sunt eliberați, pe modelul lui Baraba din Biblie. Doi senatori, un Colonna și un Orsini, pier uciși, pelerinii sunt jefuiți și bisericile și palatele prădate.

Doi regi învecinați cu teritoriile Papalității, Carol al II-lea de Napoli și Iacob al II-lea de Aragon, doresc la rândul lor o soluționare grabnică. Cele două regate se războiesc de mai bine de zece ani pentru tronul Siciliei. Momentan, Iacob al II-lea controlează insula, dar un Papă precedent i-a acordat dreptul la tron lui Carol al II-lea. Regele de Aragon sprijină și finanțează familia de Colonna. Carol al II-lea, sprijinit de Orsini și aparținând familiei regale franceze, vine în persoană și pledează în fața cardinalilor. În pofida acestor presiuni, nu se găsește un candidat.

După încă o zi de dezbateri fără rezultat, cardinalii sunt obosiți și frustrați. Au rămas doar șase la întrunire, câte trei din ambele tabere. Deodată, sosește o scrisoare de la un călugăr, Pietro de Morrone. Puțini știu bine cine este: un pustnic din Munții Apenini, care a strâns în jurul lui o comunitate de călugări. Un duhovnic cinstit și pios, dar neimplicat în politică și neșcolit în dreptul canonic. Câțiva l-au văzut în persoană cu 20 de ani în urmă: sosise în ultimele zile ale Conciliului al II-lea de la Lyon și l-a convins pe Papa din acea vreme să îi aprobe comunitatea.

Nu se cunoaște exact conținutul scrisorii. Știm doar că Pietro insista că

Dumnezeu i S-a arătat, spunându-i că, dacă nu va fi ales un Papă neîntârziat, cardinalii aveau să fie pedepsiți. Epistola este scrisă într-o latină agramată sau o italiană vulgată, probabil pe o bucată de lemn, hârtia și pergamentul fiind scumpe. Un cardinal, urmat la scurt timp de ceilalți, strigă: „În numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Spirit, îl aleg pe fratele Pietro de Morrone!”

Alegerea lui Pietro a fost un șoc. Spre deosebire de ceilalți Papi ai epocii, nu era înrudit cu un Pontif precedent, nu aparținea Curiei Romane, nici măcar nu era un cărturar cunoscut. Cel mult, își crease – probabil împotriva voinței sale – o reputație de pustnic credincios care săvârșea miracole și de bun administrator al comunității sale de călugări.

TALENTATUL VORBITOR, ARAREORI CUVÂNTĂTOR

Pietro Angelerio s-a născut într-o familie de țărani, în regiunea Molise, pe atunci în nordul Regatului de Napoli. Era al doilea cel mai mic băiat dintre 12 copii, iar tatăl i-a murit la o vârstă fragedă. Era preferatul mamei, care și-a vândut o parte din mica proprietate ca să îi angajeze un tutore, însă frații, se pare, îl disprețuiau. De mic copil prefera să stea singur, să citească și să se roage lui Dumnezeu. S-a călugărit la o mănăstire dominicană când avea 17 ani, însă, la scurt timp după ce i-a murit mama, a plecat în sihăstrie. De aici îi provine numele „de Morrone”, după muntele unde s-a stabilit.

În timp, s-a răspân-

Panorama orașului Napoli în 1472, pictură atribuită italianului Francesco Rosselli

dit vorba că în munți trăia un duhovnic înțelept ce săvârșea miracole. Treptat, au început să se adune în jurul său alți călugări și pelerini. Pietro s-a dovedit a fi un administrator abil, creând și organizând mai multe mănăstiri. După ce a fost ales Papă, comunitatea aceasta a devenit Ordinul Celestin. El însuși prefera singurătatea. De mai multe ori și-a părăsit comunitatea, retrăgându-se pe munte, fără intenția de a se întoarce, însă ceilalți călugări veneau de fiecare dată după el și își făceau chilii noi în apropierea lui. Paradoxal, era un

vorbitor talentat și mândru, care se mânia ușor, dar nu îi plăcea să cuvânteze, preferând să scrie. Știa psaltirile pe de rost, însă nu a avut o educație teologică și cunoștea prost latina. Un personaj contradictoriu, putea să fie îndrăgnet și ambițios, dar, odată ce dobânda putere sau succes, parcă nu știa ce să facă cu ele, retrăgându-se și izolându-se.

Când a sosit scrisoarea sa în fața cardinalilor, este posibil ca aceștia să fi avut un moment de inspirație, crezând că s-a manifestat voința lui Dumnezeu. Au mai avut loc astfel de alegeri improbabile și bazate pe mira-

Regele Carol al II-lea (pe tron, dreapta), soția și copiii (jetele în stânga, băieții în dreapta), miniatură din Biblia moralizatoare de la Napoli, secolul al XIV-lea

cole în istoria Papalității; de exemplu în 236, când a fost ales Papa Fabian, după ce i s-a așezat un porumbel – simbolul Sfântului Spirit – pe cap.

Mai probabil însă, cardinalii sperau să controleze acest personaj necunoscut, care nu ar fi știut structurile de putere din Curie. Pietro fiind trecut de 80 de ani, cu siguranță

era perceput drept un Papă pe termen scurt. Drept dovadă a lipsei lor de stimă, niciun cardinal nu s-a dus în persoană să îl înștiințeze sau să îl întâmpine pe noul Pontif. Primul care l-a aclamat pe Pietro, Latino Malabranca Orsini, care îl cunoștea cel mai bine și avea o oarecare stimă față de el, murise la scurt timp după alegeri.

CREDINCIOȘII DORESC UN OM UMIL ȘI CINSTIT

Alt personaj a știut însă să profite de moment: regele Carol al II-lea de Napoli. S-a dus în persoană, alături de fiul său moștenitor, să îl aducă pe noul Papă, luând-o înaintea legațiilor pontificale. Când fiul și însoțitorii lui au urcat pe munte (Carol al II-lea nu a urcat, fiind olog), au descoperit un sihastru speriat, nespălat și nebărbierit, dar înalt și puternic, în pofida vârstei. Inițial, Pietro a refuzat demnitatea și a încercat să fugă, îngrozit. Când napolitanii l-au prins din urmă, sihastrul a mărturisit că se temea de soarta comunității sale monahale în absența sa. Fiul regelui l-a asigurat că tatăl lui avea să se îngrijească de ea. În cele din urmă, Pietro a primit demnitatea și a coborât de pe munte.

La poale, a fost întâmpinat de Carol al II-lea și de câteva mii de pelerini. Există posibilitatea ca cei doi să se fi cunoscut anterior, întrucât Pietro își organizase mănăstirile pe

teritoriul regatului, iar regele să fi fost cel care l-a convins pe duhovnic să trimită scrisoarea cardinalilor (probabil neantici-pând rezultatul alegerii). Legații pontificali au sosit prea târziu; au privit din spatele mulțimii cum noul Pontif cobora de pe munte alături de moștenitorul tronului de Napoli.

Carol al II-lea a știut să se folosească de temerile lui Pietro. I-a propus duhovnicului, care nu dorea să se deplaseze departe de monahii săi, să se întronizeze pe teritoriul Regatului de Napoli. Pietro a fost de acord, fără să se consulte cu legații pontificali. Ceremonia a avut loc la 29 august, în orașul L'Aquila. Este posibil să fi participat până în 200.000 de oameni – mulți pelerini au fost cuprinși de entuziasm când au aflat că în Sfântul Scaun avea să stea un om umil și cinstit.

Procesiunea ce l-a condus pe noul Papă – care și-a luat numele Celestin al V-lea – a fost plină de fast. Noul Pontif a sosit călare pe un măgar, în urma procesiunii, un gest care imita sosirea lui Iisus în Ierusalim de Florii. Frăiele animalului însă erau ținute de regele Carol al

II-lea. Abil politician, monarhul se aseamua astfel cu împăratul Constantin cel Mare. Conform legendei Donației lui Constantin (inventată de Papalitate în veacul al VIII-lea pentru a-și justifica puterea politică), Constantin ar fi ținut frăiele calului Papei Silvestru atunci când l-a condus spre Roma, acordându-i Pontifului Cetatea Eternă.

Celestin a demonstrat imediat că nu cunoștea cutumele Sfântului Scaun. A acordat indulgență – iertare de păcate – tuturor celor care au participat la încoronare, precum și tuturor pelerinilor care, în viitor, aveau să vină la bazilica din L'Aquila în data încoronării. În acea perioadă, indulgența se acorda doar cruciaților.

PAPA CARE LOCUIA ÎN COLIBĂ

Influențat de Carol al II-lea, Celestin nu a pășit niciodată în Roma în timpul pontificatului. În Cetatea Eternă, posibil să se fi gândit, îl aștepta o populație violent ostilă Papalității (*Magazin istoric*, nr. 11/2023) și o nobilime și o Curie care doreau să îl domine. Nu ar fi fost primul Papă care nu a domnit din Roma, însă, spre deosebire de aceștia, și-a ales o reședință scandalosă: castelul regelui Carol al II-lea din Napoli.

Hotărârea lui Celestin i-a șocat pe cardinali, inclusiv pe cei care îl sprijineau pe regele napolitan. Un cardinal, Benedetto Caetani, i-ar fi spus în față lui Carol al II-lea: „Pleacă cu

Scena din Donația lui Constantin în care împăratul conduce calul Papei, frescă din Oratoriul „Sfântul Silvestru”, Roma, eveniment imitat apoi de Carol al II-lea

duhovnicul tău, căci eu nu voi veni cu tine, nici nu o să mă mai las înșelat de [Sfântul] Spirit în privința lui!". Într-adevăr, puțini l-au însoțit pe Celestin la Napoli, la început.

În drum spre reședința regelui, noul Papă a continuat să ia decizii șocante. Într-o seară, după cină, a numit un comesean oarecare cardinal. Trecând prin apropierea renumitei Mănăstiri Monte Cassino, unde a fost creat Ordinul Benedictin, a numit un pustnic necunoscut abate. Mulți călugări revoltați au ales să părăsească mănăstirea. La 18 septembrie, Celestin a numit 12 cardinali noi, dublându-le numărul. Cifra a fost aleasă cu tâlc de Pontif, după numărul apostolilor lui Iisus. Doi dintre aceștia îi erau tovarăși din comunitatea sa monahală, dar șase erau francezi, inclusiv prieteni și rude ale lui Carol al II-lea.

Regele a poruncit să se construiască o reședință pontificală luxoasă la castelul din Napoli și să fie pavat drumul în cinstea Papei. Și-a numit propriul cancelar, Bartolomeo de Capua, în poziția de cancelar pontifical. Accesul la Papă era strict controlat. Carol I-a convins pe Celestin să reinstitue un principiu mai vechi, conform căruia Papa trebuia ales în clădirea unde a murit predecesorul. Astfel, Celestin fiind practic prizonierul regelui, cardinalii s-ar fi adunat la Napoli, Carol al II-lea fiind gazda și organizatorul alegerilor.

Celestin, obișnuit cu viața de pustnic, nu s-a adaptat acestui

Papa Bonifaciu al VIII-lea, frescă de Giotto din interiorul Bazilicii „Sfântul Ioan” din Lateran

lux și a început să dea semne de depresie. La scurt timp, a poruncit să se clădească o colibă de lemn în interiorul reședinței pontificale. S-a mutat în colibă, unde a încercat să se izoleze de lume. A evitat contactul inclusiv cu Curia și cu regele Carol al II-lea. Un poet contemporan l-a comparat cu „un fazan care se crede invizibil și în siguranță când își ascunde capul”. Atunci când se întâlnea cu membrii Curiei, la insistențele lor, reușea doar să scoată propoziții scurte și bâlbăite. Acorda dregătorii și beneficii fără să cugete prea mult, la sugestiile altora, și

circula un zvon că i se puneau în față hârtii goale să semneze, care erau apoi completate în beneficiul regelui Carol al II-lea.

PRIMA ABDICARE PONTIFICALĂ

Adevărul este însă că regele nu mai reușea să îl controleze. Monarhul a rămas nedumerit de izolarea și neimplicarea lui Celestin. Își dorea un Papă activ și carismatic, dar supus, cineva care ar fi putut să atragă creștinătatea apuseană de partea sa, nu un Pontif nepăsător.

Fiind conștient de propriile neajunsuri, Celestin a încercat să își delege responsabilitățile unui conciliu alcătuit din trei cardinali. Curia și sfetnicii Pontifului s-au opus vehement: gestul ar fi creat, practic, trei Papi. La începutul lunii decembrie, după doar câteva luni în Scaunul Pontifical, Celestin a luat o hotărâre nemaiîntâlnită pentru un Papă: să abdice.

Toți Pontifii care l-au precedat pe Celestin au murit ca Papi sau au fost înlăturați. Zvonul că Papa dorea să abdice a creat panică în Napoli. Mulți

se temeau de furia lui Dumnezeu, alții spuneau că gestul era un semn premergător al sosirii Antihristului. Curând, castelul regal a fost înconjurat de călugări și pelegrini, inclusiv de regele Carol (posibil la inițiativa sa), care se rugau pentru binele lui Celestin și al Bisericii.

Nici pentru Papă nu a fost o decizie ușoară. În opinia sa,

Răpirea lui Bonifaciu al VIII-lea, miniatură din Nuova Cronica, secolul al XIV-lea

un Pontif care abdica trebuia apoi să se dedice vieții de pustnic, să îl urmeze pe Iisus în suferință. Era necesar însă să se creeze o justificare bine bazată în dreptul canonic. Celestin, nefiind cunosător, s-a bazat pe ajutorul cardinalului Benedetto Caetani, care a redactat decretul de abdicare.

La 13 decembrie, în fața cardinalilor, Celestin a citit decretul. S-a dat jos apoi din Scaunul Pontifical, și-a scos pe rând însemnele și s-a așezat pe podea. În ajunul Crăciunului, imediat după ce i-a fost ales urmașul, îmbrăcat doar în straiile cenușii ale monahilor săi, s-a furișat din Napoli, însoțit de câțiva călugări ce-l simpatizau, nedorind să dea ochii cu mulțimea.

Cardinalii, adunați la Napoli, i-au ales urmașul în mai puțin de o zi. Alegerea, de data aceasta, era evidentă: cardinalul Benedetto Caetani, care și-a luat numele Bonifaciu al VIII-lea. Abil politician, a reușit să se înfățișeze drept un apropiat al fostului Pontif, cel care l-ar fi convins, de fapt, să abdice. Era considerat un mediator abil și inteligent, întrucât a reprezentat diplomatic Papalitatea în Franța și în regatele de Aragon și de Napoli, și reușise să nu se alinieze evident cu vreuna dintre cele două tabere din Curie. Nici cardinalii nu doreau să petreacă mult timp în preajma lui Carol al II-lea, care ar fi putut influența alegerile, și erau conștienți de nevoia de a alege un Papă nou, care să-i asigure pe credincioși de bunăstarea Bisericii, cât mai rapid.

Chilia lui Pietro de Morrone astăzi

O VULPE ÎN SFÂNTUL SCAUN

Odată ales, Bonifaciu al VIII-lea a mutat de îndată reședința papală înapoi la Roma. În scurt timp, majoritatea numirilor, indulgențelor și decretelor lui Celestin au fost anulate, noul Papă argumentând că acestea nu au fost făcute cu solemnitatea și buna judecată ce se cuvenea capului Bisericii. Paradoxal, Bonifaciu a continuat să se înfățișeze drept un apropiat al fostului Pontif pentru a se legitima. Într-o frescă realizată de pictorul Giotto (cca 1267 – 1337), ce nu s-a păstrat, comandată de noul Papă, ce înfățișa prima cuvântare a lui Bonifaciu al VIII-lea către populația Romei, Celestin al V-lea îi stă alături. Pietro, desigur, nu s-a aflat la Roma atunci. Era cel mai probabil pe drum spre chilia sa din Apenini.

Bonifaciu avea motiv să se teamă de acest pustnic. Chiar dacă ceilalți cardinali au acceptat ușor abdicarea, mulți clerici, îndeosebi partida spirituală a Ordinului Franciscan, care milita pentru austeritatea Bisericii, îl preferau pe Pontiful sihastru și

umil. Bonifaciu i-a scris lui Pietro, cerându-i să se întâlnească, însă pustnicul a ignorat invitația.

Refuzul l-a convins pe noul Papă să trimită oșteni să-l aresteze. Pietro, simțind pericolul sau fiind prevenit, fugi spre est, dorind să treacă Marea Adriatică cu barca. A evitat orașele mari, însă nu a reușit să treacă neobservat. Oștenii lui Bonifaciu l-au găsit în apropierea

satului Vieste, în regiunea Gargano, în toila nopții de 10 mai 1295. L-au dus pe Pietro inițial la Anagni, orașul de baștină al lui Bonifaciu, apoi în castelul Fumone. Acolo a rămas, păzit de 36 de oșteni, până s-a stins din viață la 19 mai 1296.

Nu se știe exact cum a decedat fostul Pontif. Bonifaciu a susținut că a murit de bătrânețe. În epocă, adversarii Papei au circulat zvonul că Pietro ar fi fost ucis. Trupul nu avea semne de violență, însă este posibil să fi fost otrăvit. În orice caz, mulți clerici și cărturari l-au criticat în epocă pe Bonifaciu pentru modul în care și-a tratat predecesorul. Jacopone de Todi, un cleric franciscan, l-a certat: „Te-ai strecurat în Scaunul Pontifical ca o vulpe, vei domni ca un leu și vei muri ca un câine!” Într-adevăr, în 1303, după o dispută cu regele Franței, Bonifaciu a fost răpit vreme de trei zile și, fiind chinuit în timpul captivității, a murit la o lună distanță. Celestin al V-lea a fost canonizat în 1313, la stăruințele regelui francez (vărul lui Carol al II-lea), fiind sfântul patron, între altele, al abdicărilor Papilor. ■

MOȘTENIREA CULTURALĂ A UNUI MARE FILANTROP ȘI DONATOR VASILE ADAMACHI

ION VOLCU

Biblioteca Academiei Române adăpostește Fondul Adamachi ce include documente din donația acestuia: corespondență de familie, condici, registre, cartele de socoteli ale celor două moșii, contracte, facturi, foi volante, reviste, caiete de note, majoritatea scrise și tipărite în limba română, dar cu caractere chirilice.

Vasile Adamachi s-a născut la Iași, la 1 ianuarie 1817, și s-a stins din viață la 8 martie 1892. Informații despre nașterea sa regăsim într-un document original numit *Duhovniceasca decasterie*, dat de Mitropolia Moldovei și Sucevei la 18 iulie 1855, cu pecetea Dicasteriei și a Mitropolitului Sofronie al Moldovei (Actul de naștere, B.A.R. Serviciul manuscrise, cota A 1.150). Prin acest act de mitricească mărturie aflat în arhiva Fondului Adamachi de la Biblioteca Academiei, serviciul Manuscrise, Carte rară, se confirmă datele de naștere și că s-a născut din „părinți legiuși ai Marii Biserici a Răsăritului”, Ion și Eufrosina Adamachi. Tatăl se trăgea din familiile boierești ale Arăpeștilor. Inițial,

pe tatăl său îl chema Adam Arapu. Și-a schimbat numele de botez în nume de familie, Adam devenind Adamachi (probabil sub influența grecească a domniilor fanariote). Soția provenea dintr-o veche familie de boieri din Moldova, cea a Bănătășeștilor din Vaslui.

DE DOUĂ ORI SENATOR

În 1827 intră în școala lui Peltechi; devine elev al eruditului profesor Terapianos, care-i predă cursul de literatură clasică elenă, și al profesorului Pizola, care-l familiarizează cu literatura

Actul de naștere

*Hrisovul din 4 iulie 1848
al domnitorului Moldovei,
Mihail Grigore Sturdza*

îi oferă o potrivită răsplătire clucerului Vasile Adamachi ridicându-l la rangul de comis „pentru piatră și material de lemn gratis în trebuința podurilor în drumul obștesc al ținutului Botoșani, precum și pentru activitatea și cinstita purtare, de care a dat dovadă în slujba de dregător a ținutului Vaslui”. Noul rang

presupunea îngrijirea în cele mai bune condiții a grajdurilor domnești și a cailor voievodului.

Printr-un alt hrisov, domnitorul Moldovei, Grigore Alexandru Ghica, îi acordă, la 14 mai 1853, rangul de serdar, pentru serviciile sale în calitate de dregător de ținut și președinte al Eforiei Capitalei (Iași), cât și pentru meritele sale personale. Inițial, această dregătorie desemna un comandant de oaste, în special de călărime. La sfârșitul secolului al XVIII-lea și până la jumătatea secolului al XIX-lea, funcția era acordată, cu precădere, unor boieri de rang mijlociu.

Documentul din 1848 are pe frontispiciu stema reunită a Moldovei și a familiei Sturdza, capul de zimbru apărând împreună cu leul, care are o spadă înfășurată într-o ramură de măsline, iar scutul încadrat de doi delfini afrontați. Asocierea dintre spadă și ramura de măsline duce la

o simbolică a puterii și la arta bunei guvernări. Stema este o ilustrare a devisei *Utroqve clarere pulchrum* (Strălucește deopotrivă de ambele părți), folosită de familia Sturdza. Simbolul spadei și ramurii de măsline îl regăsim asociat și în cazul alcătuirii unor coduri de legi.

Vasile Adamachi s-a implicat în multiple activități politice, culturale și sociale din Moldova. Pe plan politic a fost susținător al ideologiei liberale și a ocupat funcții importante în stat, cum ar fi: președinte al Comisiei pentru arendarea moșiilor statului, președinte al Consiliului Creditului Urban, cenzor al sucursalei Băncii Naționale din Iași. A coordonat, organizat sau participat ca membru la mai multe expoziții agricole naționale și internaționale. Ajunge la apogeul carierei profesionale când este numit prefect de Vaslui, culminând cu anul 1866, când este ales senator în Parlamentul României, în timpul Guvernului Ion Ghica. În 1877 este ales din nou senator, dar din partea democraților din colegiul Vaslui.

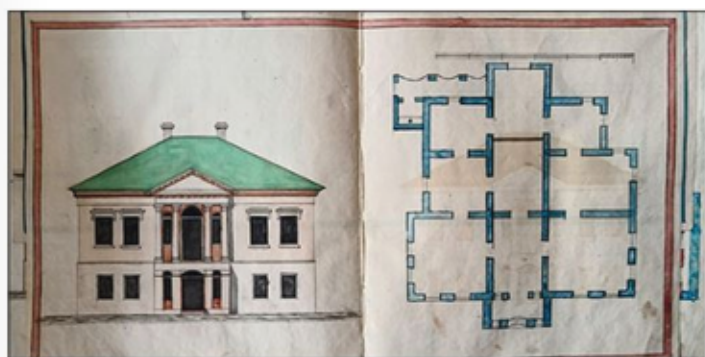
CONDIȚII PENTRU BURSE

Pe plan cultural a fost vicepreședinte al „Societății învățăturii poporului român”, membru al „Societății de navigație”. A fost mecena pentru mai multe asociații politice și culturale, acordând din veniturile familiei sume generoase pentru funcționarea acestora, subvenționând crearea unor monumente de for public dedicate unor personalități istorice sau editarea și tipărirea unor

franceză și matematica. A fost un autodidact, învățând singur spaniola, italiana și portugheza.

La 18 ani este numit în prima funcție administrativă în stat, cea de ajutor de secție (pomoșnic) în Divanul Domnesc din Iași. Este remarcat pentru capacitățile sale și promovat rapid. În 1836 primește rangul de vel clucer, cel care deținea cheile Curții (camere, depozite, hambare, magazine) și avea grijă de toate cele necesare domnului și Curții.

Din două hrisoave originale, aflate în Fondul Adamachi, aflăm că pentru serviciile sale a fost răsplătit de domnitorii Moldovei cu rangul de comis și serdar (Documente pe hârtie și pergament, cu ștampilă în chinovar, cota CCCVIII 39 – 40). Prin hrisovul din 4 iulie 1848, domnitorul Moldovei, Mihail Grigore Sturdza,

Plan al conacului

publicații românești. Boierul Vasile Adamachi a susținut cu burse tineri talentați din diverse domenii. În 1890 a întocmit și tipărit *Calendar bisericesc ortodox*, dedicat lui N. Bassarabescu, director la jurnalul *Poporul* (B.A.R. PI 11.192). A avut inițiativa creării Societății „Albina”, care promova cultura modernă a sfeclei de zahăr și înființarea unei fabrici de zahăr în România.

Familia Adamachi, pe lângă cele două moșii proprii, administra în ținutul Vasluiului și moșia Sasova, proprietate a Mănăstirii Bârnova, închinată Mănăstirii Sf. Dumitru a Sfântului Mormânt din Ierusalim. Între Epitropia Sf. Mormânt și Vasile Adamachi se încheie un contract pe trei ani pentru luarea în posesie a moșiei. Conform unui contract din 23 aprilie 1840, Adamachi trebuia să plătească, anual, Epitropiei suma de 1.117 galbeni, cum reiese din chitanțele emise de Epitropie în anii 1856 – 1858 pe numele lui Vasile Adamachi (B.A.R., Serviciul Manuscrise, Fond Adamachi, Corespondență, A-884, mapa B).

Primul mare act filantropic al lui V. Adamachi a fost în

1870, când donează Primăriei din Iași o parte dintre casele sale pentru a deschide o școală primară.

La 8 martie 1892, Vasile Adamachi își lăsa prin testament averea Academiei Române, în valoare de 2.180.000 lei, compusă din efecte, bonuri și acțiuni bancare, și toate proprietățile și veniturile generate de moșia Roșiori din județul Suceava și Costimănești din Tutova.

Astfel, a luat naștere un act cu o valoare și o moștenire care merită evocate și astăzi, „Regulamentul Fondului Adamachi”. Prin acest testament, se stipulau măsurile care vor fi necesare pentru a se duce la îndeplinire dorințele boierului ieșean Adamachi, măsuri care prevedeau ca veniturile anuale ale Fondului să se acorde după cum urmează: 15% pentru cheltuieli legate de administrarea moșiilor, 10.000 lei anual pentru premiarea scrierilor morale, respectiv două premii anuale, 5.000 lei, pentru cheltuieli religioase ale donatorului, 8% pentru publicarea lucrărilor premiate, 12% pentru capitalizare.

Regulamentul a suferit

unele modificări între anii 1898 – 1910, dar fără a aduce schimbări esențiale Fundației culturale. Vasile Adamachi dorea ca din veniturile anuale, produse de donație, Academia să acorde premii pentru scrieri de valoare și burse tinerilor care se dedicau științelor exacte „pentru a servi la înființarea și perfecționarea fabricilor și a industriei naționale”. Conform cerințelor testamentare ale donatorului, Academia Română a înființat în 1894 Fundația „Vasile Adamachi”, acordând până în 1914 peste 200 de burse pentru studenți și profesori de la Facultatea de Științe din Iași, Facultatea de Medicină, Politehnica din București și 55 de burse pentru stagii la universități din vestul Europei. Bursele se acordau luându-se în considerare o serie de lucruri precum: media la bacalaureat, media la examenul de admitere, apoi rezultatele de la examene. Comisia se compunea din directorul școlii și alți profesori, sub președinția unui membru al Academiei. Bursele se acordau până la terminarea studiilor. Președintele comisiei de examinare trebuia să fie membru al Academiei Române. De exemplu, în octombrie 1904, Academia Română publică condițiile pentru ocuparea unei burse în străinătate pentru un absolvent de liceu ca să se specializeze în studiul tăbăcării și al pielăriei. Bursa se oferea pentru a merge la Școala franceză de tăbăcărie din Lyon, cu 250 de lei pe lună, plus cheltuielile pentru taxele școlare și de drum. Bursa era pe un termen de doi ani, cu posibilitate de prelungire pentru altă țară. Trebuia să fie român, să aibă un certificat de

bună purtare, vârsta de 16 ani, să cunoască franceza foarte bine și să locuiască în Regatul României. Avea obligația prin contract să ia toate examenele cu succes și nu putea avea o altă bursă în același timp. Altfel i se retrăgea bursa. Candidații susțineau patru probe scrise și trei probe orale din chimie, fizică, matematică și o compunere în franceză. Candidatul care lua bursa de la Academie nu era și automat admis la școala din Lyon. După depunerea dosarului la Școala franceză urmau alte probe susținute în fața unei comisii de acolo, din aritmetică, algebră, geometrie, fizică și chimie (B.A.R. Serviciul Periodice, colecția Foi volante, cota F.V. IV /860).

UN MARE BOIER GENEROS

Tot sub auspiciile Academiei Române apare revista *Vasile Adamachi* (1910–1949) și se instituie *Publicațiunile Fondului Vasile Adamachi*, unde au fost tipărite, într-o serie lungă de tomuri, diverse contribuții din domenii variate. Majoritatea cărților din bibliotecă sa (714 volume), cât și vila din Copou au fost donate Universității din Iași.

La Biblioteca Academiei, Fondul Adamachi cuprinde documente din donația acestuia, printre care și corespondența de sute de scrisori originale (inclusiv plicuri), cu scriere chirilică cursivă, cu cerneală sau în creion, din perioada 1815–1890, adresate părinților săi (Ion și Eufrosina), lui Constantin și Zoe Adamachi sau provenite de la diverse persoane.

În acest tezaur de documente se găsesc schițe, crochiuri și planuri ale conacului și câteva case ale lui Vasile Adamachi de la moșia din Costimănești. Conacul era construit pe două niveluri, parter și etaj, fundație înaltă, cu patru coloane, ferestre mari. Planșele cu locuința reprezintă planul și fațadele (elevațiile) unei reședințe rurale (conac) ce aparținea familiei boierești Adamachi din Moldova, dar și unele detalii ale unor anexe, părți de împrejurare (porți). Din punct de vedere funcțional, locuința pare să fi avut dotări complete, gospodăria fiind cu siguranță una de tip autarhic, unde proviziile se păstrau local – semn al vieții rurale nobiliare din secolul al XIX-lea. Clădirea principală are formă dreptunghiulară în plan și o dispunere aproape simetrică a încăperilor față de un hol central, cu spații clar delimitate între zona publică (salon, sufragerie) și cea privată (dormitoare), cu două căi

de acces din exterior, unul pe fațada principală (lungă) și unul pe fațada laterală, cu acoperiș în patru ape și învelitoare (reprezentată cu culoare verde) din tablă vopsită sau ardezic. Planșele conțin și detaliile unei construcții auxiliare, un fragment de împrejurare – o poartă, ce marchează intrarea într-o curte interioară. Poarta este prevăzută cu doi stâlpi acoperiți în patru ape și panouri de împrejurare acoperite în trei ape. Există multe neconcordanțe între planuri și fațade. Motivele pot fi multiple, fie au fost mai multe propuneri de fațade, fie au existat modificări în timp, fie sunt erori de reprezentare. Deoarece nu există mai multe detalii, vom face niște supoziții în funcție de elementele oferite. Neoclasicismul preia foarte multe elemente din Renaștere, dar lipsa altora specifice neoclasicismului ne determină să lansăm ipoteza unei clădiri mai repede renașcentiste, într-o formă târzie și local adaptată,

Hrisov al domnitorului Moldovei,
Grigore Alexandru Ghica, din 14 mai 1853

Chitanță emisă de Epitropia Sf. Mormânt

decât neoclasică. Desigur, dacă se cunoaște perioada în care s-a construit (a doua jumătate a secolului al XIX-lea), cu siguranță se încadrează în neoclasicism, dar fără detalii despre datare la fel de bine putem avea în desen o curie renascentistă (Renaștere târzie, cu influență central-europeană), transilvăneană (poate zona săsească sau secuiască, dar și maghiară rurală).

Vasile Adamachi a dispus construirea în 1848, pe un teren al moșiei sale din județul Vaslui, a unei mori pentru cereale, deschisă tuturor locui-

torilor din zonele apropiate. Imaginea reprezintă un desen tehnic detaliat al unei mori hidraulice, din care se pot observa atât secțiunea verticală, cât și planul (vederea de sus) mecanismului principal. Există un text de mână, în dreapta jos a desenului, destul de dificil de descifrat pe alocuri, dar care oferă informații deosebit de importante. Acesta pare să fie: roată din lemn cu ax de fier forjat sistem „Zuppinger“, 1:25, 1840 (sau 1848). Sistemul „Zuppinger“ este un tip avansat de roată hidraulică cu ax orizontal, dezvoltat în secolul al

XIX-lea de inginerul elvețian Walter Zuppinger, special conceput pentru a crește eficiența morilor acționate de apă. Scara desenului tehnic este 1:25, deci se pot afla dimensiunile. Roata din lemn confirmă utilizarea lemnului ca material principal pentru paletele roții, iar ax de fier forjat specifică utilizarea acestui element esențial pentru durabilitate și transmisie eficientă. O schiță interesantă a acestei mori poate fi studiată la Biblioteca Academiei, Fondul Adamachi, serviciul Manuscrise.

Unele materiale folosite la construcția acestor case, cât și o parte din mobilă au fost cumpărate din Germania, Anglia, Franța, Italia, conform multor facturi care se găsesc în documentele din donație.

Am evocat moștenirea culturală, generozitatea și valoarea acestui mare boier, Vasile Adamachi, care a susținut prin multiple activități și donații financiare educația tinerilor din toate provinciile românești. Prin donațiile sale au fost trimiși la studii în străinătate, decenii la rând, foarte mulți tineri talentați în diverse domenii, majoritatea întorcându-se în țară, unde au avut o contribuție importantă în viața culturală, socială, economică și politică. ■

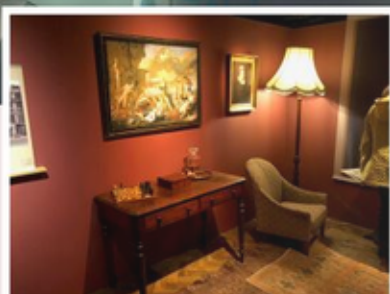
**Radio
România
București fm**

[98,3 FM]

EXPOZITIE DEDICATĂ SERVICIULUI SECRET BRITANIC MI5

LIA BRAD CHISACOF

Pragmatismul britanic nu se dezice. Recentă expoziție deschisă la sediul Arhivelor Naționale Britanice de la Kew (din vecinătatea vestitei grădini botanice), dedicată Serviciului de informații interne britanic, MI5 (prescurtare de la Military Intelligence, adică informații militare), pare să aibă câteva scopuri precise. Să le luăm pe rând.

Intrarea în expoziție și interiorul locuinței lui Blunt

Pretextul acestui demers este aducerea unei mari părți din arhiva MI5 la Arhivele Naționale. Deontologia arhivistică impunea o prezentare a colecției de documente, din care 400.000 de dosare (număr ce dă o idee despre dimensiunile arhivei) au fost consultate doar pentru alcătuirea unui istoric. Prezentarea nu se putea face, au considerat curatorii expoziției, fără un istoric al instituției MI5, iar acesta din urmă nu avea niciun sens fără detalierea conținutului uman al misterioasei instituții, care în prezent are mai mult de 5.000 de angajați (dintre cei angajați în 2022 – 2023, 48% erau femei și 25% minorități etnice). Nu în ultimul rând, mai există un scop declarat, și anume o invitație implicită adresată tinerilor pentru a se gândi la o carieră în MI5.

Aflată la parterul modernei clădiri a Arhivelor Naționale Britanice, expoziția este concepută în logică interactivă, intrarea reproducând o încăpere de arhivă cu rafturi pe care sunt așezate dosare marcate cu codul KV. Vizitatorul este invitat să citească câteva dintre ele, conținând rapoarte de urmărire, transcrieri ale discuțiilor interceptate, mărturisiri,

fotografii, afișe pentru adunări de partid și multe alte mărturii adunate și folosite de instituția căreia i se dedică această expoziție. Săliile următoare au o concepție interesantă de expunere, reproducând fizic fie încăperi din interiorul MI5 (o mică sală de ședințe, puncte de pregătire a cafelei sau locul de pontaj), fie interioarele particulare ale unor angajați ai instituției. Există și o sală de bibliotecă dotată cu cărți ce reprezintă parte din bibliografia legată de MI5 și cu un ecran pe care se văd scurte filme cu locații londoneze folosite de MI5, după cum mare parte din spațiu e organizat în mod tradițional, cu panouri explicative. În foarte multe puncte sunt plasate receptoare telefonice de format vechi la care se pot asculta materiale auditive originale sau refăcute cu voci actoricești (declarații ale unor interogați, dialoguri ale unor anchetatori cu anchetați) legate de partea de expoziție respectivă.

Istoricul MI5 ce stă la baza acestei expoziții urmează întocmai o istorie autorizată, publicată de un autor independent, profesorul universitar de la Cambridge Christopher Andrew (*The Defence of the Realm: The Authorized History of MI5*,

*Căpitanul Vernon Kell,
primul șef al MI5...*

Apărarea regatului. Istoria autorizată a MI5, Editura Allen Lane, 2009). Spiciuim expunerile ce ni s-au părut esențiale pentru o schiță istorică.

Așadar MI5 nu are o existență comparabilă cu multicentenarele instituții britanice, ea datând de doar mai bine de 100 de ani, mai precis din 1909, când, înaintea Primului Război Mondial, în Marea Britanie se simțea prezența multor germani, a căror existență era suspectă. Începuturile au fost modeste, cu un personal restrâns, aflat în subordinea căpitanului de armată Kell. Existența organizației avea să fie nelegiferată și „învăluită în mister” până aproape de anii '90.

În anii 1930 o țintă a MI5 a fost Uniunea Britanică a Fasciștilor, partidul fascist condus de Oswald Mosley, arestat și trimis la închisoare în 1940.

Numărul angajaților MI5 a sporit în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Agenția avea atunci mai mult de 120 de agenți dubli, dintre care unii recrutați dintre spionii prinși pe teritoriul britanic, prin care controla sistemul german de spionaj. Între 1940 și 1946 au fost condamnați pentru trădare și executați 19 spioni. Unul dintre cazurile cele mai importante a fost deconspirarea tânărului om de știință Klaus Fuchs, cel care a transmis mai mulți ani informații sovieticilor despre cercetările privind bomba atomică, ale căror începuturi se plasau în Statele Unite în 1942 și pentru care se făceau cercetări și în Marea Britanie.

După Al Doilea Război Mondial, MI5 a contracarat

*... și Stella Rimington,
prima femeie
care a condus MI5
și al cărei nume
a fost făcut public*

diverse acțiuni ce erau consecința Războiului Rece. Una dintre marile provocări au fost așa-numiții spioni de la Cambridge, și anume Kim Philby, Guy Burgess, Anthony Blunt (*Magazin istoric*, nr. 9 – 10/2024) și John Cairncross, recrutați de serviciile secrete sovietice în anii 1930. La începutul anilor 1950, această rețea, din care niciunul dintre membri nu a fost condamnat pentru spionaj, reușise să penetreze toate instituțiile esențiale pentru securitatea statului britanic. Blunt a constituit un caz aparte, fiind o personalitate de o complexitate intelectuală ieșită din comun. Caracterul baroc al comportamentului său contrasta, ni se demonstrează în expoziția despre care vorbim, cu interiorul său, mai degrabă modest, transpus în mijlocul expoziției, însoțit de reproducerea fonică a dialogului de deconspirare finală a lui Blunt.

În anii 1960 agenția a deconspirat rețeaua de spionaj de la Portland, constituită de doi funcționari civili ai Marinei Militare Regale, care dădeau Uniunii Sovietice informații secrete legate de submarine.

Femeile au început să fie admise în A4, departamentul de supraveghere al MI5, la începutul anilor '50, cu contracte limitate la cinci ani și folosite cel mai adeseori pentru acoperirea ofițerilor bărbați.

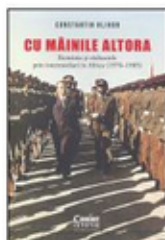
Spre anii 1980 teoriile conspirației care priveau MI5 păreau să se intensifice. Antony Duff, directorul general de atunci al instituției, a făcut un apel către ministrul de Interne în care arăta că „nu mai sunt vremurile acelea în care Serviciul de Securitate să mai poată să funcționeze cu bine pornind de la premisa că el nu există. Prefăcătorii a ajuns la fundul sacului”. Rezultatul a fost adoptarea în 1989 a unei legi numite „Security Service Act”, care recunoștea oficial existența MI5 prin formularea: „Va continua să existe un Serviciu de Securitate.”

Din 1980 până în prezent prioritățile MI5 s-au schimbat. De la destinația sa originară de organizație dedicată contraspionajului și contrasubversivă, MI5 a devenit o agenție antiteroristă după ce, în 1992, și-a asumat rolul de principală sursă de informații contra terorismului republican irlandez. Atacurile din America din 2001 au dus spre o specializare contra terorismului islamic.

Menirea actuală a MI5, concluzionează organizatorii expoziției, foarte mulți la număr, angajați atât ai Arhivelor Naționale Britanice de la Kew, cât și ai MI5, dar nu anonimi, ci cu nume detaliate pe un panou final, este de a face față complexelor amenințări la existența oamenilor și celor îndreptate contra stilului de viață al britanicilor. ■

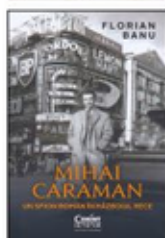
PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

Editura Corint vă prezintă:

● **Constantin Hlihor – CU MĂINILE ALTORA: ROMÂNIA ȘI RĂZBOAIELE PRIN INTERMEDIARI ÎN AFRICA (1970 – 1985)**

București, 2025, 366 pp.

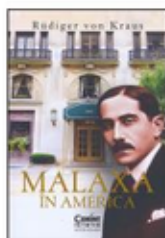
● **Florian Banu – MIHAI CARAMAN: UN SPION ROMÂN ÎN RĂZBOIUL RECE. EDIȚIA A II-A, ADĂUGITĂ** (Prefață de Ion Cristoiu; postfață de g-ral bg. (r) Gheorghe Dragomir)

București, 2024, 605 pp.

● **Diana Mandache – VISURI SPULBERATE. ELISABETA. PRINCIPESA ROMÂNIEI, REGINA GRECIEI**

București, 2025, 237 pp.

● **Rüdiger von Kraus – MALAXA ÎN AMERICA** (Traducere din limba engleză de Dorina Tătăran)

București, 2025, 221 pp.

● **POVEȘTI AUZITE ÎN CASĂ ȘI ALTE AMINTIRI DESPRE FAMILIILE ȘTIRBEY, BIBESCU ȘI CONSTANTINESCU** (Ileana Kripp Constantinescu în dialog cu Cătălin Strat)

București, 2025, 302 pp.

● **Robert Johnson – CATHERINE, PRINȚESA DE WALES: VIITORUL MONARHIEI BRITANICE** (Traducere din limba engleză de Alina Băltăc)

București, 2024, 364 pp.

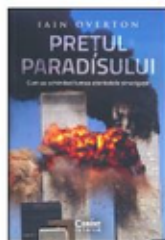
● **Åsne Seiersdat – DOUĂ SURORI: DIN NORVEGIA ÎN JIHADUL DIN SIRIA. EDIȚIA A II-A** (Traducere din limba engleză de Claudia Roxana Olteanu; prefață de Lavinia Betea)

București, 2024, 476 pp.

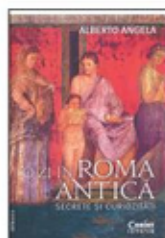
● **Rodric Braithwaite – RUSIA: MITURI ȘI REALITĂȚI** (Traducere din limba engleză de Anca Irina Ionescu; prefață de Antoaneta Olteanu)

București, 2025, 299 pp.

● **Iain Overton – PREȚUL PARADISULUI: CUM AU SCHIMBAT LUMEA ATENȚATELE SINUCIGASE** (Traducere din limba engleză de Sorin Șerb; prefață de Ovidiu Raetchi)

București, 2025, 651 pp.

● **Alberto Angela – O ZI ÎN ROMA ANTICĂ: SECRETE ȘI CURIOSITĂȚI. EDIȚIA A II-A** (Traducere din limba italiană de Emanuel Botezatu; prefață de Zoe Petre)

București, 2024, 459 pp.

● **Andrew Lownie – SPIONUL LUI STALIN: VIEȚILE LUI GUY BURGESS** (Traducere din limba engleză de Adina Ihora; prefață de Florian Banu)

București, 2024, 603 pp.

● **Rosemary Sullivan – CINE A TRĂDAT-O PE ANNE FRANK? INVESTIGAȚIA UNUI CAZ NEREZOLVAT** (Traducere din limba engleză de Anca Irina Ionescu)

București, 2025, 458 pp.

VINUL DEȘERTULUI EGIPTEAN

6 iulie 1798. Napoleon Bonaparte, sosit în Egipt de câteva zile, dă un ordin care zdruncină încrederea generalilor și moralul armatei. Se află în Alexandria, cucerită de câteva zile, într-o poziție precară. Mamelucii, stăpânii autonomi ai Egiptului sub Imperiul Otoman, adună zeci de mii de soldați ca să-l izgonească. Francezii nu se pot întoarce ușor; cu greu au traversat Marea Mediterană, fiind hăituiți de flota amiralului britanic Nelson (Magazin istoric, nr. 2/1969). Nici Alexandria nu e sigură. Egiptenii se opun invadatorilor, în pofida propagandei franceze, iar mai mulți ofițeri au fost descoperiți asasinați pe timpul nopții. Pentru Napoleon, singura variantă este să înainteze.

Generalul francez plănuiește să ajungă cât mai repede la Nil, înainte de inundațiile anuale ale fluviului, unde se poate folosi de flotă ca să-și aprovizioneze armata. Ghizii locali îi propun un traseu de 72 km de-a lungul căruia, spun ei, s-ar afla mai multe sate care-i pot oferi provizii. După doar două zile de odihnă în Alexandria, Napoleon ordonă înaintarea.

Traseul însă trece aproape în totalitate prin deșertul egiptean, în toial verii, iar armata este prost pregătită. Soldații trebuie să înainteze ziua, poartă uniforme groase din lână și fiecare își duce armele și câte un bagaj de aproximativ 20 kg. Iar cavaleriștii, Napoleon crezând greșit că poate obține ușor cai în Egipt, trebuie să își care și hamașamentul. Nu au provizii de apă și nici nu există o linie de aprovizionare.

Populația le este ostilă. Francezii găsesc satele din descrierile ghizilor pustiite, dau doar de câțiva bătrâni și invalizi care nu au reușit să fugă. Pentru a nu le utiliza invadatorii, locuitorii își astupă fântânile. Când, din întâmplare, francezii dau peste câte o fântână în care se mai află apă murdară, dispare orice urmă de disciplină, se calcă în picioare până sorb ultima picătură. Beduinii, nomazii din deșert, îi hărțuiesc și nu le permit să se odihnească. Soldații care nu mai pot ține pasul ajung prizonierii lor. Beduinii îi iau pe aceștia, îi aduc în fața camarazilor lor, în afara bătaii armelor franceze, și îiucid sub privirile lor.

„Erau deznădăjduți, soldații nu mai aveau picioare, [...] purtau moartea în ochi și pe chipuri“, a scris în memorii căpitanul Desvernois. Pe mare, în drum spre Egipt, Napoleon promisese fiecărui soldat câte 6 *arpent* (cca 3 ha) de pământ. Circulă o glumă sinistă: deșertul pare nesfârșit, deci ajung câte 6 *arpent* de nisip pentru fiecare din cei aproape 40.000 de soldați.

La un moment dat, povestește Desvernois, o coloană întreagă începe să plângă și să strige de suferință, soldații se întreabă cu ce au greșit de au ajuns să moară într-un asemenea deșert. Generalul François Mireur, un erou al revoluției cu un prestigiu asemănător lui Napoleon, încearcă să îi liniștească: „Țineți minte proverbul: dacă ai scos vinul din butoi, bea-l!“ Soldații îi răspund: „Păi dacă vinul e scos, vrem să-l bem odată!“, „Dar e vechi vinul? E nou? E de

Bordeaux, de Burgundia, sau de Champagne?“

Mireur se simte și el deznădăjduit. Noaptea, când se opresc și Napoleon se consultă cu generalii, Mireur îl critică acerb și insistă că armata trebuie să se întoarcă în Europa. Napoleon refuză. A doua zi, Mireur este găsit mort, la oarecare distanță de tabără. Nu se știe exact din ce cauză. Unele relatări spun că a fost prins și ucis de beduini, altele că, deznădăjduit, a ales să se sinucidă.

Faimoasa Bătălie a Piramidelor, 21 iulie 1798, pictură de francezul François-Louis-Joseph Watteau

Cucerirea Alexandriei, basorelief pe Arcul de Triumf din Paris

A. O.

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Continuăm publicarea, începută în nr. 5/2025, din aceeași sursă, a unor scrisori ale reginei Maria către colonelul canadian J. Boyle. Ele rămân o mărturie concludentă despre starea dramatică în care s-a aflat România imediat după Primul Război Mondial.

Cotroceni, 2 februarie 1919

Colonele,

Ceva nu e în regulă cu comunicațiile, n-avem noutăți de la Nicky sau de la dumneata, afară de cele prin surse indirecte, și asta continuă să fie o mare mâhnire pentru mine. N-a mai ajuns o scrisoare sau o telegramă de la dumneata de când cu misiva de la Roma, primită înainte de Taranto. Acum e ultima mărturie de scris de la dumneata ajunsă în mâinile mele. Parcurgând scrisorile ce mi-a trimis Rosetti, văd că, potrivit cuvântului și energiei dumitale, lucrezi cu toată forța în interesul nostru. Aceasta e a patra scrisoare pe care ți-o scriu, toate trimise la hotelul Savoy, potrivit adresei pe care mi-ai dat-o, deși între timp am auzit că stai cu Nicky la Ritz, dar fiind omul pe care îl cunosc nu-mi trece prin minte că ai uitat adresa pe care mi-ai dat-o; presupun, așadar, că scrisorile mele îți vor ajunge, în cele din urmă, într-o zi sau alta. Sper din tot sufletul, sunt foarte importante, căci vorbesc în ele de nevoile țării mele și încă o dată importante deoarece vreau ca gândurile să-mi rămână strâns legate de dumneata în ceea ce privește osteneala ce-ți dai pentru noi.

Colonele, pentru moment lucrurile nu merg bine și principalul motiv de îngrijorare e starea transporturilor și a comunicațiilor noastre. În

ciuda presiunii continue din partea autorităților engleze și franceze de aici, ne-a fost absolut imposibil să obținem vreo mașină.

De aceea, lipsa de înțelegere a unora dintre Aliați în ce privește situația noastră e un lucru ce mă umple de nedumeritoare dezamăgire. Continui să mă agăț de speranța că mereu am avut parte de vremuri mai rele decât acestea, dar mărturisesc că acum credința mea e pusă greu la încercare, mai

Fiul cel mic, Nicky, prințul Nicolae...

...și cel mare, Carol, pe care mama se străduia să îl țină deasupra apei

ales când văd chipurile îngrijorate ale prietenilor mei englezi de aici, care anevoie îndrăznesc să mă privească în ochi, știind cât de credincioasă am fost și cât de mult am luptat să-mi țin țara deasupra apei – și apoi îmi dau seama că undeva lumea nu e corectă.

Colonele, rămân neliniștită, în ciuda a orice s-ar întâmpla, și ceasurile mele de îndoială nu vor încuraja niciodată îndoilele altora. Le spun că totul e bine, că Anglia nu-și poate lua cuvântul înapoi și dacă acum se comportă într-un fel de neînțelese, lucrul se întâmplă fiindcă este o greșeală, o neînțelegere, o cunoaștere superficială.

Colonele, în pofida vremurilor ce ar fi trebuit să fie glorioase, eu n-am avut nicio zi de răgaz, fiecare oră aduce o nouă povară și fiecare speranță se năruiește când mă apropiu de ea. Totuși spun încă cu glas tare poporului meu că totul trebuie să fie bine doar dacă va răbda alături de mine încă o vreme! Dar, colonele, uneori doresc să nu fiu silită să mă scol pentru o nouă zi; ce e prea mult într-o zi e îngrijorarea cuprinsă în ea. Nu vreau să cobor spre un dezastru ce poate fi și mai mare, dar trebuințele noastre sunt înspăimântătoare. Neputința transporturilor e tragică. Eu, regina, n-am fost încă în stare să pun mâna pe magaziiile mele

pentru săraci de la Iași. Așa că îți poți imagina ce trebuie să însemne asta pentru oameni mai puțin influenți. Munca mea e paralizată, pot ajuta doar cu picătura și știu că lumea s-a obișnuit să conteze pe mine și face apel la mine la orice necaz. Nu mai am viață personală defel, e doar o strădanie prelungită de a-i ajuta pe alții, să dau, să dau, să dau ceea ce înseamnă micșorare.

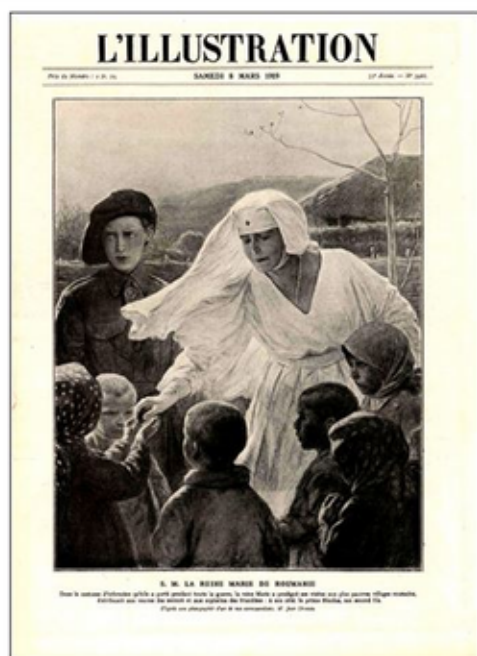
Toate astea au aer dezamăgitor, dar eu nu mă simt ca atare, cu toate că pentru alții descurajarea e o povară greu de îndurat și de luptat împotriva-î. Credința dumitale puternică de ajutorare spre a lucra pentru mine e o rază de lumină în întunecimea actuală.

Ceea ce mai ales mă chinuie e că oamenii vin să-mi spună că revoluția clocotește în jurul meu și în orice clipă poate izbucni și să mă măture cât colo.

Nu e o spaimă fizică dacă mă vor lua ori orora de ce mi se poate întâmpla mie și alor mei, dar gândul că toată munca mea s-ar putea prăbuși e de neîndurat. Afară de asta, știu că după ce mă vor fi jignit și izgonit, mă vor regreta în învălmășeala oribilă în care se va cufunda țara. Și totul poate fi păstrat nealterat dacă toate forțele s-ar uni într-o adevărată dragoste de țară, al cărei viitor ar putea fi minunat, doar să depășească aceste vremuri rele.

Ura împotriva lui [Ionel] Brătianu e un factor de seamă printre greutățile cu care ne confruntăm. E singurul bărbat cu adevărat capabil să trateze în străinătate și regele e acuzat că susține un om detestat de toată lumea și deja unora le place să compare cazul cu cel al țarului și al lui Protopopov! [A.D. P., 1866 – 1918, ministru de Interne al Rusiei în anii 1916 – 1917]. Colonele, în felul acesta m-am ușurat și inima dumitale mare poate auzi frământările unei regine greu încercate; fiecare vrea totul de la mine, îmi sorb inima, puterea, punga goală și ca unică încurajare mi se spune că stau pe un vulcan și că în orice clipă pot sări în aer. Asta cere nervi, colonele! Dar pentru așa ceva nu mi-a albit părul! Și încă mă lupt!

În ciuda strădaniilor mele și a discuțiilor cu toți cei care ar fi putut să mă ajute, n-am obținut vreodată nicio soluție în problema Carol. Doar afecțiunea mea îl apără de disperare. Fiecare soluție pe care o propun e mai mult sau mai puțin acceptată, dar nu duce la nimic. E mare spaima și doar eu singură îl țin pe bietul băiat deasupra apei. Încearcă să-și țină firea, dar suferă îngrozitor și inima mea compătimentește cu el, dar fiindcă ceilalți

*Regina Maria, în costum de infirmieră,
printre copiii sărmani;
desen pe coperta revistei franceze*

nu mă ajută, tot ce pot face pentru ei sunt jumătăți de măsură și nu sunt sigură că până la urmă voi fi în stare să-l salvez. Rămasă fără speranța că alții îi pot da o îndeletnicire, mă căznesc cu mintea mea ca, în extremis, să găsesc ceva ce îi pot da să facă, în cele din urmă, să deslușească situația fără speranță a transporturilor. Populația moare de foame și de frig din pricina nevoii transportului de lemne și chiar a transportului de pâine. Mai am încă o mică, dar nefolosită rezervă de mașini regina Maria și cinci camioane bune. Din toate părțile îmi sunt lansate strigăte de ajutor, că toate forțele lor unite nu pot face față. Apoi mi-a venit ideea, voi face sacrificiile necesare spre a limpezi situația actuală. Voi scoate toate rezervele mele prețioase, adunate pentru operele mele viitoare, dorite de sufletul meu, și făgăduiesc să dau tot ce am cu o condiție: să dirijez eu însămi. Așa că l-am pus pe Carol în fruntea tuturor mașinilor mele, am instalat un garaj și un atelier unde vom repara mașinile vechi ale Armatei, socotite ieșite din uz, vom pune toată energia noastră în așa ceva și Carol, în fine stăpân pe situație, își pune toată ambiția și inteligența în această afacere, făcând din el alt om. Cum eu ofer toate mijloacele, el nu ține de nicio autoritate,

deși asta înseamnă să lucrăm pentru autorități și să ne facem simțită prezența acolo unde se simte nevoia mai mare. Suntem proprii noștri stăpâni și nu depindem de capriciile nimănui. Deși situația e aproape disperată, ne simțim mai fericiți de când am luat această hotărâre și dacă în această acțiune mi-am sacrificat materialul și resursele, mi-am făcut socoteala că mai târziu ajutorul va veni într-altă formă. „Cineva, într-o zi, va face pasul“, potrivit învățăturii dumitale, colonelul, și e mai bine să iei imediat măsuri în loc să stai cu ochii pierduți într-un viitor la care poate cineva nu va mai lua parte.

Această scrisoare e luată de generalul Greenly, un om atât de draguț, aproape indignat de lipsa de înțelegere cu care suntem tratați și care încearcă și presează la Cartierele Generale. E mai curând anevoie să stai și să citești despre cât de comod domni în vârstă stau în jurul mesei verzi și discută despre Liga Națiunilor, câte medalii au fost bătute în onoarea lui Wilson [T. W. W., 1856 – 1924, președinte al S.U.A. între 1913 și 1921], „eliberatorul lumii“, în timp ce alții nu pot dobândi o simplă mașină care ne-ar ajuta să hrănim populația noastră muritoare de foame.

Totala neputință de circulație sau transport a făcut aproape imposibilă înființarea societății mele acum, afară de asta lumea are nevoie de energie și curaj și am doar puțini în preajma mea care lucrează cu curaj. M-am bucurat că l-am implicat pe Carol în tot ce vreau să fac, îi deschide în față noi orizonturi și chiar dacă modestele mele resurse se vor consuma, simt că lucrul nu va fi fost în zadar dacă am potolit un lucru rău și l-am scos pe fiul meu din lenevirea care îl ducea la disperare.

Așa că vezi, colonelul, regina dumitale lucrează și nu contează dacă stă pe un vulcan!

Am auzit că Nicky al meu a intrat la Eton. Dumnezeu să-l binecuvânteze! Sper că e un lucru bun pentru el. N-am amănunte, doar o telegramă unde se spune că a intrat. Nu pot decât să mă încred că dumneata și Mișu [Nicolae M., 1858 – 1924, atunci ministru al României la Londra] ați făcut tot ce era drept și potrivit. N-am nicio scrisoare de la Nicky.

Importantul tren București – Paris încă nu circulă, dacă ar merge am putea fi mai aproape unul de altul.

Trăiesc pe încredere, îndurând tăcerea cum pot, dar am încă senzația resimțită de doi – trei

Colonelul Boyle

ani că stau contra unui val – însă buna mea stâncă credincioasă e undeva unde știu eu.

Marie

Ți-am trimis o telegramă să-ți spun că primul vas cu pâine a sosit și pentru aceasta te binecuvântează.

Cotroceni, 12 februarie 1919

Colonele,

Acum câteva zile am scris o scrisoare, trimisă prin generalul Greenly. Ar fi trebuit să fie deja în mâinile dumitale ori nu. Dar îți spuneam multe în ea, însă am închis-o și trimis-o înainte ca regele să vină și să-mi spună că probabil mă va lăsa să mă duc în Anglia să-l văd pe Nicky.

Așa ceva a fost uimitor și neașteptat și m-a umplut de o plăcere imensă, cu toate că în același timp sunt puțin neliniștită să plec în momentul când poporul meu este așa de disperat. Dar atât aici cât și în străinătate sunt mulți care consideră că-mi pot ajuta țara acum, în Anglia și Franța – mai ales în Anglia. Regele a fost cucerit de această idee.

Desigur, am mare încredere în puterile mele fiindcă sunt cinstită, neprefăcută și convingătoare; propria mea prezență, propriile mele vorbe, personalitatea mea trebuie să aibă influență. Oricum, oamenii mei politici par să se gândească la faptul că sunt la dispoziția țării mele. Sunt gata să mă exprim în orice domeniu socotesc ei că aș fi mai folositoare. Dar neavând nicio veste de la dumneata, colonele, sunt terorizată la ideea că ai plecat ca să vii spre mine, în vreme ce eu aș veni spre dumneata! Și așa ne-am pierde pe drum unul de altul! Asta ar fi revoltător. E așa de rar când pot lipsi, încât nu trebuie să vii atunci când cuibul e gol.

Această scrisoare ți-o trimit prin prietenul dumitale Hill [G. A. H., 1892 – 1968, agent englez, biograful lui J. Boyle]. Am auzit de la Zveghintov [D. A. Z., 1880 – 1967, colonel rus, secretarul destinatarului] că probabil colonelul Keys va trece prin București, așa că am dat dispoziție să fie trimis la mine dacă vine, amintindu-mi istorioara ce mi-ai spus despre masa de Crăciun singuratică, în vreme ce eu eram într-un spital de englezi aflați în Iași. De asemenea, am luat decorația promisă și i-am dat-o eu însămi! Am vorbit de dumneata, dar el era prea reținut ca să pâlăvrăgească. Limbajul lui nu era într-atâta de „păcătos de colorat” ca al dumitale!

Colonele, încă n-am niciun cuvânt de la dumneata. Nu sunt cu totul îngrijorată fiindcă dacă ți s-ar fi întâmplat ceva, presupun că aș fi aflat, dar mă tulbură puțin, mai ales mă însingurează – o scrisoare de la dumneata ar însemna o plăcere și o încurajare în viața mea mai curând apăsătoare.

Sunt din nou în fața unui val de greutate, împotriva unui zid de inerție românească, ceea ce mă face să-mi încordez mușchii deja obosiți – vai, să-mi încordez deopotrivă și inima, cu toate că nu voi îngădui să mi se clatine nici Credința, nici Speranța.

Dar nu e ușor să zâmbesci și să stai drept într-o mare de descurajare. E adevărat că dezorganizarea generală e suficientă ca să te umple de neliniște, dar am văzut-o odinioară, am scăpat de ea, iar eu nu voi fi înfrântă în ceasul al 11-lea.

Câțiva americani activi, eficienți și totodată bine pregătiți, au fost trimiși aici de Hoover [H. C., 1874 – 1964, președinte al S.U.A.], sub conducerea unui oarecare căpitan Green, care mi-a făcut o impresie excelentă. Știe despre ce e vorba și se arată a fi nespuse de priceput, dar a recunoscut imediat starea groaznică a transporturilor noastre.

Marea ducesă Maria Pavlova

Uneori sunt pur și simplu bolnavă și fiecare zi aduce noi și înspăimântătoare greutăți pe care nimeni nu pare în stare să le rezolve. Carol și cu mine lucrăm cu toată puterea, dar câmpul e prea întins, micile noastre eforturi sunt o picătură într-un ocean de dificultăți – aproape e prea mult pentru mintea mea de femeie. Știi că sunt o luptătoare care pune răul înainte – ca o luptătoare! Și sunt așa de puțini soldați buni alături de mine, și fiind femeie doar anumite domenii îmi sunt accesibile, cu toate că sunt silită să intervin în unele unde o femeie n-a fost niciodată ajunsă să intervină. Nu mai am vreme să fiu cu adevărat femeie și totuși sunt una – e mai complicat.

Peste toate acestea am mai primit și vestea cumplită că marele duce Pavel și alți trei mari duci, al căror nume nu e menționat, au fost uciși la Petrograd. Marele duce Pavel e vărul Mariei Putiatin [marea ducesă Maria Pavlova, 1890 – 1958, căsătorită a doua oară cu Serghei Putiatin; o vreme, după revoluția rusă, a stat la București; în cele din urmă s-a stabilit în S.U.A.], încât îți închipui dispararea ei. Telegrama mi-a

fost adusă întâi mie, apoi ei. Am deschis-o și am citit limpede, neștiind ce cuprinde. Asemenea lucruri se întâmplă și suntem toți obișnuiți să ne purtăm poverile, întrebându-ne când ne va suna și nouă ceasul!

N-aș vrea să-mi sune înainte de a te fi văzut din nou, colonele, de aceea sunt așa de tristă, neavând vești direct de la dumneata. Sunt însetată tocmai de acel semn al scrisului dumitale de mână.

Poate o scrisoare s-a pierdut în scufundarea vasului la Messina? Am pierdut o foarte dragă prietenă de pe acel vas. S-a înecat cu mulți alții. O scrisoare de la dumneata a pățit la fel?

Câteva din portocalele dumitale au sosit, dar, vai, cam o duzină din ele, ca și majoritatea din celelalte s-au stricat pe drum. Totuși, ne-au făcut fericiți vreme de câteva zile, deși n-au fost suficiente să dăm la tot spitalul.

Viața mi-e atât de ocupată, atâția oameni îmi mănâncă timpul că n-am răgaz să fac turul spitalelor.

Totuși va trebui s-o fac înainte de plecare. Aici sunt prea departe de oameni, la Iași eram mai aproape.

Astra a fătat 11 căței, e teribil de mândră de ei, dar e foarte greu să-i hrănești în aceste vremuri de foamete. Numai că sunt de un soi așa de bun (i-am găsit un dulău pe măsura sângelui ei perfect albastru), încât nu ne trece prin minte să ucidem pe vreunul; caut dădacă pentru ei!

Puiul lui Lassie e uriaș și zdravăn și e cea mai nostimă creatură de pe lume.

Zilele trecute am avut prilejul să trimit bani, zahăr și alimente bătrânci pe care obișnuiam s-o vizităm împreună. Și Ileana i-a trimis 100 de franci bătrânci făpturi, căreia dumneata i-ai reparat acoperișul. Ce fericiți eram în acele zile de vară, colonele. Acum, luna, luna cea indiscretă face să strălucească nespus zăpada și e tare ger! E foarte frumos, dar cumplit pentru cei săraci, mai ales că lemnele lipsesc.

Îți va ajunge această scrisoare? Te voi vedea curând? E în mâinile lui Dumnezeu, lumea a ajuns un loc nesigur.

Cred că voi pleca curând, câteva zile la Paris, apoi două săptămâni în Anglia.

Dumnezeu să te binecuvânteze. Sunt convinsă că lucrezi pentru mine, cu toate că nu știu nimic. Încrederea și convingerea mea sunt fără margini.

Marie ■

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 DE ANI

„Meteorologii de serviciu din noaptea de 1 spre 2 iulie lansează un comunicat neliniștitor: «Instabilitatea și înnorările foarte accentuate din ultimul timp s-au datorat unui contrast puternic de temperatură, care a fost de peste 15 grade, contrast înregistrat între zonele de aer din vestul și estul țării [...] Aceste diferențe de temperatură au dus la dezvoltarea unor nori care au atins înălțimea de 7.000 – 9.000 m, dând naștere la ploi cu caracter torențial, însoțite de grindină și de intensificări ale vântului». [...] E departe deocamdată de noi gândul că s-ar putea repeta dezastrul din 1970. [...] Pentru ca brusc, în cursul zilei de 3 iulie, să realizăm proporțiile catastrofei” – scrie revista Flacăra.

La 4 iulie, se publică Decretul privind instituirea stării de necesitate pe teritoriul României, în urma inundațiilor catastrofale. Abia la 18 iulie se publica Decretul prezidențial privind încetarea stării de necesitate, cu excepția zonelor limitrofe Dunării. Citim în *Informația Bucureștilui* din 2 iulie: „De ieri, la ora 10.00, a început să plouă. Până a doua zi, la ora 08.00, au căzut 118 l de apă pe m².” Același ziar îi informa pe locuitorii Capitalei, la 5 iulie: în amonte de podul Ciurel (vechiul pod) digul a cedat pe o porțiune, apa pătrunzând în zona străzilor Ambrozie și Casimcea. La Piața Națiunilor Unite se ridică un dig din saci de pământ. S-a oprit temporar circulația pe Calea Victoriei, în zona spre Dâmbovița. Pe tot traseul Dâmboviței se ridică, pe ambele maluri, diguri din saci de nisip. La 6 iulie, Federația Română de Fotbal a decis amânarea pentru o dată ulterioară a finalei Cupei României la fotbal, ce urma să se dispute în acea zi, între Universitatea Craiova și Rapid București. Dâmbovița s-a revărsat doar înainte de vechiul pod de la Ciurel și în zona Abatorului. Dar a refulat apa prin sistemul de canalizare și multe subsoluri ale locuințelor din sectoarele aflate pe cheiul Dâmboviței s-au inundat. Întreprinderea de panificație „Titan” a realizat zilnic

Undeva, pe Cheiul Dâmboviței...

22.000 de pâini în plus pentru a suplini producția întreprinderii „Spicul”, afectată de inundații.

Apoi apele s-au retras. În zona podului Izvor se lucrează la refacere, în urma inundației, și traseele tramvaielor au fost deviate. În cartierul Ciurel sunt zeci de case avariate, sute de persoane evacuate. Se hotărăște ca în zona Ciurel să se amenajeze o salbă de lacuri și baraje, în aval și amonte de pod, pentru a preveni pe viitor inundațiile. Se va realiza, totodată, o zonă de agrement, un parc, iar pe cornișă se vor înălța blocuri de locuințe cu vedere spre lac.

I
U
L
I
EA
U
G
U
S
T1
9
7
5

Câteva zile la rând se publică fotografii ale unor persoane care cumpără cantități mari de zahăr, făină, ulei. Se anunță că acei care își fac stocuri de produse alimentare vor fi drastic sancționați de lege.

La Spitalul „Dr. Gheorghe Marinescu” din București se dau în folosință, la 20 iulie, un corp central cu 11 niveluri și două corpuri alăturate cu câte trei niveluri, în care vor funcționa trei secții de neurochirurgie pentru adulți, o secție pentru neurochirurgie infantilă și o secție de recuperare motorie.

La începutul lunii august începe să intre, treptat, în funcțiune un complex de magazine ce va purta numele de „Bucur-Obor”. Noul magazin universal are o suprafață totală de 30.000 m². În acest perimetru vor lucra zilnic peste 1.300 de oameni.

Ediția din acest an a Concursului internațional de vioară, de la Glasgow, pentru tinerii violoniști, a fost câștigată de Mihaela Martin, elevă la Liceul de Muzică nr. 1 din București – aflăm din *Scânteia* din 2 iulie. Președintele juriului, Yehudi Menuhin, a elogiat nivelul de pregătire al tinerei interprete. La Muzeul de Artă al Republicii s-a deschis (la jumătatea lunii iulie și va dura până în luna august) o expoziție cu 400 de obiecte venite de la Muzeul de egiptologie și Colecția de papirusuri din Berlin (R.D.G.).

Profesorul emerit doctor Constantin Simionescu trimite o scrisoare redacției revistei *Flacăra* prin care informează că în 1956 a constatat că a dispărut spada statuii spătarului Mihai Cantacuzino, din fața Spitalului Colțea. A sesizat atunci acest aspect și situația a fost remediată. Acum, a aflat cu surprindere din revistă că spada a dispărut din nou. I s-a răspuns de direcția spitalului că au solicitat la Fondul plastic o spadă nouă, dar din cauza formalităților birocratice, mai durează. Cititorul propune să se facă mai multe spade, să fie de rezervă...

În aceeași publicație, George Stanca cere: „Opriți-l pe Bălălaș!” „Prima dată s-a cântat în Tei. S-a întins, apoi, ca o pecingine. Prin restaurante mici, pe la nunți, botezuri, cumetrii,

Se retrage din activitate o mare sportivă: Viorica Viscopoleanu, aici alături de o altă mare atletă, Lia Manoliu

restaurante mari, spectacole. Și dacă a ajuns aici, nu mai e nicio scăpare.” Cine e Bălălaș? Un borfaș, condamnat pentru două violuri, se spune. O cântăreață i-a explicat că ar fi „un cântec satiric, care ajută societatea noastră să meargă înainte, cum a fost și «Marinică, Marinică»”.

La „Galeria Nouă”, din strada Nicolae Iorga, s-a deschis expoziția „Secțiune printr-un atelier”, a pictorului Henri H. Catargi.

La 1 iulie se anunță decesul președintelui Academiei R.S.R., Miron Nicolescu, iar la 14 august este condus pe ultimul drum C.I. Parhon, endocrinolog, primul președinte al Prezidiului R.P.R., între 1947 și 1952.

La 29 iulie, *Scânteia* publică Actul final al Conferinței de la Helsinki pentru securitate și cooperare în Europa. La 3 august a sosit la București președintele S.U.A., Gerald Ford, cu soția, într-o vizită oficială de două zile.

Ziaristul Ilie Purcaru povestește că s-a trezit într-o zi cu un om furios, care i-o aducea de mână pe fetița lui, elevă trecută în clasa a III-a. Fetița, luându-se după un text din cartea de citire de clasa a II-a, despre un băiețel luat de macaragi și urcat în macaraua-turn, a vrut să urce și ea în macaraua de pe șantierul de lângă blocul unde locuiau. Macaragiul i-a adus-o acasă, spunându-i că legea interzice așa ceva. Purcaru propune ca autorii de manuale să revadă textele, după ce au citit broșura *Norme de protecția muncii*.

Pe unele autobuze I.T.B. este afișat în față numărul traseului, să spunem 79, iar pe geamul de la taxatoare apare linia... 31. De asemenea, nu

S-au afișat rezultatele la examenul de admitere la Arhitectură

s-au montat suficiente aparate de compostat. Sunt autobuze în care s-au montat doar la ușa de la mijloc.

În plină vară, ți s-a defectat frigiderul. Suni la cele două numere de telefon pe care le-ai primit de la Centrul de informare al cooperației meșteșugărești. După două ore de încercări, îți răspunde cineva care te anunță să stai acasă mâine toată ziua, că o să vină un meșter să îl repare. Dacă ai noroc, chiar vine a doua zi. Dacă ai și mai mult noroc, chiar ți-l repară. Dacă nu ai, afli că trebuie schimbat agregatul, dar nu se găsește. Un alt cetățean sună la cooperativă și la 24 iunie,

Pregătiri
pentru noul an școlar

contra sumei de 237,02 lei, îi este ridicat frigiderul de la domiciliu și dus la reparat. La 11 iulie îi este returnat, doar că în loc să răcească, încălzește ca o sobă. O nouă reclamație, alți 88 de lei plățiți și la 18 iulie este dus din nou la cooperativă, pentru reparație. Abia la 9

august, după ce s-a adresat redacției revistei *Flacăra*, îl primește în stare de funcționare.

O persoană cere la Librăria „Dacia” un volum lansat doar cu o zi înainte. „N-avem”, vine prompt răspunsul vânzătoarei. Omul îndrăznește să-i spună că sunt mai multe exemplare în vitrină. „Și ce-ai vrea acum, să deranjez vitrina fiindcă așa vreți dumneavoastră?” Și continuă, adresându-se unei colege: „I-auzi, dragă, ce pretenții!”

„Ce mi-a plăcut mie cel mai mult anul acesta în București – scrie un cititor din provincie al revistei *Flacăra* – au fost... cofetăriile! Nici nu vă dați seama ce plăcut surprins am rămas când, intrând într-o cofetărie (nu contează care, în mai toate am constatat același lucru) am văzut lângă pachetele de ciocolată și alte dulciuri, la fel de frumos aranjate, pachete de țigări!!!

[...] Lămurii-mă și pe mine: ce ne rămâne acum, să intrăm în tutungerii pentru a căuta dulciuri?!”

Radu Abagiu, adjunct al ministrului Comerțului Interior, răspunde prompt la întrebarea reporterului George Arion: de ce Cico nu mai are calitatea de acum câțiva ani? „Pentru că nu se mai respectă întru-totul rețeta de fabricație.” Nu aflăm de ce

și dacă s-au luat măsuri să se respecte pe viitor.

Autoturismul 4-B-8676 a fost parcat într-una dintre zile pe spațiul verde din fața blocului OS 4, din Drumul Taberei. Pe vremea aceea era încă ceva neobișnuit.

La grădina de vară Lido (asimilată ca profil cu barurile) se pregătește un program reușit de revistă: muzică ușoară românească, dansuri și cântece populare, un zig-zag printre grădinile de vară ale Bucureștiului de altădată – Union, Oteteleşanu, Cărăbuș. În schimb, la barul Athenée Palace, deși un local modern, dotat cu o reușită instalație de sonorizare, cu orgă de lumini, programul este anost, muzica ușoară românească este uitată, balerinele fac „doi pași și-un brânci”.

A reînviat spectacolul „Un băiat de zahăr ars”, mutat la grădina Boema a Teatrului satiric-muzical „C. Tănase”, spre surprinderea revistei *Flacăra*, care îl desființase ca o mostră de prost gust, de umor suburban.

Ovid Densușianu-fiul deapănă amintiri despre Mateiu Caragiale, în *Săptămâna*. „Prin anii 1930 – 1931 [...] am luat deseori masa cu el la un restaurant din str. Academiei, unde Mateiu obișnuia să se oprească pe înserat. Ne instalăm, de obicei, în prima sală, mai îngustă și lungă, ferită de forfota salonului de alături. Acolo, consumând cele comandate, îl ascultam depănând impresii și păreri ce răspundeau și preocupărilor mele de scriitor. Apoi, când vremea era bună și străzile începeau să se golească, ieșeam și ne îndreptam spre Bulevardul Brătianu – azi Bălcescu – pentru a merge agale în plimbări nocturne până în Piața Victoriei și mai departe chiar. Mateiu era un noctambul ce aștepta golirea străzilor.” ■

Rubrică realizată cu sprijinul
Bibliotecii Academiei Române

COPII DOFFERI

ANA DARIE

Revoluția industrială a determinat schimbări considerabile și în statutul copilului și adolescentului. Deodată, din simplă unealtă și ajutor în gospodărie, el s-a transformat în potențial angajat remunerat. În special în spațiul englez, sistemul minier și industria textilă au reprezentat domeniile în care copiii și adolescenții au fost implicați în cel mai mare procentaj.

Dofferi din S.U.A. ...

In fabricile de textile (a căror ascensiune a început cu ultima parte a secolului al XVIII-lea), pe care Charles Dickens le considera stabilimente „satanice și întunecate”, 4,5% dintre filatorii de bumbac aveau vârste sub 10 ani, respectiv 54,5% sub 19 ani, conform unei analize efectuate de istoricii Herman Freudenberg, Frances J. Mather și Clark Nardinelli.

Poate cel mai frecvent cuvânt folosit în uriașele și insalubre hale de țesătorie era englezescul *doffing* – scoatere, îndepărtare. Originea termenului, considerat chiar în 1755, în cel mai cunoscut dicționar al istoriei literare britanice, cel publicat de Samuel Johnson (1709 – 1784), „învechit și rar folosit”, datează se pare din secolul al XIV-lea și a reprezentat, în fapt, o contracție a două cuvinte: *do off*, a scoate, a îndepărta, și se referea, în special, la articole de îmbrăcăminte.

Când aproape că dispăruse din limbajul curent,

eroii lui Walter Scott l-au trezit la viață, cuvântul fiind printre cele mai folosite în popularele opere ale scoțianului. Din literatură a trecut ușor-ușor în viața de zi cu zi. Și, din păcate, într-unul dintre cele mai dure medii: țesătoriile.

„Doffing”, în limbajul celor implicați în domeniul textil, se referea la îndepărtarea unui șurub de țesătură odată ce un anumit model s-a finalizat sau odată ce a fost terminată o rolă completă de țesătură.

La începuturile industriei, în spațiul britanic și, mai apoi, în cel nord-american, copiilor le revenea această sarcină. Fiind mici de statură, cu mâini dibace, ei se pretau la numeroase slujbe pe care adulții nu prea aveau cum să le facă, precum scoaterea și înlocuirea bobinelor, dar și curățenia sub mașinile în mișcare, ultima sarcină fiind mult mai periculoasă, mulți copii pierzându-și, în mod tragic, viața.

Inițial, ucenicii minori proveneau în special din orfelinate și case de corecție, proprietarii țesătoriilor oferindu-le doar îmbrăcăminte și hrană, dar niciun fel de remunerație pentru slujba prestată. După unele estimări, la finele secolului al XVIII-lea, o treime din totalul muncitorilor

... în 1908

din micile fabrici din Anglia rurală erau ucenici. Invenția motorului cu aburi a adus schimbări majore și în domeniul angajărilor, proprietarii reorientându-se spre membrii claselor sărace. Cel mai adesea, o întreagă familie era implicată în fabricile din domeniul textil, la pregătirea și filarea bumbacului, inului sau a lânii.

În Statele Unite ale Americii au apărut așa-numitele fabrici de bumbac integrate, proiectate tocmai pentru a transforma bumbacul din planta propriu-zisă în obiectul vestimentar finit, într-un singur loc. Pentru a pune cap la cap întregul proces, era nevoie de spațiu, atât pentru cultură, depozitare, dar și pentru prelucrarea propriu-zisă. Asemenea fabrici au apărut în special în mediul rural, angajaților oferindu-li-se adăpost în preajma halelor de producție. Salariile erau mici, dar familiile au început să lucreze împreună, deoarece primeau un acoperiș deasupra capului și, mai ales, toți membrii puteau fi implicați în truda de zi cu zi. Între 1880 și 1910, au arătat istoricii nord-americani, un sfert dintre lucrătorii fabricilor de bumbac din sud aveau sub 16 ani. Marea majoritate a odraslelor muncitorilor creșteau pe lângă fabrică. Mamele își duceau cu ele la războaie copii, încă de la cea mai fragedă vârstă. Iar, odată cu înaintarea în vârstă, ei prindeau meseria părinților. Cel mai adesea, proprietarii fabricilor sponsorizau școlile locale, plătindu-le salariile profesorilor – nu era neapărat un gest caritabil pentru comunitate, ci o ideală și ingenioasă modalitate de a găsi forță de muncă ieftin și rapid.

Pentru a fi *doffer* nu era nevoie de prea multe abilități tehnice, doar de agilitate. În spațiul englez, mulți îi denumeau pe *dofferi* „copiii diavolului”, din cauza adevăratelor acrobații și contorsionări pe care le făceau pentru a se mișca cât mai repede, în cele mai incomode poziții. În cea mai mare parte a timpului, *dofferii* mergeau desculți, pentru a avea o cât mai mare libertate de mișcare.

Munca lor era una vitală pentru funcționarea neîntreruptă a războaielor. Și, pentru a-i atrage să rămână cât mai mult într-o fabrică, deseori programul lor era destul de flexibil. După cum o atestă arhivele unei fabrici din Lancaster, după ce schimbau bobinele, copiii

angajați ca *dofferi* li se permitea să facă ce vor, să se joace, să tragă un pui de somn, dar trebuia să revină la timp, când erau chemați pentru o nouă înlocuire. În mare, între zece și 12 băieți se puteau ocupa de o întreagă fabrică.

Și, în ciuda importanței *dofferilor* într-o unitate textilă, remunerația era infimă. În Marea Britanie, dacă la sfârșitul veacului al XVIII-lea, ei câștigau în jur de 1 șiling pe zi, creșterea salariilor înregistrată în deceniul patru al secolului următor nu s-a prea văzut și în cazul lor. Pentru ceilalți muncitori veniturile au ajuns la 15 până la 17 șilingi pe zi; *dofferii* câștigau doar între 2 – 4 șilingi. După cum o arată un studiu din America începutului de veac XX, acolo *dofferii* câștigau doar 2,4 dolari pe săptămână, în timp ce chiar și un băiat care stătea pe lângă războiul de țesut, ca simplu ajutor, primea mai mult (2,5 dolari)!

Însă, dacă se vedeau conștiincioși și dornici de muncă, chiar și din poziția de *doffer*, tinerii puteau să facă adevărată carieră. Este și povestea americanului Stephen Davol (1807 – 1888). El i s-a alăturat, în 1818, fratelui mai mare, ca *doffer*, la fabrica de bumbac din Fall River (Massachusetts). A învățat meserie după meserie, a urcat în ierarhia fabricii, reușind să-i devină director, implicându-se și în comitetele directoare ale altor companii (în ultimii ani de viață, după 1870).

Odată ce producția modernă și-a intrat în drepturi, munca și în fabricile de textile a început să fie din ce în ce mai mult mecanizată, iar meseria *dofferilor* a căzut în uitare... ■

RUGĂCIUNE PENTRU BĂILE SLĂNIC

*Imagine de ansamblu a stațiunii
(imaginile cu care ilustrăm acest articol
provin de pe <https://imageromania.ro>)*

Ne aflam într-adevăr în Slănic. Trecusem apa pentru a 42-a și ultima dată, văzurăm mai întâi vreo 12 case țărănești și, în sfârșit, stabilimentul pentru bolnavi.

Curioasă priveliște! O întindere, având forma unui triunghi neregulat, cam plecat și înzestrat de natură cu multe gropi și multe ridicături – iată curtea; de jur împrejur se află case sau, mai bine zis, maghernițe lungi, cu tavanul jos, cu acoperișul de șindrilă și cu ferestre mici de tot; dinaintea casei sunt prispe lungi sub un acoperământ prelungit al casei. [...]

Spre a-mi putea întrucâtva adăposti familia întreagă, luasem două numere [două camere situate una lângă alta – *n. red.*], fiecare dintre ele o colivie, cam la trei stânjani pătrați de mare. [...]

Izvorul nr. 1, a cărui apă e numai de băut, curge în așa fel din stâncă, încât nici nu trebuie să te apleci spre a-ți așeza paharul la gura șipotului; la nr. 3 trebuie însă să salți ca un canar, înainte și îndărăt, pe două scânduri ce se clatină; nr. 4 curge de-a dreptul în colivia cea de lemn pentru

scăldat; de vrei să bei apă, când se scaldă cineva, trebuie să te târăști prin dosul coliviei, să îndeși iarba și mușchi în șipot, până ce se varsă apa pe deasupra și apoi să îți paharul dedesubt, în vreme ce mușchiul și iarba sunt duse de apă, pe neașteptate, până peste capul celui ce se află în baie. Arunc o privire asupra numerelor 2, 5, 6 și 7, în care se iau băi reci; pretutindeni domnește o murdărie ce nu intră, de altminteri, în obiceiurile moldovenilor: mucuri de țigară și orice aduce întâmplarea înoată în apă. [...]

De ce se află totul în așa proastă stare? [...]

Poate că stabilimentul e nou de tot, poate că întâmplarea a adus să se descopere aceste izvoare cu puțini ani în urmă, îmi zisei eu, și începui a face tot felul de cercetări ale căror rezultate cuprind multe părți interesante.

Un vânător din cei cu adevărată patimă a

Izvorul nr. 1...

vânatului, serdarul Mihalachi Spiridon [Mihalache Spiridon, zis și Mihăilucă – *n. red.*], cămărașul ocnelor din Târgul Ocnei, gonia în anul 1801 un cerb prin valea Slănicului, nelocuită de niciun suflet omenesc și acoperită cu o pădure seculară prin care abia-ți puteai face drum. De-a împușcat vânatul sau nu, puțin ne pasă; el căzu ostenit pe o stâncă, la picioarele sale curgea vâjâind apa Slănicului. Deodată, văzu țâșnind un izvor din stâncă, apa lasă urme gălbuie în calea sa cea scurtă până la râu. Vânătorul gustă dintr-însa cu luare aminte; [...] își supune apoi descoperirea prietenilor săi din Ocna. Prietenii recunosc că apa este minerală și că în străinătate e întrebuințată pentru tămăduirea bolilor.

Serdarul Mihalachi Spiridon pare să fi fost întreprinzător; cu nădejdea unui câștig de care nu are decât o idee nelămurită, nu-și cruță osteneala de a face încă o dată drumul cel grozav de greu: ia oameni cu dânsul care curăță locul împrejurul izvorului și, pe când, pentru întâia dată de la facerea lumii, se aude securea răsunând în această sălbăticie, mai descoperă un al doilea izvor mineral, alături cu cel de față, dar deosebit de acesta și la gust și la față. [...] Fără îndemnul nimănui, Mihalachi Spiridon mai descoperă în anii 1804 și 1807 izvoarele nr. 3, 4 și 5 și puse, totodată, să se taie pădurea spre a se putea pătrunde în acea sălbăticie.

Dar în vremea aceea se tot lățișea vestea în țară că se descoperiseră izvoare tămăduitoare de boli. [...] Abia în anul 1812 se iviră cei dintâi bolnavi, în număr de doi sau trei, care auziseră vorbindu-se de izvoarele tămăduitoare din Germania și știau să prețuiască folosul adus de apele minerale. [...]

Renumele Slănicului se lăți astfel, încât în anul 1816 se duse și mitropolitul Veniamin Costachi

... și nr. 3

[Veniamin Costache (1768 – 1846), cărturar, Mitropolit al Țării Moldovei în trei rânduri, 1803 – 1804; 1812 – 1821; 1823 – 1842 – *n. red.*] acolo. Pentru aceasta, serdarul Mihalachi Spiridon porunci să se facă cele dintâi gherete sau case. Acum ar fi putut Slănicul să ia oarecare întindere, dar singurătatea cea grozavă speria bolnavii și, pentru a schimba această stare de lucruri, serdarul Spiridon se duse la Calimah-Vodă [Scarlat Callimachi, aflat la a treia sa domnie în Moldova, 1812 – 1819 – *n. red.*] spre a-i cere voie să strămute 12 țărani scutiți de bir pe valea Slănicului [corect, 12 familii de rufetași – țărani care lucrau la ocnele de sare –, mutați pentru a se ocupa de îngrijirea izvoarelor și a bolnavilor ce ar fi putut veni, fapt pentru care ar fi fost scutiți de bir pentru o perioadă de 10 ani – *n. red.*]. Cererea i se încuviință. Peste 10 ani, vodă Mihail Sturdza [1834 – 1849 – *n. red.*] urcă numărul coloniștilor la 27; la 1836, tot Mihail Sturdza mai înălță numărul lor până la 50 și îndatori pe antreprenorul băilor să gătească șase odăi pentru bolnavii fără posibilități [și feredeie (băi), atât pentru bolnavii avuți, cât și pentru cei nevoiași – *n. red.*]. Astfel se înființară satele și casele

Clădirea băilor reci

Vedere generală a stațiunii

pe dinaintea cărora treci ca să ajungi la Slănic; în vremea aceea se înmulțiră casele chiar la băi, și în anul 1836, adică cu 20 de ani îndărăt, se și aflau peste 34 de locuințe.

De o fi fost pământul pe care izvoarele apele minerale al istețului vânător [...] asta nu se știe [istoricul Gheorghe Ghibănescu considera că serdarul nu ar fi fost proprietar – *n. red.*]; destul că serdarul Spiridon privea de 39 de ani băile ca proprietatea lui, când, la 1840, stăpânirea i se luă din mână, sub cuvântul că o asemenea proprietate nu putea fi decât a Fiscului [după alte surse, acest pas a fost făcut ca o consecință a unor dispute dintre locuitorii din Târgu Ocna, de unde provenea și serdarul Spiridon, și Principatul Moldovei, autoritatea contractând proprietatea mai multor boieri, printre care și Alecu Aslan, de la care ne-a rămas o inscripție vizibilă la Izvorul nr. 6, datată 1844. Tot în acest an, stațiunea apare pentru prima dată pe harta Moldovei, sub denumirea Feredeiele Slănicului – *n. red.*]. Nu i se dete nicio despăgubire pentru cheltuielile și ostenelile sale; mahnirea îi scurtă viața. Și descoperitorul izvoarelor de tămăduire muri la 22 noiembrie 1844. Niciun

Cazinoul

monument nu se află în Slănic pentru pomenirea sa sau, cel puțin, ca numele serdarului Manolachi Spiridon să nu fie dat uitării. [...]

Așadar, Slănicul era acum al Stăpânirii; Moldova se bucura. Acum vom vedea minuni, ziceau sănătoși și bolnavi, acum vor înflori băile noastre pe negândite.

Dar de la 1840 și până în 1851, 11 ani întregi, nu se făcu nimic, slujbașii cărora le-ar fi făcut lor înșile mult bine un *purgans drasticum* spre a se curăța de multe metehne, aveau totdeauna alte lucruri mai însemnate de îndeplinit; locuințele începură a se dărâma, și nici scândurile cele așa prețuite până atunci nu se mai întrebuițară.

Era de prevăzut că, cu acest fel de îngrijire, se vor prăpădi în curând toate locuințele ce fuseseră proaste din capul locului. Vodă Grigore Ghica [Grigore Alexandru Ghica, la prima sa domnie în Moldova, 1849 – 1853 – *n. red.*] hotărî dar să dăruiască băile [hrisov din noiembrie 1851, Epitropia a luat stabilimentul în primire în februarie 1852 – *n. red.*], unde se mai descoperiseră încă izvoarele nr. 6 și 7, Sfântului Spiridon din Iași, care are o avere foarte însemnată și ai cărui epitropi bisericești și lumești se vor însărcina desigur c-un lucru de o așa mare însemnatate. [...]

De atunci dar se află Slănicul în aceste mâini sfinte și totuși nu se face niciun lucru vrednic de pomenit.

E greu să te uiți cu nepăsare la un asemenea lucru; cu capul plecat și la stomac cu o bucată de carne de berbece pe care am fost silit să o înghit, fiindcă era prea puțină lume la băi spre a se putea tăia vite fără pagubă, căutai un locușor întunecos, înconjurat de brazi înalți, și, ridicând brațele către cer, începui a mă ruga: „Sfinte Spiridoane, apleacă-ți ochii către acest scandal. [...] Luminează-le mintea îngrijitorilor averii tale pământești, spre a se putea bucura odată de bunurile tale cerești. [...] Poate că nu știi că un străin a voit să facă, cu preț de 8.000 de galbeni, o șosea de la Ocna până aici, nu știi că alt străin vrea să se puie băile pe un picior european, dacă i se lasă lui veniturile pe câțiva ani de zile. De ce nu se fac toate acestea?”

Și, prin aer, se auzi ca un foșnet de gazete ce-mi repetau rugăciunea, și în inima mea intră încredințarea liniștitoare că toate se vor schimba.

Wilhelm de KOTZEBUE,
consul la Iași al Imperiului Rus

SCRISORI DIN EXIL

La Hoover Institution on War, Revolution and Peace, între documentele emigrației române, în fondul Constantin Vișoianu, se păstrează și această scrisoare, pe care o putem prezenta grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

No 20/53

22 ianuarie 1953

Sire,

Cred că domnul general C. Petre-Lazăr a adus la Înalta cunoștință a Majestății Voastre deosebirea de vederi dintre d-sa și mine în legătură cu textul mesagiului pe care Majestatea Voastră l-a adresat poporului român la 1 ianuarie. Nu am scris Majestății Voastre până acum în această privință pentru ca să nu tulbur scurta vacanță pe care Majestatea Voastră a avut-o în Grecia cu ocazia Sfințelor Sărbători. Rog pe Majestatea Voastră să binevoiască a-mi îngădui să-I supun observațiile mele pentru că socotesc că aceasta este o chestiune importantă și că, fiind într-o mare măsură de natură politică, cade în competența Comitetului Național Român.

Obiecțiunile mele – împărtășite de Comitetul Național Român – în legătură cu textul mesagiului regal au fost de două feluri. Unele de ordin politic, celelalte de ordin mai mult literar. Acestea din urmă se refereau mai ales la pasagiul: „... Milioane de oameni au putut ceti, de curând, mărturiile multor oameni de seamă din Occident, dintre cari unul scria că, întors de curând dintr-o vizită făcută în România, găsește că imaginația lui nu-și poate închipui o existență mai grea și mai umilitoare decât aceea de azi a poporului român...“

Părerea noastră a fost că acest pasagiu nu are o redactare fericită și că nu este potrivit cu suveranul țării să pună Înaltele Sale păreri sub autoritatea unor autori străini. Regele țării afirmă că situația în țară este rea fără a avea nevoie să fie confirmat de autori de articole.

Problema însă cea mai importantă este de ordin politic și se referă anume la întrebuințarea

expresiei de „Rusia“ în loc de „Rusia Sovietică“ și la cererea ca Rusia să înceteze să mai existe.

Aceasta nu este o discuțiune nouă pe care o am cu dl general C. Petre-Lazăr.

Într-un proiect de mesagiu pregătit de d-sa în trecut, această expresiune și această idee au fost introduse pentru prima dată și, cu acest prilej, am încercat să-i arăt că este o greșeală din toate punctele de vedere. Politica noastră este să cerem eliberarea țării noastre de sub dominația Rusiei Sovietice. Noi nu putem extinde această politică cerând distrugerea Rusiei. Noi ne plângem de agresiunea Rusiei Sovietice asupra țării noastre și cerem sprijinul puterilor aliate pentru ca această agresiune să înceteze și pentru ca independența și libertatea țării noastre să fie restaurate. Dl gl C. Petre-Lazăr, amintindu-și istoria expansiunii Rusiei de totdeauna, dorește să proclamăm necesitatea distrugerii Rusiei. Desigur, Rusia și-a întins treptat hotarele prin cotoirea hotarelor mărginașe. Desigur, Rusia, țaristă sau sovietică, a fost întotdeauna o țară imperialistă și a distrus sau a amenințat existența țărilor mărginașe. Cu toții știm aceasta. Nu este însă înțelept din punct de vedere politic să cerem distrugerea Rusiei. Aceasta este o politică care întrece cu mult puterile Țării Românești, oricare ar fi sentimentele și justele noastre dorinți. Noi suntem o țară mică, așezată de Dumnezeu pe frontiera rusească și nu putem intra într-o luptă de distrugere cu Rusia, Sovietică sau nesovietică. Dacă ne-am angaja într-o asemenea luptă de distrugere, rezultatul ar putea fi dezastruos pentru noi. Noi putem dori distrugerea Rusiei în sufletul nostru. România cunoaște de multă vreme politica hrăpărească a Rusiei. Înaintașii noștri au cunoscut-o și au pățit de pe urma ei.

(Va urma)

ATILA, REGELE HUNILOR

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ORIZONTAL: 1) Numele vechi al cetății Orléans, asediată fără succes de Attila în 451, cel mai îndepărtat punct în care au ajuns hunii în timpul năvălirii lor pe teritoriul Franței de astăzi. 2) Regele greutungilor, goții care stăpâneau teritoriile dintre Nistru și Don, care s-a sinucis în 376, când hunii i-au invadat regatul, o parte dintre goți devenind astfel supușii hunilor, iar alții migrând spre sud și vest. 3) Tudor Argezei – Căciulă înaltă, purtată de căpeteniile otomane și de domnitori români în timpul ceremoniilor (genitiv-dativ). 4) Ultima soție a lui Attila, regele hunilor murind în noaptea nunții lor din pricina unei hemoragii – Localitate din Canada. 5) Tuiul în mijloc! – Abreviere în limba engleză pentru „Hybrid Bitwise Memory Pattern“. 6) Fenomen meteorologic specific iernii, anotimp în care hunii nu purtau războaie, fiindu-le greu să se aprovizioneze (învechit) –

Direcție cardinală în care Attila a trimis trupe la jaf în timpul năvălirii sale din 451, spre teritoriile francilor salieni, probabil dorind să asigure spatele ostirii sale principale. 7) Mama împăratului roman apusean Valentinian al III-lea și a Honoriei, care, atunci când Honoria i-a cerut ajutorul lui Attila ca să scape de logodnă, pretext folosit de regele hunilor ca să atace Imperiul Roman de Apus, a reușit să își convingă fiul să îi cruțe viața fetei (Placidia, cca 392 – 450) – Libius Severus Augustus. 8) Numele modern al orașului roman Narbo Martius, asediat de vizigoți în 436, atac respins de romani cu ajutorul hunilor. 9) Papa (440 – 461) care, întâlnindu-se cu Attila în 452, a reușit să îl convingă să renunțe la năvălirea sa în Italia, în ciuda faptului că nu mai existau suficiente trupe romane care să-l oprească – Lincia Eudoxia. 10) Drum roman, Attila folosindu-se de acestea în timpul incursiunilor sale – Numele latin al unei cetăți aflate de partea europeană a Strâmtoarei Dardanele, fujuită de hunii lui Attila în 447, locul de sorginte al preotesei Hero din mitologia greacă.

VERTICAL: 1) Influent general roman, care și-a petrecut tinerețea fiind ostatic la huni, împrietenindu-se cu regele Rugila (unchiul lui Attila), și care, în 451, a învins armata lui Attila (Flavius, cca 390 – 454). 2) Munții ce separă Europa de Asia în Rusia de astăzi, considerați limita estică a imperiului lui Attila – Locuitorii autohtoni, preponderent romanizați, ai regiunii invadate de Attila în 451. 3) Rufius Magnus – Fluviu important, granița naturală dintre teritoriile lui Attila și Imperiul Roman de Răsărit (acordat). 4) Capăt de sangeaci! – Insulă egipteană din *Istoriile* lui Herodot. 5) Lucius Naevius – Marea bătălie unde, la 20 iunie 451, romanii și popoarele germanice aliate au învins oastea lui Attila, cunoscută și drept Bătălia de pe Câmpiile Catalaunice. 6) Cel mai bătrân dintre frații Grimm, scriitori și folcloriști germani care au propus teoria potrivit căreia numele lui Attila ar avea origini gotice sau gepidice (1785 – 1863) – 453, când a murit marele rege al hunilor, împărăția sa destrămându-se la scurt timp după. 7) La începutul aruncăturii! – Marcus Nummius – Partea corpului lui Attila descrisă de cronicari ca fiind plată, unde a avut cel mai probabil loc hemoragia care i-a fost fatală. 8) Numele românesc al unui oraș aflat astăzi în nordul Bulgariei, care a reușit să se apere eroic în timpul năvălirii lui Attila din 447, obligându-i pe huni să îl ocolească. 9) Soarta fiilor lui Attila, toți, în afară de Ernah, care a domnit în pace în Dobrogea, pierind violent (singular) – Rufinus Sabinianus – La începuturile Luteției! 10) Autor bizantin de origini gotice care, folosindu-se de opera astăzi pierdută a cronicarului Priscus, a consemnat informații importante despre domnia lui Attila în lucrarea sa, *Getica*.

Dicționar: OSO, ELBO.

Andrei OPREA

DIALOG CU CITITORII

PROBLEME CU DIFUZAREA REVISTEI

Un cititor ne-a semnalat că, atunci când a încercat să cumpere revista noastră de la un magazin Inmedio, vânzătoarea i-a răspuns că nu vând Magazin istoric. Însă când s-a uitat bine, a văzut-o în rafturi și a reușit să o cumpere.

Dragi cititori, vă rugăm să ne semnați când întâmpinați astfel de probleme, prin telefon, e-mail, Facebook, sau printr-o scrisoare. Nu este prima dată când am aflat despre asemenea cazuri. Dacă nu reușiți să achiziționați revista, vă punem la dispoziție variantele regăsite în fiecare număr în caseta din subsolul acestei pagini.

Dacă nu puteți veni la sediul redacției din București și căutați doar un număr anume (în locul unui abonament), puteți să virafi prețul numărului respectiv plus 5 lei taxa poștală de expediere în contul nostru în lei la B.C.R., Sucursala Universitate RO10RNCB0080005630130001. Vă rugăm să ne trimiteți apoi un e-mail cu dovada plății, adresa poștală exactă unde

să vă trimitem revista, indicându-ne și ce număr doriți. Există de asemenea varianta să ne trimiteți un mandat poștal, cu aceeași sumă (revista plus transportul), în care să ne indicați adresa de expediere și ce număr doriți, pe adresa: Gheorghită Puiu Anghel, O.P. Tunari, Strada Mihai Eminescu, nr. 1, com. Tunari, jud. Ilfov. Nu dispunem de numere ale revistei mai vechi de trei ani.

FRATELE GREȘIT

Domnul NICOLAE IONESCU, din Vaslui, mai vechi colaborator al revistei noastre, ne-a atras atenția asupra unei greșeli strecurate în numărul din aprilie al Magazinului istoric. La legenda copertei 3, am prezentat casa memorială de la Cioclești, județul Argeș, a marelui pianist Dinu Lipatti, a cărui viață poate fi descoperită în paginile numărului. Din greșeală, legenda o numește „Casa memorială «Valentin Lipatti»“, după numele fratelui marelui artist, un diplomat și scriitor de renume. Ne cerem scuze cititorilor pentru această eroare și îi mulțumim

correspondentului nostru pentru semnalare.

DE AMINTIRE

Am primit o veste de la doamna NICOLETA CROITORU care ne-a încântat nespuse de mult. Dânsa ne-a scris în căutarea numărului 2/2024 al revistei noastre. Motivul? În februarie 2024 i s-a născut fetița și dorește să îi creeze o cutie de amintiri, în care să aibă „lucruri minunate“ din luna și anul în care s-a născut. A continuat: Vă mulțumesc că mi-ați făcut copilăria atât de frumoasă, cu informații atât de valoroase în fiecare număr.

Îi transmitem sincere felicitări corespondentei noastre și îi mulțumim pentru această veste și inițiativă frumoasă.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul CRISTIAN TĂNĂSESCU oferă spre vânzare colecția revistei din perioada 1967 – 2017. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0726.748.774 sau pe adresa de mail tanasescumihailcristian@gmail.com. ■

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755.290.606 și 021.312.68.77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei. Pe website-ul nostru, www.magazinistoric.ro, la rubrica Abonamente la ediția online găsiți cum se poate realiza abonamentul. Se poate face pe o perioadă de trei luni (9 lei), șase luni (18 lei) sau un an (36 lei). Pe perioada abonamentului, aveți acces la toată colecția revistei, de la primul număr, aprilie 1967, accesând rubrica Arhiva de pe website.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

SIMPOZIONUL ANUAL DE ISTORIE ȘI CIVILIZAȚIE BANCARĂ „CRISTIAN POPIȘTEANU“

„DIN ELITA BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI CONSTANTIN I. BĂICOIANU“

A XXXIII-a ediție a Simpozionului organizat de Banca Națională a României și Fundația Culturală Magazin Istoric s-a desfășurat la sediul Băncii Naționale a României, în Sala „Mitiță Constantinescu“, în ziua de 27 mai.

Comunicările prezentate au evocat personalitatea lui Constantin I. Băicoianu, membru în Consiliul de Administrație al Băncii Naționale, instituție pe care a slujit-o cu devotament peste 25 de ani. Au fost prezentate contribuțiile sale la problematica integrării României în circuitele economice europene, la sfârșitul secolului XIX și primele decenii ale celui următor, activitatea lui ca director, apoi administrator al Băncii Centrale, contribuția la reînființarea Monetăriei Statului, opera de filantrop, prezența în comunitatea locală din Tâncăbești.

În partea a doua a manifestării s-a desfășurat ceremonia decernării premiilor Fundației Culturale Magazin Istoric pentru cele mai bune cărți de istorie apărute în anul 2024.

Banca Națională a României a oferit celor prezenți un recital susținut de trei tineri interpreți: Andreea Nistor, Antonio Piculeață și Petru Soleanu.

CONSTANTIN I. BĂICOIANU

O VIAȚĂ LA

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

Anul acesta aniversăm 145 de ani de la votarea în Parlamentul României a Legii pentru înființarea Băncii Naționale a României, care a fost promulgată de regele Carol I și publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 90, din 17/29 aprilie 1880.

Prin urmare, toate manifestările culturale pe care le organizăm de-a lungul anului, inclusiv aceasta de astăzi, adică cea de-a XXXIII-a ediție a Simpozionului de Istorie și Civilizație Bancară „Cristian Popișteanu”, se desfășoară sub genericul celor 145 de ani de când instituția noastră și-a spus cuvântul în evoluția economiei românești, în modernizarea societății și a mentalităților noastre, în viața cotidiană a românilor, mai pe scurt spus, în istoria națională.

*Radu Varia, Cristian Popișteanu
și guvernatorul Mugur Isărescu,
la ediția din 1995 a Simpozionului*

Am evocat de mai multe ori contextul în care am gândit acest Simpozion, împreună cu: profesorul Cristian Popișteanu, specialist în relații internaționale, membru al Asociației Române de Drept Internațional, redactor-șef al revistei *Magazin istoric*; cu domnul Radu Varia și cu Radu Negrea, în acel moment secretarul general al Asociației Române a Băncilor.

Am arătat că s-a pornit de la necesitatea informării, aș zice chiar a educării unui public larg, care vreme de o jumătate de secol nu auzise aproape nimic despre civilizația bancară românească. Foarte mulți oameni nu înțelegeau ce fac băncile comerciale, care era rolul Băncii Naționale, nu știau că România are o tradiție bancară importantă. Așa că am început să le vorbim despre tradiția istorică a băncilor românești, să le prezentăm istoria Băncii Naționale a României și

rolul pe care băncile l-au jucat și-l joacă în viața economică, socială și culturală a țării și, nu în ultimul rând, despre bancheri, specialiști bancari și înalți funcționari ai instituțiilor bancare. O panoplie foarte bogată, vă asigur!

Am avut mereu în vedere proiectarea unei percepții corecte asupra noului sistem bancar ce se forma în România și generarea unui curent serios de cercetare a istoriei bancare românești. Și, iată, am reușit să organizăm 33 de ediții ale Simpozionului de Istorie și Civilizație Bancară, în cadrul căruia am acumulat un portofoliu foarte bogat de studii și comunicări, care au fost publicate în revista *Magazin istoric*. Totodată, am constituit o adevărată colecție de fotografii și cărți importante primite de la participanți ori identificate de noi pe parcursul cercetărilor. Nu putem să omitem cele aproape 500 de premii acordate din anul 1993 de Fundația Culturală

Magazin Istoric, care produc anual o adevărată competiție printre autorii de literatură istorică și nu numai. Rețeta longevității acestui Simpozion nu este complicată și o împărtășim, an de an, cu dumneavoastră: profesionalism, perseverență, pasiune! Și aici este locul să-l menționez pe domnul Cristian Păunescu, care s-a ocupat de organizarea celor 33 de ediții.

Într-o epocă în care oamenii sunt în contact cu băncile în fiecare zi, noi credem că Simpozionul își va avea rostul său, în continuare, pentru valorificarea istoriei noastre bancare, în conexiune cu prezentarea problemelor actuale ale sistemului bancar. De multe ori, băncile sunt văzute ca fiind implicate prea mult în crizele economice sau sunt acuzate de scumpirea comerțului cu bani. În fața acestor percepții negative, ceea ce putem să facem în cadrul Simpozionului „Cristian Popișteanu” este să oferim răspunsuri și explicații coerente, credibile și științific documentate.

Revenind la aniversarea Băncii Naționale, am evocat de multe ori momentele de acum 145 de ani și primii pași parcurși atunci pentru organizarea instituției, respectiv: convocarea primei adunări generale a acționarilor și alegerea primului Consiliu general al Băncii; călătoria la Paris, la Banca Franței, a lui Eugeniu Carada pentru obținerea mașinilor de tipărit, a hârtiei speciale pentru bilete și a unui consilier special pentru organizarea contabilității; organizarea imprimeriei Băncii și tipărirea primelor bilete de bancă, a cecurilor și a acțiunilor B.N.R. Aș reaminti că, potrivit art. 1 al „Legii de înființare a unei bănci de scont și circulațiune”, Banca Națională a României a primit „dreptul exclusiv de a emite bilete de bancă la purtător” și că prima bancnotă emisă de Banca Națională în anul 1881 avea valoarea nominală de 20 de lei. Au urmat deschiderea primelor sucursale; angajarea demersurilor pentru construirea unui sediu adecvat, deoarece instalarea în clădirea Creditului Funciar Rural reprezenta o soluție provizorie și Banca avea nevoie de un sediu propriu, care să inspire

încredere publicului; întocmirea și completarea schemei de personal a Băncii Naționale, o încercare dificilă pentru Consiliul general din acei ani, având în vedere numărul foarte mic de absolvenți ai școlilor și academiilor comerciale, cu atât mai mic al celor care să aibă experiență în domeniul bancar. Și totuși au reușit să formeze destul de repede un corp profesional de elită, care a dat valoare locului de muncă prin profesionalism, seriozitate și dedicare.

Nu întâmplător, tema sesiunii din acest an, „Din elita Băncii Naționale a României – Constantin I. Băicoianu”, continuă efortul nostru de a scoate la lumină profesioniștii care au asigurat funcționarea acestei instituții atât în vremurile bune, cât și în cele mai puțin bune, dacă nu chiar tragice.

Chiar în cadrul acestui simpozion am avut mai multe teme sugestive, precum: „Guvernatorii Băncii Naționale a României” (2005); „În slujba sistemului bancar: oameni și fapte” (2008); „In memoriam Ioan G. Bibicescu și Dimitrie M. Burillianu” (2024).

În același sens, nu de puține ori l-am evocat pe Eugeniu Carada, întemeietorul Băncii Naționale, după cum anul acesta, la 29 aprilie, am vernisat expoziția intitulată „Istoria unei profesii – De la zarafi la funcționarul de bancă”, organizată de colegii de la Muzeul nostru în colaborare cu mai multe instituții muzeale prestigioase din toată țara. Cu acest prilej, am afirmat că oamenii au fost și au rămas cel mai important capital al instituției și am evocat trei funcționari reprezentativi pentru exigențele instituției noastre: Mihail Gr. Romașcanu, Costin C. Kirițescu și Anghel Rugină.

În același timp, alegerea temei pentru ediția

din acest an a Simpozionului a primit un impuls grație unei scrisori, pe care am primit-o în mai 2023 și care începea după cum urmează: „Mă numesc Bucher Ioanel, sunt fost director adjunct al Televiziunii Române și fost director al Casei de Filme Unu a Cinematografiei. Ca profesie de bază am

Banca Națională a României a funcționat, în perioada 1880 – 1890, în clădirea Creditului Funciar Rural, din strada Colței

*C.I. Băicoianu, în 1915,
anul când a intrat la B.N.R., ...*

fost jurnalist o mare parte din viață. În prezent am 89 de ani și am fost crescut și educat [...] sub privirile lui Constantin Băicoianu. [...] Numele de Ionel, pe care-l port, este numele unuia dintre fiii săi, trecut prea devreme la cele veșnice, Ionel C. Băicoianu. Constantin Băicoianu a dorit ca numele fiului său, trecut în lumea dreptilor la vârsta aspirațiilor majore, să fie purtat mai departe de mine și, ca atare, mi-a fost naș de botez.“

Și continua domnul Bucheru: „Domnule guvernator, doamnelor și domnilor membri ai Consiliului de Administrație al Băncii Naționale, fără a exagera cu nimic, tot ceea ce a realizat Constantin Băicoianu în comuna Tâncăbești, județul Ilfov, este rodul gândirii unui vizionar, a unui patriot cu largă deschidere culturală și civilizatoare, care pornește direct de la talpa țării“, iar „Constantin Băicoianu rămâne în istoria națională nu doar ca un alt director al Băncii Naționale a României, ci ca un mecena al sistemului educațional românesc, ca un vizionar, ca un om a cărui gândire și faptă au spart tiparele epocii privind spre viitor.“ Și încheia: „În anul 2025, se împlinesc 80 de ani de la trecerea la Domnul a lui Constantin Băicoianu. [...] Domnule guvernator, doamnelor și domnilor consilieri, [...] cu nădejdea că prezentările mele, trăite de mine, văzute de mine, cu mai bine de 80 de ani în urmă, și mărturisite de mine acum au ajuns la sufletele domniilor voastre, vă doresc multă sănătate, pace și gânduri din cele mai bune.“

Desigur, o astfel de scrisoare nu avea cum

să nu ne impresioneze, având în vedere autenticitatea acestei mărturii cu privire la Constantin I. Băicoianu, care s-a aflat în conducerea Băncii Naționale a României timp de un sfert de secol, între 1915 și 1940, ca membru al Consiliului de Administrație.

Fiu de negustor, născut cu câțiva ani înaintea Războiului de Independență, Constantin Băicoianu a făcut studii comerciale, terminate cu un doctorat în Germania, la München. Remarcat de profesorii săi, a început să publice articole polemice în presa germană, iar aceste articole au ajuns pe biroul prim-ministrului D.A. Sturdza, care s-a interesat de tânărul student. Astfel, la revenirea în țară C.I. Băicoianu se bucura deja de prestigiu, a devenit colaborator și ginere al lui Petre S. Aurelian, ocupând posturile de inspector domenal și apoi pe cel de secretar general la Ministerul Domeniilor, Comerțului și Industriei.

Încă din 1898, Petre S. Aurelian i-a încredințat funcția de director al publicației întemeiată de el, *Economia națională*, pe care Băicoianu a condus-o până în anul 1941, când a încetat să mai apară.

Venirea lui în Banca Națională a avut loc în anul 1915. Așa cum avea să-și amintească când a ieșit la pensie, „începutul activității mele în acest Institut de emisiune s-a produs sub semnul marelui război mondial, când alături de vrednicul de amintire Bibicescu, o sclipitoare inteligență financiară și politică, și de bărbații de stat ai timpului ne-a fost dat să trudim din greu“.

Când conducerea Băncii Naționale s-a refugiat la Iași, în 1916, Băicoianu a rămas să

*... și în anul
pensionării,
1940
(Colecția
Marius Nasta)*

reprezintă interesele Băncii în fața administrației de ocupație. N-a trecut mult și a fost internat la Hotel „Imperial“, apoi în lagărul de la Săveni (Ialomița), după care a fost deportat în Bulgaria. După ce România, rămasă singură pe frontul de Est, a încheiat armistițiul, Băicoianu a reușit să ajungă la Iași.

A revenit la București cu toată conducerea Băncii, la 1 Decembrie 1918, după care a fost implicat în toate acțiunile de mare importanță ale B.N.R. De altfel, tot în momentul pensionării, guvernatorul Alexandru Ottulescu i-a exprimat călduroase mulțumiri „pentru prețioasele servicii și contribuția ce a adus în tot răstimpul celor 25 de ani cât a făcut parte din conducerea B.N.R., contribuind astfel la toate marile înfăptuiri ale B.N.R.“.

La rândul său, luându-și rămas bun, Băicoianu se întreba: „Ce pot să urez Institutului pe care l-am strejuit cu credință și devotament timp de peste 25 de ani?“ Și preciza: „Băncii Naționale îi urez ca să fie și mai departe, așa cum a fost și în trecut, o salutară supapă de siguranță și o ancoră pe care statul să le folosească cu înțelepciune și moderație în vremuri de încercare, ca și în cele bune. Prestigiul și demnitatea pe care i-au agonisit-o conducerile ei trecute prin sănătoasele directive pe care i le-au dat și păstrat constituie tradiția ei, de la care nu se poate abdica fără a i se atrage greutăți și sacrificii nemeritate, sacrificii cari, în țelul lor final, nu pot decât să pericliteze nu numai existența ei, dar să creeze și statului dificultăți ireparabile.“

Erau cuvinte profunde, expresia activității sale, dar și a legăturii sufletești pe care a avut-o cu Banca Națională, căreia n-a ezitat să-i dedice o mare parte dintre cercetările sale de istorie. Astfel, sub titlul *Istoria Băncii Naționale și a politicii sale monetare*, a scris și a tipărit șase volume, care numără, în total, 3.664 de pagini.

Nu mai puțin impresionant este și volumul *Studii economice, politice și sociale*, care adună articolele și studiile publicate de Băicoianu între 1898 – 1940. Volumul are 890 de pagini.

Doctorul Marius Nasta în 1935, la trei ani după ce a conferențiat la Tâncăbești (Colecția Marius Nasta)

Constantin Rădulescu-Motru, care îl definea pe Băicoianu drept „un îndrumător pe câmpul vieții noastre economice“, a scris în *Cuvântul înainte* al acestei cărți: „Nu este chestiune mare, în intervalul 1898 – 1940, în materie de finanțe, comerț, industrie, organizare de școli practice, monetară, credit, politică a navigației pe Dunăre etc., care să nu-și aibă în volum pagini scrise cu competență și mai ales pe bază de documente. Avem înaintea noastră o carte, de care nu se vor putea dispensa toți aceia cari vor voi să cunoască în mod exact grijile la care răspundeau actele bărbaților

politici din timpul domniei primilor trei regi.“

Când menționa organizarea școlilor practice, Constantin Rădulescu-Motru se referea la miracolul cultural și economic, pe care Băicoianu a reușit să-l înfăptuiască la Tâncăbești, unde a ridicat o școală monumentală, în care veneau să învețe nu numai copiii satului, ci și adulții. De aceea, toate delegațiile străine care veneau în vizită la Ministerul Învățământului erau aduse să vadă și experimentul de la Tâncăbești.

Școala din Tâncăbești a fost sediul Așezământului „Ing. Ionel C. Băicoianu“ și, potrivit, unui jurnalist de la ziarul *Viitorul*, „cei mai distinși cărturari ai Capitalei sunt chemați să conferențieze la acest așezământ cultural, tratând subiecte din toate domeniile ce interesează viața satelor noastre și pe om în genere, dându-se astfel sătenilor sfaturi luminate de cum trebuie să-și așeze pe temelii sănătoase gospodăria, munca agricolă, viața lor de toate zilele și sufletul“. Printre acești cărturari distinși, s-a numărat, în mai 1932, „domnul doctor Marius Nasta, docent universitar, care a vorbit despre «Tuberculoza și profilaxia ei». Domnia sa a descris amănunțit și pe înțelesul tuturor modul cum se propagă această boală, fazele și dezastrele ce provoacă, arătând apoi mijloacele de apărare și insistând în special asupra igienei.“

Jurnalistul de la *Viitorul* încheia astfel: „De netăgăduit este progresul acestui sat [...] sub influența binefăcătoare a acestei activități culturale, precum și a cărților ce se pun la dispoziția

sătenilor, din biblioteca așezământului.“ Or, toate acestea erau „ctitoria d-lui C.I. Băicoianu, director la Banca Națională a României“, a cărui activitate și personalitate vor fi prezentate în dezbaterile ce va fi moderată în continuare de domnul Cristian Păunescu.

Înainte de a încheia, aș vrea să mulțumesc în mod special celor care au sprijinit în mod deosebit demersul nostru de redescoperire a celui care a fost Constantin I. Băicoianu, ordinea nominalizării fiind aceea a „intrării în scenă“.

Așadar, mulțumim:

Venerabilului domn Ion Bucheru și domnului avocat Adrian Iscru, care ne-a ajutat să intrăm în legătură atât cu domnul Bucheru, cât și cu reprezentanții comunității din Tâncăbești. Vă rog, domnule Iscru, să transmiteți domnului Bucheru urările noastre de multă sănătate și cele mai bune gânduri!

Părintelui Marian Vasluiuanu de la Biserica

„Sfinții Împărați Constantin și Elena“, din Tâncăbești.

Domnului director Valentin Crețu de la Școala „Mihai Eminescu“ din Ghermănești și doamnei Mihaela Leuștean, director adjunct la Școala „Constantin I. Băicoianu“ din Tâncăbești.

Doamnei Delia Băicoianu, care ne-a încredințat atât lucrările pe care le vedeți expuse într-una dintre vitrine, cât și fotografiile din fototeca familiei.

Domnului Marius Nasta, strănepot al lui Constantin I. Băicoianu și nepot al cunoscutului medic Marius Nasta, avocat internațional în Regatul Unit. Domnul Marius Nasta a venit special de la Londra pentru acest eveniment și ne-a pus la dispoziție, cu o totală deschidere, documente și fotografii inedite.

Academician Mugur ISĂRESCU,
Guvernator al Băncii Naționale a României

CONSTANTIN I. BĂICOIANU ȘI PROBLEMATICA INTEGRĂRII ROMÂNIEI ÎN CIRCUITELE ECONOMICE EUROPENE

Constantin I. Băicoianu (1871–1945) a fost unul dintre cei mai importanți economiști ai României în perioada precomunistă. A scris importante lucrări de istorie economică, precum și studii de analiză a actualității economice, a coordonat revista Economia națională, a îndeplinit funcții de conducere în diverse instituții, cum ar fi Ministerul Agriculturii și Domeniilor, și a fost timp de 25 de ani director în Banca Națională a României. În acest articol vom evidenția câteva coordonate ale concepției sale economice, așa cum rezultă din scrierile sale publice.

Lujo Brentano și influența Școlii Istorice de economie. După finalizarea studiilor liceale la București, Constantin Băicoianu a fost trimis de familie să facă studii universitare în Germania. A început la Academia Agricolă de la Hohenheim (Württemberg) și a continuat la Școala Superioară

de Comerț din cadrul Universității din Leipzig. Aici l-a cunoscut pe profesorul Lujo Brentano, care i-a fost principalul mentor. Lujo Brentano (1844 – 1931) era la momentul întâlnirii cu tânărul Constantin Băicoianu (1891) una dintre stelele în ascensiune ale științei economice din

Germania. Era unul dintre fondatorii Asociației pentru politică socială și unul dintre fruntașii Școlii Istorice de economie, alături de Gustav von Schmoller și Karl Bücher. Universități importante se luptau să-l atragă, și după ce a predat succesiv la Breslau (1872 – 1882), Strasbourg (1882 – 1888), Viena (1888 – 1889) și Leipzig (1889 – 1891), în 1891 a optat pentru Universitatea din München, cotelă ca a doua ca prestigiu din Germania, după cea de la Berlin. Este posibil ca la decizia de a alege München să fi contribuit și faptul că Brentano provenea din orașul Aschaffenburg, care făcea și el parte din regatul Bavariei. Brentano a predat la München până la pensionarea sa din 1916, îndeplinind printre altele și funcția de rector în anul 1901 – 1902.

Ca exponent al Școlii Istorice, Brentano era preocupat mai ales de studiul atent al manifestărilor concrete ale economiei și mai puțin de teoriile abstracte. Sau, cum a sintetizat elevul său Constantin Băicoianu, pentru Brentano „scopul și fundamentul științelor economice consistă în a cerceta *aceea ce a fost și aceea ce este, nu aceea ce ar trebui să fie*“. Considerat de mulți „Kathedersozialist“, el nu a ezitat să polemizeze în tinerețe cu Marx și Engels, susținând că rolul pozitiv al sindicatelor este acela de a echilibra raporturile de muncă și de a asigura o funcționare mai echitabilă a pieței muncii în cadrul societății capitaliste; astăzi, Lujo Brentano este considerat un precursor al liberalismului social.

Tânărul Băicoianu l-a urmat pe profesorul Brentano de la Leipzig la München, unde și-a susținut teza de doctorat în 1894 pe o temă de istorie a politicii vamale a României în anii 1859 – 1874. După ce s-a întors în România, și-a extins cercetările de istorie a comerțului exterior, care au fost încununate în 1904 prin publicarea unui *magnun opus* în două volume: *Istoria politicii noastre vamale și comerciale de la Regulamentul Organic și până în prezent*. În această lucrare Băicoianu se face ecoul unei ideologii care vede legăturile economice cu Europa Apuseană și Centrală ca fiind fondatoare ale modernizării și prosperității economice a României. Chiar dacă unele aspecte

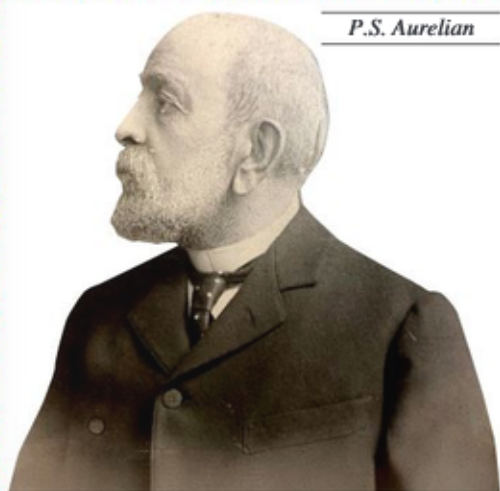
Lujo Brentano

au fost infirmate de cercetările ulterioare, cum ar fi rolul Tratatului de la Adrianopol din 1829 în stimularea exporturilor de cereale, cercetările lui Băicoianu sunt documentate și utile încă și azi.

Aș mai menționa, tot legat de influența lui Brentano, și o scriere a lui Băicoianu din 1902 împotriva intervenționismului statului în economie: „Pe de altă parte, trebuie cu desăvârșire înlăturat, odată pentru totdeauna, sistemul după care se admite ca statul să apară ca întreprinzător pe piețele comerciale. Menirea sa este cu totul alta decât aceea a unui agent economic care intervine în lupta pentru concurență. A se abate de la această menire înseamnă a renunța de bună voie la demnitatea sa și a face o funcțiune socială pentru care nu e chemat, în disprețul marelui legi a diviziunii muncii și în detrimentul compartimentelor economice care-l constituie și care îi dau puterea de care se bucură.

Rezultatul unei acțiuni atât de nesocotită va fi desăvârșita ruină a producătorilor țării, cari, pe lângă că sunt împovărați de stat prin impozite, vor fi pe de altă parte concuși tot de stat în desfăcerea produselor lor“.

Tranziția de la liberalismul social la intervenționismul statal. Întors în România, Băicoianu evoluează. Cercetările de istorie economică i-au adus în atenție și felul în care liberschimbismul putea fi manipulat pentru interese foarte concrete. Pe de altă parte, el a preluat coordonarea revistei *Economia națională* de la P.S. Aurelian și s-a apropiat de Partidul Național-Liberal. Totodată, Băicoianu scrie tot mai mult despre problematica agricolă și petrolieră, teme de interes major pentru România, ca și pentru integrarea țării în circuitele economice europene. În 1911, el se asociază pozițiilor germane care critică protecționismul agrar și solicită liberalizarea importurilor agricole ca o cale de întărire a competitivității industriale a Germaniei, evidențiind că o schimbare în politica germană ar aduce avantaje României: „Foloasele pe care le-ar trage agricultura românească din o atare transformare nu mai trebuie evidențiate. Ele ar servi însă interesul industrial german deopotrivă, căci, printr-o conjunctură de prețuri agricole mai

favorabile, crescând capacitatea de a cumpăra a României, cine ar putea profita mai mult de aceasta decât Germania, care ține recordul întâietății în ce privește importul în România?”.

Un moment interesant și care în opinia mea marchează o schimbare de ton și de tematică este „afacerea tramvaielor” din 1911 – 1912. Este vorba de intenția Guvernului conservator condus de Petre P. Carp de a bloca un proiect de modernizare a rețelei de tramvaie din București inițiat în 1909 de fostul primar liberal Vintilă Brătianu, care privilegia un grup de oameni de afaceri apropiat de partidul liberal. Aici Băicoianu ia poziție în favoarea lui Vintilă Brătianu și împotriva lui Carp. În același timp, el insistă pe calitățile tehnice și expertiza absolvenților de Politehnică și inginerilor români, eludând problema prețului final și distribuția profiturilor. Este o trecere graduală spre naționalismul economic și spre promovarea/afirmarea capitalului național și expertizei românești.

Într-un articol din 1913 Băicoianu discută eforturile germane de a contracara poziția dominantă a trustului american Standard Oil în ceea ce privește aprovizionarea cu petrol și produse petroliere. Băicoianu susține că România ar trebui să urmeze o linie similară, în special prin crearea unei societăți de exploatare petroliere. Aici, de fapt, el se desparte de poziția lui inițială contra intervenționismului de stat și aderă la o idee pe care Dimitrie Sturdza și alți liberali o promovaseră încă din 1904 – 1905.

Deosebit de interesant este și studiul *Însemnătatea geografică și economică a României*

în actuala conflagrație europeană (1914). Dincolo de discuția despre responsabilitățile în declanșarea războiului, unde el pune accentul pe expansionismul Germaniei, Băicoianu evidențiază – și face aceasta încă de la finele anului 1914, nu din 1917 sau 1918, ca alți analiști – impactul blocadei britanice asupra Puterilor Centrale și anticipează faptul că Germania nu are destule resurse ca să poată continua războiul foarte mult timp, dacă nu reușește să obțină și alimente și petrol în cantități suficiente. Critic la adresa marilor companii petroliere cu capital străin, el susține ca statul român să preia inițiativa din punct de vedere al comerțului exterior și al controlului asupra bogăției petroliere. Evidențind potențialul economic și militar al țării noastre, Băicoianu se declară partizanul păstrării neutralității, deoarece „România neutră poate să își spună cuvântul pentru dobândirea drepturilor ei chiar numai pe temeiul desfacerei produselor sale în favoarea uneia dintre părți sau al păstrării neutralității sale față de cealaltă parte”.

Derapaje antisemite, dar și delimitări clare față de subordonarea economică în raport cu Germania nazistă. Băicoianu a scris mult și în perioada interbelică, despre Banca Națională a României, despre Monetăria Națională, ca și despre problemele agricole. Ca adept acum al naționalismului economic, el nu a fost imun și la unele derapaje ale concepțiilor publice. Astfel, într-un articol din ianuarie 1939, el discută despre rolul evreilor în economia românească. În prima parte a articolului el face o distincție clară între evreii aflați demult în România și noii imigranți: „Desigur

Istoria politicii noastre monetare
și a Băncii Naționale,
lucrare în șase volume, apărută între 1932 și 1939

*Vintilă Brătianu, ministru de Finanțe,
rostind cuvântul Guvernului la dezvelirea statuii
lui Eugeniu Carada, la Banca Națională*

că în cadrul acestui articol nu ne referim nici la evreii aflați în România, înainte de războiu, și nici la evreii cari în momentul unirii erau așezați în ținuturile alipite. Aceștia au dat suficiente dovezi, pentru ca între ei și pământeni să se poată stabili o legătură durabilă, pentru ca să mai încercăm să facem o deosebire. Gândul nostru se îndreaptă însă cu o înfrigurată grijă spre acei evrei cărora de la războiu încoace li s-a îngăduit să se așeze pe pământul țării și cari prin numărul lor mare, reprezintă o periculoasă invazie, exercitând astăzi o influență hotărâtoare de perversitate morală în toate sectoarele administrative și ale economiei naționale.“

Dincolo de această distincție, când propune măsuri concrete, Băicoianu nu mai ține cont de niciun fel de nuanțe, pledează pentru o „politică de românizare a furnizorilor statului“

și solicită „eliminarea de la licitațiile publice a tuturor elementelor străine de neamul românesc.“

Aceste derapaje nu reprezintă însă o înclinare în favoarea nazismului. Dimpotrivă, tot în 1939 Băicoianu ia poziție în Economia națională, atât cât se putea în condițiile unui regim de dictatură și de control asupra presei, împotriva tratatului comercial dintre România și Germania. El atrage atenția că pentru România ar fi fost mai bine ca exporturile sale să fie plătite în devaliz liber convertibile (Germania practica un sistem de cliring controlat), critică anumite prevederi legate de zonele libere în porturile dunărene și insistă asupra ideii că legătura cu Germania trebuie să lase spațiu și oportunități și industriei românești, nu numai agriculturii. Apărând independența economică a țării, el conchide: „România nu își poate limita schimbul de mărfuri la un singur stat. Orice fel de monopol, fie în domeniul schimburilor internaționale, fie în domeniul exploatarei bogățiilor noastre ar putea dăuna intereselor economiei și apărării noastre naționale cu grave repercusiuni asupra independenței naționale cucerită și susținută cu sacrificii.“

În cele de mai sus, am schițat câteva aspecte care reflectă evoluția preocupărilor și concepțiilor lui Constantin I. Băicoianu. Băicoianu a pornit de la influența lui Brentano și a factualismului școlii istorice germane, cu o componentă liberală, dar a devenit treptat un promotor al naționalismului economic și al politicilor prin noi înșine, fără însă a le absolutiza și fără a eluda nevoile obiective de integrare a României în circuitele economice europene.

Prof.univ.dr. Bogdan MURGESCU,
Universitatea din București

UN SFERT DE VEAC DIRECTOR ȘI ADMINISTRATOR LA BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

La 28 decembrie 1940, Constantin I. Băicoianu, în discursul de rămas bun, susținut în fața colegilor din Consiliul de Administrație al B.N.R., spunea: „Însumez astăzi peste 25 de ani de activitate în conducerea

acestui prim așezământ financiar al țării, chemat să creeze și să dirijeze principalele forțe productive ale statului românesc. Mi-a fost dat, în tot acest răstimp, să iau parte, alături de valoroși distinși colegi și colaboratori din acest așezământ și din afara lui, la rezolvarea multora dintre problemele economice și financiare cele mai complexe ce se pot pune unei Bănci de emisiune.“

Vreme de un sfert de veac, din 1915 până în 1940, C.I. Băicoianu a fost director și apoi administrator, participând ca membru în Consiliul de Administrație al B.N.R. la conducerea Institutului de emisiune. Înainte de a trece în revistă realizările sale, am considerat util să propunem cititorilor o scurtă descriere a rolului pe care, potrivit Statutului Băncii, îl aveau directorii, din 1929 administratorii Băncii Naționale a României. Consiliul de Administrație era format din guvernator și directori sau administratori, al căror număr a crescut de la șase în 1880 la zece în 1929. Guvernatorul și o treime dintre directori erau numiți de Guvern, restul de două treimi erau aleși de Adunarea Generală a Acționarilor. Consiliul de Administrație se întrunea săptămânal, era responsabil în fața Adunării Generale a Acționarilor și lua decizii în toate problemele importante care priveau conducerea Băncii (fixa taxa scontului, nivelul împrumuturilor, numea și destitua funcționarii, stabilea nivelul salariilor acestora etc.). Anual, Consiliul atribuia fiecărui director conducerea unuia sau mai multor servicii. Astfel, aceștia erau implicați direct în activitatea curentă a Băncii.

*Student în Germania
(Colecția Marius Nasta)*

C.I. Băicoianu a început activitatea la B.N.R. fiind numit director la 20 mai 1915 în locul lui Henri Catargi, demisionat. De la această dată, fie numit de Guvern, fie ales de acționari, a fost mereu prezent în Consiliul de Administrație al B.N.R., până la sfârșitul anului 1940. A coordonat activitatea mai multor servicii, printre care: Titluri, Depozite, Casierie, Control, Contabilitate, Scont, Emisiune și Studii. A fost implicat în înființarea Serviciului Studii, în organizarea Oficiului de Plăți Externe din București, în lichidarea sediilor din Transilvania ale Băncii

Austro-Ungare, în realizarea unificării monetare, în reînființarea Monetăriei Statului etc.

Desigur, nu ne vom putea opri asupra tuturor momentelor pe care le considerăm importante pentru trecerea lui C.I. Băicoianu prin Banca Națională. Vom prezenta în continuare doar câteva episoade, relevante pentru funcționarul de bancă și pentru omul Băicoianu.

Primul dintre acestea și poate unul dintre cele mai importante din cariera de director la B.N.R. este cel legat de activitatea derulată alături de N. Bărbulescu în delegația desemnată de con-

ducerea Băncii să rămână în București ocupați de armatele Puterilor Centrale, în Primul Război Mondial. Încă din primele zile ale ocupației, cei doi directori ai B.N.R. au protestat față de măsurile adoptate de reprezentanții armatelor străine, ce vizau rechiziționarea etajului I al imobilului B.N.R. pentru a adăposti birourile Administrației militare. De asemenea, reprezentanții Băncii Naționale s-au alăturat protestului împotriva celorlalte bănci rămase în București față de măsura ce viza devalorizarea arbitrară a leului.

Autoritățile de ocupație au răspuns acestor proteste prin arestarea lui C.I. Băicoianu în ziua de 16/29 decembrie 1916. Acesta a fost ridicat din cabinetul său de lucru din Palatul B.N.R. și condus la sediul Poliției germane, aflat în clădirea Societății de Asigurări „Generală”, unde s-au încheiat formalitățile pentru a fi internat la Hotel „Imperial”. Două luni și jumătate mai târziu, la 26 februarie/11 martie 1917 va fi deportat la Săveni, în Ialomița, de unde în data de 3/16 octombrie 1917 va fi mutat în lagărul de prizonieri de la Trojan, în Bulgaria, fiind eliberat în decembrie 1917. Unul dintre cei alături de care C.I. Băicoianu a petrecut zilele detenției la Hotel „Imperial”, avocatul Vasile Cancicov, ne-a lăsat un portret memorabil al directorului de la Banca Națională. „La 218 e Costică Băicoianu, liberal de marcă; fost secretar general la Domenii și acum director la Banca Națională. Om corpolent și zdravăn [...], își poartă greutatea prin toate odăile, spre marea disperare a soldaților de gardă. Toate trucurile le întrebuințează ca să poată ieși să se strecoare în odaie la [...] noi, unde are în Motru [C. Rădulescu-Motru – n.n.] un prieten și un coleg de universitate germană. Citește toată ziua numai opere de

filozofie și economie politică germane, însă într-un spirit de contrazicere, deoarece are sincer sentimente antigermane. [...] Deși om bogat, e foarte zgârcit. [...] De altfel, e o inimă bună; când mi-a fost rău, el a umblat după Schwantz să dea voie

lui dr. Obreja să-mi dea un ajutor.”

Dar Băicoianu nu își petrecea timpul numai citind filozofie și discutând cu prietenul său din tinerețe, Constantin Rădulescu-Motru. Urmărea cu ardoare și evenimentele care se petreceau dincolo de zidurile Hotelului „Imperial”. Astfel, la 6 martie 1917 îi scria colegului său N. Bărbulescu, deoarece aflase despre planurile autorităților germane de a pune sub sechestrul administrativ Banca. Deși considera că șansele de a se opune unei asemenea decizii erau foarte mici, Băicoianu îl sfătuia pe colegul său de delegație să reziste, apreciind că măsura contravenea principiilor dreptului internațional, deoarece Banca era la vremea respectivă proprietate privată, și nu o instituție a statului român. În plus, apreciind că adevăratele motive pentru instituirea sechestrului vizau intenția autorităților militare de a folosi rețeaua teritorială a B.N.R. pentru organizarea unei instituții de credit agricol, C.I. Băicoianu recomanda colegului său inițierea de negocieri cu reprezentanții ocupanților și își încheia scrisoarea cu următorul îndemn: „Nu te lăsa, cu Dumnezeu sfântul și cu ajutorul celor curați la suflet și cu simțire românească [...], înainte: În luptă stă farmecul vieții!” Deși evoluția evenimentelor nu a mai permis realizarea de tratative, măsura sechestrului fiind deja un fapt împlinit, nu putem să nu evidențiem determinarea pe care, chiar și în detenție, o arăta directorul Băicoianu pentru susținerea drepturilor instituției în slujba căreia se afla.

Că acesta a fost crezul pe care nu l-a părăsit până la sfârșitul zilelor sale, a dovedit C.I. Băicoianu și în alte împrejurări. Astfel, de fiecare dată când i s-a încredințat din partea Consiliului de Administrație o sarcină, fie că aceasta era una dintre cele curente, fie că

era una excepțională, a încercat și reușit să o ducă la îndeplinire, adesea cu asupra de măsură.

Astfel, în contextul pregătirilor derulate în anul 1928 pentru stabilizarea monetei naționale, B.N.R. a fost autorizată să negocieze încheierea de acorduri

Banca Națională, în vremea ocupației germane

*La biroul din Banca Națională
(Colecția Marius Nasta)*

cu alte bănci centrale pentru a obține sprijinul acestora în vederea susținerii cursului leului pe piețele străine. Rezultat al acestor tratative, la 16 noiembrie 1928, directorul C.I. Băicoianu și secretarul general D. Cristescu, împuterniciți de Consiliul General al Băncii Naționale, semnav Convenția prin care 14 bănci centrale din Europa și din Statele Unite ale Americii acordau Institutului de emisiune de la București un credit de 25 de milioane de dolari.

Importanța evenimentului a fost subliniată de C.I. Băicoianu în alocuțiunea rostită cu prilejul ceremoniilor organizate în urma semnării Convenției. Directorul de la Banca Națională a României, mulțumind băncilor centrale participante, a dorit să precizeze că acordul de credit reprezenta nu numai primul pas în procesul de asanare a leului și de redresare a economiei naționale, ci și o probă a solidarității băncilor centrale, care conlucrau pe această cale pentru a susține opera de restaurare financiară a Europei.

Un alt domeniu în care C.I. Băicoianu s-a implicat a fost cel privind organizarea și administrarea fondurilor destinate sprijinirii pensionarilor și salariaților Băncii, motivat fiind de convingerea că prestigiul și autoritatea de care s-a bucurat și se bucură B.N.R. sunt

datorate în cea mai mare parte muncii, cinstei și devotamentului demonstrate de funcționarii acesteia. În contextul dificil din punct de vedere social și economic care a urmat Primului Război Mondial, Consiliul General al B.N.R. a decis, la 12 iulie 1918, să vină în sprijinul salariaților și urmașilor acestora prin acordarea de ajutoare bănești. Pentru elaborarea regulamentelor care să asigure organizarea și administrarea eficientă a sumelor alocate acestui scop a fost instituită o comisie în cadrul căreia un rol hotărâtor a avut directorul C.I. Băicoianu. La 3 ianuarie 1919, el prezenta Consiliului de Administrație regulamentele pentru Fondul „Cultura”, menit să sprijine educația copiilor minori ai personalului B.N.R., și pentru Fondul „Eroii Neamului”, destinat să ofere ajutoare bănești familiilor funcționarilor Băncii căzuți în război. Conducerea Institutului de emisiune a aprobat regulamentele și a numit comisiile pentru administrarea celor două fonduri.

Participarea lui Constantin I. Băicoianu la proiectele consacrate acordării de sprijin material funcționarilor Băncii nu s-a limitat doar la implicarea în calitate de membru în comisiile care administrau fondurile „Cultura” și „Eroii Neamului”. Cel care vreme de un sfert de secol a fost membru în Consiliul de Administrație al B.N.R. a participat și la conducerea Fundației „Casa de pensii”, împrumuturi și ajutoare a funcționarilor B.N.R. „, înființată prin decizia Adunării Generale Extraordinare a Acționarilor din 17 februarie 1935. Până la retragerea sa de la Banca Națională

Componența Consiliului de Administrație al Casei de pensii a B.N.R.

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE AL CASEI DE PENSIUNI B.N.R.

PREȘEDINTE: Guvernatorul Băncii Naționale a României,
MITITĂ CONSTANTINESCU

Administator B.N.R.	C. I. Băicoianu
„	Eugen Savu
Inspector General B.N.R.	Ilie Meca
„	C. Constantin
MEMBRI: Șeful Contenciosului B.N.R.	Gh. Găvruta
Șeful Personalului și Buget B.N.R.	P. G. Donetescu
Șeful Contabilității B.N.R.	
Gh. Popescu, pensionar B.N.R.	
C. Hurmuzache, pensionar B.N.R.	

în decembrie 1940, C.I. Băicoianu a fost unul dintre cei doi directori ai Băncii care făceau parte din Consiliul de Administrație al Casei de pensuni. Principiile după care s-a călăuzit au fost expuse în discursul rostit cu prilejul primei Adunări Generale a Fundației Casei de pensuni din septembrie 1935. Administratorul Băicoianu considera că orice regim de favoare trebuia evitat, subliniind egalitatea de drepturi și de obligații ale membrilor Fundației, pleda pentru echilibru și înțelepciune în administrarea fondurilor disponibile, arătând că suma pensiilor plătite anual nu va putea depăși sub nicio formă sumele disponibile și concluziona că numai astfel integritatea fondului putea fi păstrată pentru ca și actualii funcționari să se bucure în viitor de același tratament ca și actualii pensionari.

Am putea continua enumerarea activităților în care a fost implicat C.I. Băicoianu. Ne vom

opri însă aici, convinși fiind că am reușit să conturăm cele mai importante trăsături ale înaltului funcționar care vreme de două decenii și jumătate s-a numărat printre conducătorii Băncii Naționale a României. Vom încheia așa cum am început, dând cuvântul personajului nostru. Acesta, în ultimul său discurs susținut în fața Consiliului de Administrație, spunea, făcând trimitere la misiunea Institutului de emisiune de a păstra stabilitatea monetei naționale ca premisă a progresului economic al țării: „Astăzi, când sunt în preziua retragerii mele din Banca Națională a României, nu mă pot reține de a-mi afirma mândria și cinstea ce am avut-o de a fi fost colaborator al acestei opere în plină desfășurare.“

Dr. Brîndușa COSTACHE,
Șef serviciu Banca Națională a României

CONSTANTIN BĂICOIANU ȘI MONETĂRIA STATULUI

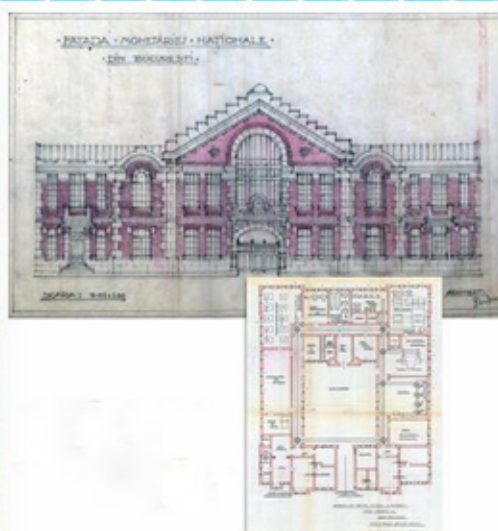
Reînființarea Monetăriei Statului a ocupat un loc central între multiplele preocupări ale lui Constantin Băicoianu. Prin poziția sa de administrator la Banca Națională a României, acesta a susținut constant readucerea la viață a „bănăriei“ naționale.

*Vechea clădire a Monetăriei Statului,
de la Șoseaua Kiseleff*

In 1929, la o lună după ce fusese promulgată legea stabilizării monetare, el a publicat în numărul din martie 1929 al revistei *Economia națională* (pe care o conducea) un articol intitulat *Problema Monetăriei Statului*, în care aduce argumente de ordin istoric, politic și economic în sprijinul reînființării întreprinderii.

În acest studiu, Băicoianu scrie despre emisiunile monetare din Țările Române, amintind de haraghiile și bănăriile domnești din secolele XIV – XVI, unde se bătea monetă pentru a produce „mijlocul necesar circulației bunurilor“, dar și pentru a afirma „suveranitatea națională a domnilor noștri în cadrul statelor înconjurătoare“.

*Detalii din proiectul de arhitectură
pentru Monetărie,
din 1925, prezentat de inginerul Camil Mătescu*

Autorul deplânge desființarea acestor monetării „prin forța unor împrejurări de tristă amintire”, fapt care a transformat Țările Române, din secolul XVII și până în secolul XIX, într-un „teren de invazie a monetelor turcești și a celorlalte țări învecinate.”

Băicoianu se oprește și asupra încercărilor lui Alexandru Ioan Cuza de a introduce românul ca „unitate monetară”, amintind apoi despre înființarea sistemului monetar național la 1867 și a primei monetării, „care a bătut mare parte din moneda dinaintea războiului”. Această monetărie funcționase la București (cu pauze de producție) din 1870 până în 1901, împrejurările desființării ei fiind necunoscute până azi. Sediul ei era adiacent Șoselei Kiseleff, pe locul unde se ridică azi Muzeul Național al Țăranului Român. Amintirea i-a rămas în numele străzii din dreapta muzeului: Strada Monetăriei.

Băicoianu prezintă apoi tentativa de reînființare a monetăriei din 1923, când a început înlocuirea cu monede a biletelor de 25 bani, 50 bani, 1 leu și 2 lei emise în perioada 1914–1917, bilete care, din cauza circulației intense și a hârtiei de slabă calitate, deveniseră o „calamitate publică”. El scrie despre comisia instituită de Ministerul Finanțelor, cu misiunea „să studieze problema reînființării unei monetării în țară”, și de documentarea pe care au întreprins-o în acest

scop, în Occident, delegații comisiei.

Intrând în esența problemei, Băicoianu arată că stabilizarea monetară era o „circumstanță prielnică și rentabilă” de readucere la viață a monetăriei. „Împrejurări ce nedumeresc și astăzi au făcut ca monetăria de odinioară să fie desființată. Îndreptățește oare acest fapt ca în România Mare, utilată cum n-a fost nicicând, prevăzută cu rezerve de meșteșugari și un corp tehnic de o preparație ce nu stă mai prejos de aceea a celor mai înaintate țări industriale, având astăzi la îndemână chiar clădiri anume indicate să primească amenajarea unei astfel de industrii, în cel mai scurt timp posibil și fără mari cheltuieli, [...] ca să cedăm și astăzi anumitor sugestii cari vor [...] să bată moneda peste hotare? [...] Țara trebuie înavuțită cu un astfel de așezământ pentru că o reclamă interese politice, economice și mercantile deopotrivă de mari”, scria autorul cu însuflețire.

Ca argument politic, Băicoianu subliniază că România Mare ar trebui să aibă posibilitatea de a-și fabrica singură moneda, atât pentru afirmarea suveranității naționale, cât și pentru a se pune la adăpost „de orice peripeții externe” (cu vizibilă referire la Primul Război Mondial, când lipsa unei monetării proprii și ruperea relațiilor comerciale externe au afectat circulația monetelor).

În privința motivelor economice, Băicoianu face un calcul de rentabilitate a producerii monetelor în țară, pornind de la emisiunile de 1 leu și 2 lei din 1924, și arată că manopera care s-a plătit pentru fabricarea acestora în străinătate ar fi putut acoperi costul înființării monetăriei naționale. Reluând același calcul pentru emisiunea de monedă stipulată în legea stabilizării monetare, Băicoianu afirmă că numai din baterea monetelor de 5 lei și 20 lei s-ar amortiza instalarea monetăriei, astfel încât „pentru baterea întregii sume prevăzută de lege [...] statul va fi chemat să tragă din Monetăria Statului beneficii mai mari”. Pe de altă parte, plata pentru fabricarea monetelor în țară s-ar fi făcut eșalonat, livrare cu livrare, în vreme ce baterea în străinătate necesita plata integrală, inclusiv pentru stocul de rezervă. Pledând pentru reînființarea monetăriei, Băicoianu demontează contraargumentul „rapidei execuțiuni” a monetei în străinătate, arătând că monetăria țării ar putea să predea primele piese în termen de

Proiectul realizat de Radu Dudescu

patru – șase luni de la demararea instalării ei. În încheierea articolului, Băicoianu menționează că activitatea monetăriei nu s-ar termina odată cu baterea monetelor cerute de stabilizarea monetară, pentru că ar urma alte comenzi, fie emisiuni noi, fie suplimentări de tiraj.

Cu toată justețea acestor argumente, monețele stabilizării monetare s-au comandat la Paris și la Londra, iar reînființarea monetăriei a fost din nou amânată. Într-un alt studiu, redactat în toamna anului 1934, sub titlul *Problema înființării monetăriei naționale*, studiu care se regăsește în culegerea de scrieri ale sale pe diverse teme intitulată *Studii economice, politice și sociale 1898 – 1940*, sub titlul *Contribuțiuni la înființarea Monetăriei Naționale*, Constantin Băicoianu arăta cum se petrecuseră lucrurile în 1929: „Dar nu numai prin scris, am fost susținătorii reînființării monetăriei naționale. Când s-a adus această problemă în discuția Consiliului Băncii Naționale, am luat cuvântul și am arătat marile avantaje care decurgeau pentru noi din această operațiune în cazul când moneda s-ar fi bătut în țară. Domnul Charles Rist, consilier tehnic pe lângă Institutul de emisiune, luând parte la această ședință, n-a fost de părerea mea, pentru motivul – cum se exprima d-sa – că finanțele noastre publice erau prea împovărate pentru a putea suporta crearea acestei instituțiuni. Pierzând din vedere faptul că monetăria s-ar fi putut ușor armoniza din câștigul realizat și uitând că pentru baterea monetei peste hotare eram siliți să plătim cu aur sau devize, d-sa a fost împotriva propunerii mele și, uzând de toată influența pe care o avea pe lângă membrii Guvernului de atunci, a ales cea mai bună soluțiunea de a

canaliza baterea monetei noastre naționale spre Franța și Anglia.”

Acest studiu din 1934 este o nouă pledoarie pentru reînființarea monetăriei. Pentru a demonstra insuficiența în circulație a monetelor, Băicoianu prezintă evoluția numerarului emis de la sfârșitul anului 1914 până la stabilizare. „La sfârșitul anului 1928 – scrie el – compoziția circulației monetare era de 21.211.480.555 lei în bancnote și 420.000.000 lei în monete de 25 bani, 50 bani, 1 leu și 2 lei [...] În ce privește moneda metalică în sumă de 101.916.000 lei care se afla înainte de război, aceasta a fost retrasă în parte, iar restul dispăruse.” În 1934, monetele aflate în circulație erau 25 bani și 50 bani din aluminiu, emise în 1923, 1 leu și 2 lei din cupro-nichel, din 1924, și cele emise după stabilizarea monetară, respectiv: 5 lei, 10 lei și 20 lei, din alamă, bătute în 1930, și 100 lei, din argint, bătută în 1932.

Analizând acest sistem monetar, Băicoianu îi arată dezavantajele: piesele de 1 leu și 2 lei aveau valoare intrinsecă mai mare decât cele de 5 lei, 10 lei și 20 lei (pentru că nichelul din componența primelor două era mai scump decât cuprul din componența celor din alamă), iar valorile nominale nu erau corelate cu dimensiunile pieselor. Pentru a corecta aceste neajunsuri, în vederea obținerii unui sistem monetar echilibrat, dar și pentru a suplimenta numerarul metalic în circulație, Băicoianu propunea demonetizarea monetelor curente și înlocuirea lor cu altele noi, la care valoarea intrinsecă să fie corelată cu cea nominală și piesele să respecte criteriul dimensional.

Din considerente economice, el se declară împotriva fabricării în străinătate a acestui nou sistem monetar. El arată că, pentru baterea în străinătate, cheltuielile cu transportul și asigurarea materiei prime (metalul din monetele demonetizate) ar fi foarte mari, iar plata manoperei ar trebui să se facă în aur sau devize. „Dacă operațiunea s-ar efectua în țară – completează Băicoianu – vom evita neajunsurile amintite, am da de lucru muncitorilor români și în plus vom realiza noi beneficiul pe care l-ar avea străinii.”

În privința baterii în țară a monetelor, autorul prezintă două opțiuni: a) înființarea unei monetării, care ar costa 56.000.000 lei (față de 85.000.000 lei cât ar fi manopera pentru baterea în străinătate) și a cărei instalare s-ar finaliza în

ILUSTRATIUNEA ROMANA

Imagine din Monetăria Statului,
pe coperta revistei *Ilustrațiunea Română*

șase luni; sau b) baterea monetelor la Pirotechnia Armatei.

În privința celei de-a doua alternative, care fusese propusă de presa vremii, Băicoianu arată că s-ar reduce și mai mult costurile (la între șase și opt milioane de lei), armata putând pune la dispoziție clădirea industrială și presele pentru fabricarea rondelor și baterea propriu-zisă a monetelor. Topirea metalului însă ar fi trebuit externalizată la una dintre întreprinderile de la Brașov, Oradea sau Baia Mare, ceea ce ar fi mărit cheltuielile și ar fi putut provoca întârzieri de livrare. În plus, o parte dintre utilajele necesare producției monetare trebuia achiziționate, iar instalarea altora putea să dureze până la șase luni. Nu în ultimul rând, utilajele ar fi aparținut Armatei, nu Monetăriei, nefiind vorba decât de o închiriere a acestora.

In încheierea studiului, Băicoianu propune reînființarea Monetăriei, ca fiind soluția optimă. „Cred că a venit timpul să ne facem mai bine socotelile decât în trecut, când pentru comenzile monetare efectuate în străinătate de la 1923 și până astăzi a trebuit să plătim formidabila sumă de 596.965.412 lei, cu care am fi putut acoperi costul monetăriei, cheltuielile de regie și ne-ar mai fi rămas și un însemnat beneficiu.”

Argumentele lui Băicoianu au convins în cele din urmă Ministerul de Finanțe, care, în

februarie 1935, a promovat legile nr. 391 și 392, pentru reglementarea emisiunilor de monedă metalică și, respectiv, de înființare a Monetăriei Naționale. Banca Centrală a fost mandată să se ocupe de construcția și dotarea tehnică a sediului fabricii, compartimentele direct implicate fiind Serviciul arhitecturii (condus de Radu Dudescu, autorul proiectului clădirii) și Serviciul tehnic. Ca reprezentant al conducerii Institutului de emisiune, administratorul Băicoianu a urmărit permanent desfășurarea lucrărilor.

La 20 decembrie 1935, Monetăria a fost inaugurată în prezența regelui Carol al II-lea și a unei selecte asistențe, din care făceau parte guvernatorul Băncii Naționale a României, ministrul de Finanțe, directorul Fabricii de timbre (delegat să conducă și Monetăria), senatori, miniștri, înalți funcționari ai statului și, bineînțeles, Constantin Băicoianu. Presa a reflectat evenimentul, subliniind contribuția acestuia.

Recunoscându-i-se incontestabilul merit la înființarea Monetăriei, Băicoianu a fost numit, la 1 ianuarie 1936, președinte al comitetului de direcție al noului așezământ. Într-un discurs rostit în această calitate, la 28 octombrie 1938, când a demarat construcția primei extinderi a sediului întreprinderii, discurs publicat în numărul 10 – 11 din 1939 al revistei *Economia națională* și în culegerea de scrieri *Studii economice, politice și sociale 1898 – 1940*, sub titlul *Câteva cuvinte despre monetăria noastră națională*, Băicoianu spunea: „Realizările Monetăriei Naționale au arătat tuturor că neîncrederea unora în capacitățile tehnice românești a fost tot atât de nefondată ca și argumentele celor neinteresate la deplina noastră independență națională, în acest domeniu de politică monetară și financiară. Asprimea vremurilor de astăzi, rezultată din deslănțuirea noului război internațional, dificultățile schimbului și traficului mondial de mărfuri și valori au confirmat în întregime dreptatea celor care au militat pentru înființarea unei monetării proprii, care să satisfacă în orice condiții internaționale cerințele noastre economice-monetare.”

Astăzi, când contextul internațional pare a întoarce istoria în anii '30 ai secolului trecut, cuvintele lui Băicoianu sunt la fel de valabile, ca în urmă cu nouă decenii.

Ing. Cristian CIORNEI

FILANTROPUL CONSTANTIN I. BĂICOIANU

Activitatea filantropică a lui Constantin I. Băicoianu a fost expresia concepției sale cu privire la necesitatea modernizării comunităților rurale din România primei jumătăți a secolului al XX-lea.

Această concepție și-a avut rădăcinile în sistemul de valori al familiei Băicoianu, s-a fundamentat în timpul studiilor din Germania și a fost aprofundată sub influența lui Petre S. Aurelian, a lui Spiru Haret și a colegului său de generație și de studii, Constantin Rădulescu-Motru. Opera filantropică a lui Constantin I. Băicoianu s-a concretizat, în primul rând, în transformarea totală a satului interbelic Tâncăbești, situat atunci în plasa Buftea, județul Ilfov.

Mai întâi, câteva date despre familia Băicoianu. În *Monitorul Oficial* din 6 iunie 1885 era publicată „decisiunea secției I a Curții de Apel din București”, prin care se încuviința „cererea d-lui Ion Penopol” și a Zoiței Penopol, soția sa, cu privire la „adopțiunea ce face în persoana minorului Constantin, fiul Mariei N. Pavel”. La prima vedere, nicio persoană dintre cele enumerate n-ar avea legătură cu demersul nostru, dar o mențiune a lui Constantin Argetoianu, răutăcioasă, precum cea mai mare parte a memoriilor sale, dar în mare parte corectă, din punct de vedere genealogic, ne-a ajutat să identificăm personajele. Maria N. Pavel și Zoița Penopol au fost surori, „inteligente, destul de frumoase, elegante și distinse”, nota Argetoianu, deși adăuga malițios: „mai ales pentru treapta lor”.

„Treapta” lor nu era însă deloc modestă, dacă avem în vedere că fratele celor două surori era, după cum ne spune chiar Argetoianu, „bătrânul Luca Niculescu, vestitul toptangiu”. Luca Niculescu nu a ajuns să fie bătrân, căci a murit la 48 de ani, dar faima lui este vizibilă chiar în acest necrolog tipărit la cererea familiei în *Voința națională* din 23 noiembrie 1903, în care este prezentat ca „mare comerciant, mare proprietar, ofițer al Ordinului «Coroana României»”. Așadar, Maria N. Pavel l-a dat spre adopție pe fiul ei din prima căsătorie Constantin, născut, se știe cu precizie luna (mai), dar anul este mai puțin sigur, între 1871 și 1873. Cei care l-au înfiat erau

Soția, Constantina, cu primii trei copii
(Colecția Marius Nasta)

sora Mariei N. Pavel, Zoie (Zoița), căsătorită cu Ion Penopol.

Primul *Anuar al Bucureștilor* în care l-am identificat pe Ion (Ioan) Penopol (Penopolu) este cel din 1886, când apare ca băcan, cu prăvălia pe strada Gabroveni nr. 14. Așa cum am constatat din următoarele anuare, aici a fost o vreme și locuința familiei sale. În septembrie același an, Ion Penopol a participat la un eveniment descris în ziarul liberal *Voința națională*, astfel: „Toți comercianții

din Capitală, bătrâni și tineri, s-au întrunit în Piața Sf. Gheorghe ascară pe la 7 ore și la 7½ ore, după ce s-au așezat în rânduri, precedați de muzică, [...] cu torțe aprinse în mână, s-au îndreptat spre locuința d-lui prim-ministru I.C. Brătianu pentru a-i manifesta din nou simțămintele de iubire ce comerțul Capitalei are pentru persoana d-sale“. Participantii, între care sunt nominalizați Luca P. Niculescu și Ioan Penopol, au mulțumit Providenței și lui C.F. Robescu, care-l salvaseră pe prim-ministrul liberal din al doilea atentat.

Legătura lui Ion Băicoianu cu P.N.L. este susținută și de subscripția de 20 de lei, pe care a făcut-o în 1893 pentru ridicarea monumentului lui Ion C. Brătianu, care decedase în 1891. În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, Ioan Penopol apare mai des în presa vremii și statutul său economic și social a devenit din ce în ce mai consistent. Mai întâi, a mai deschis un magazin, de data aceasta de coloniale, pe strada Șepcari, unde deja activa în domeniu fratele său, Nicolae Penopol, care a fost ales la un moment dat membru în Comitetul Bursei din București. Extinderea afacerilor lui Ion Băicoianu este vizibilă și din acest act de mulțumire, semnat de A.I. Ghioca și Ioan Penopol, comercianți de coloniale din București. Mulțumirile lor se îndreptau către comisarul de poliție G. Episcopescu și către prefectul Capitalei, colonelul Algiu, care „a știut să se înconjoare de funcționari capabili și integri“. Comisarul Episcopescu se număra printre funcționarii elogiați de cei doi mari negustori, deoarece, „prin zel și activitate, a putut descoperi o însemnată cantitate de marfă de coloniale ce domnul Ioan Profiroiu, băcan detailist, o ascunsese“, astfel încât „să bancruteze, cauzându-ne nouă, creditorilor, o însemnată pagubă“. Înțelegem de aici că Ioan Penopol devenise un angrosist, care îi credita pe negustorii *en detail*, avansându-le marfa și așteptând contravaloarea acesteia după ce era vândută.

La 2 ianuarie 1893, Ioan Penopol a făcut următorul anunț în ziarul *Universul*: „Fac cunoscut că de astăzi înainte în loc de Ioan Penopolo mă voi semna Ioan Băicoian, numele adevărat al familiei mele“. Potrivit lui G. Cucu, autorul unei biografii a lui C.I. Băicoianu, întocmită în 1970 și rămasă în manuscris, schimbarea numelui a fost asociată cu o pendulare în ceea ce privește asumarea statutului etnic, în directă legătură cu scutirile de taxe acordate străinilor de Guvernul

Constantin I. Băicoianu, la pian,
și fiul cel mare, Ionel, la vioară
(Colecția Marius Nasta)

de la București. În plus, credem că numele de Băicoianu exprima o legătură cu localitatea Băicoi, câtă vreme Nicolae, fost și el Penopol, a publicat, în 1893, volumul de anecdote *Una, alta*, pe care l-a semnat Baicoiano, iar *Precuvântarea* a scris-o la Băicoi, în iunie 1893.

În toate epocile istorice, visul marilor negustori este acela de a deveni proprietari funciari, numai așa se simt acceptați în elita autentică a societății. Astfel a procedat și Ion Băicoianu, care, în anul 1893, a cumpărat moșia Carp, situată în Tâncăbești.

In 1895, tânărul Constantin I. Băicoianu era la București, cu titlul de doctor *Cum Laudae* al Universității din München și ziarul *Timpu*, din 6 decembrie 1895, descria „vânătoarea cu bătaie, dată de d. dr. Băicoianu pe moșia sa Tâncăbești, în onoarea mai multor prieteni ai d-sale“. De fapt, tânărul doctor Băicoianu începea să-și facă prezența în elita Bucureștiului sfârșitului de secol. Primele demnități ocupate de acesta au fost inspector domeniial și apoi secretar general la Ministerul Domeniilor, Comerțului și Industriei.

În 1897, Constantin I. Băicoianu s-a căsătorit cu Constantina, fiica cea mare a lui Petre S. Aurelian, prim-ministru (1896 – 1897), ministru, deputat și primul economist care a ocupat demnitatea de președinte al Academiei Române (1901 – 1904). Cei doi au avut patru copii: două fete (Constantina, alintată Dinel, și Lucia) și doi băieți (Ion, alintat Ionel, și Petre).

Prima ctitorie a familiei Băicoianu la Tâncăbești a fost Biserica cu hramul „Sfinților Împărați Constantin și Elena“. Ion și Zoie Băicoianu au vândut o bucată de pădure, au demolat biserica

Școala ctitorită la Tâncăbești

veche de lemn, care stătea să se dărâme, și au construit noua biserică după planurile cunoscutului arhitect Petre Antonescu. Potrivit părintelui-paroh Marian Vasluianu, iconostasul noii biserici a fost făcut din bărnele de stejar ale vechii biserici. Pictura a fost realizată de Ionel Ioanid, un discipol al lui Gheorghe Tattarescu. Pe peretele destinat ctitorilor sunt redată doar portretele părinților lui Constantin I. Băicoianu. Tărnosirea a avut loc la 21 mai 1910. În interiorul bisericii, se găsește mormântul lui Constantin I. Băicoianu, iar pentru ridicarea bisericii, în 1910, regele Carol I-a recompensat pe C.I. Băicoianu cu decorația „Răspalta Muncii pentru biserică”, clasa I.

Ialtă acțiune de răsunet organizată la Tâncăbești de familia Băicoianu este descrisă în ziarul *Viitorul* din iunie 1913, care menționează Liga de asistență din Tâncăbești, constituită pentru a veni în ajutorul familiilor celor chemați să-și apere țara. „Toți cei mobilizați au fost chemați la conacul moșiei și asigurați că familiile lor vor fi îngrijite și apărute de toate nevoile cât timp va ține războiul. Mobilizații erau entuziasmați și au izbucnit în urale. Iată o faptă umanitară și patriotică demnă de cea mai mare laudă, care ar trebui imitată de toți proprietarii de inimă.”

După pătimirile din Primul Război Mondial, în primul deceniu postbelic, familia Băicoianu a trecut prin tragedia pierderii a doi dintre copii: Ion și Constantina. Ion (23 august 1900 – 23 august 1924) a fost un copil supradotat, care a iubit nu numai școala în general, ci și muzica. Ulterior, a făcut studii la Politehnica din Zürich și un curs de electrotehnică la Liège, după care a revenit în țară ca inginer și a elaborat planul de electrificare a orașului Brașov. La doi ani distanță, la 2 noiembrie 1926, murea de astm într-un sanatoriu

din Paris și Constantina. A fost înmormântată, ca și Ionel, la Cimitirul Bellu, dar, în 1937, osemintele lor au fost mutate în mormântul amenajat în interiorul Bisericii „Sfinții Împărați” din Tâncăbești. Memoriei celor doi copii avea să le dedice de acum încolo C.I. Băicoianu întreaga sa operă filantropică.

La 30 mai 1926, a avut loc dezvelirea monumentului eroilor de la Tâncăbești morți în Primul Război Mondial. Grație ziarului *Universul*, am aflat că „deosebita solemnitate” s-a desfășurat duminică dimineața și că monumentul a fost ridicat „prin stăruința unui comitet în frunte cu d. C.I. Băicoianu, director la Banca Națională, și este executat de sculptorul D. Mățăuanu”. Pe monument au fost săpate numele celor 108 eroi din Tâncăbești.

Un an mai târziu, duminică, 2 octombrie 1927, la ora 10.00, în prezența ministrului Instrucțiunii Publice, dr. C. Angelescu, a avut loc inaugurarea Așezământului „Ing. Ionel C. Băicoianu”, al cărui sediu era școala special construită de Băicoianu la Tâncăbești. Construcția școlii a avut loc sub ochii tâncăbeștenilor, care, atunci când au văzut că respectiva clădire devenea mai înaltă decât biserica din sat, au început să se întrebe unde mai văzuseră ei ceva similar. Și-au amintit că au văzut ceva la fel de mare când au mers la oraș, la diferite „proceste”, și atunci au început să comenteze că „le face boierul tribunal”, ceea ce, bineînțeles, a ajuns la urechile lui Băicoianu.

La ceremonia de inaugurare, C.I. Băicoianu a rostit un discurs programatic, intitulat *Steagul, Școala și Învățătorul. Cuvânt către săteni, școlari și învățători cu prilejul inaugurării Așezământului cultural „Ing. Ionel C. Băicoianu” din Tâncăbești – Ilfov*. El a început, explicând că a construit această școală „din dorul înfrigorat de scumpului copil”, după care a arătat: „Am conceput școala aceasta, mai mare, mai încăpătoare, nu din vanitatea de a fi clădit un cuprins mai întins sau de dragul unei zidiri mai înalte, ci din convingerea că așa o cerea mersul înainte al societății noastre. Școala primară trebuie completată cu Școala de meserii, care deschide calea spre mijloace mai bune de trai și spre industrie. [...] Procedând astfel, chemăm pe neștiutorii de carte spre Școala Primară, care le deschide drumul spre ocupațiuni productive, în marginile vieții de țară și chiar de oraș [...] În această convingere și în dorul de a înfăptui acest

*Cu sătenii, pe treptele școlii
(Colecția Delia Băicoianu)*

plan de învățământ să căutați, dragi copii și frați săteni, explicarea acestei școale de mai larg cuprins, pe care v-am clădit-o. Nu «tribunal» v-am zidit, cum spuneți voi, cu dojenitor înțeles, ci o școală încăpătoare, în care să se desăvârșească un program nou, impus de cerințele noi ale vremii prin care trecem și cari nu mai pot fi ocolite fără să ne aducă întârziere în propășirea culturală și economică a țării”.

Opera filantropică a lui Băicoianu la Tâncăbești a mai inclus și Dispensarul medical „Dinel”, care a fost construit din fondurile familiei Băicoianu, fiind inaugurat în anul 1936. Locuința medicului a fost

ridicată atât cu sprijinul lui C.I. Băicoianu, cât și din fondurile adunate. Ulterior, a înființat și o farmacie. Placa comemorativă a eroilor din Tâncăbești, morți în timpul Războiului de Reîntregire, a fost instalată de C.I. Băicoianu, la 24 ianuarie 1937, în incinta școlii. De asemenea, în anul 1939, a fost inaugurată baia comună, care a fost construită din fondurile familiei Băicoianu și cu sprijinul Băncii Naționale a României. Tot lui Constantin I. Băicoianu i se datorează începutul electrificării localității.

Toate aceste acțiuni filantropice au asigurat modernizarea așezării Tâncăbești, care a devenit una atipică pentru câmpia munteană din perioada interbelică. Legătura profundă a lui C.I. Băicoianu cu locuitorii satului Tâncăbești este foarte bine ilustrată de fotografia pusă la dispoziție de doamna Delia Băicoianu, datată aproximativ 1938, în care Constantin I. Băicoianu se află pe scările școlii din Tâncăbești, înconjurat de copiii din sat (inclusiv M. Bucheru, cel mai mic din primul rând) și de părinții acestora, de corpul didactic și de preotul satului, Ion Băncilă, de autoritățile locale și de invitații marelui economist.

Dr. Nadia MANEA,
Expert principal,
Banca Națională a României

O SAGA DE 100 DE ANI

Tema simpozionului din acest an o constituie saga unei familii, personajul principal fiind Constantin I. Băicoianu. În fotografiile de epocă, el apare ca un bărbat bine făcut, cu barbișon, mustață și păr răzleț. Era un om elegant.

Ne-au ajutat în conturarea acestei personalități – și mă alătur mulțumirilor exprimate de domnul guvernator – mai multe persoane. Prin intermediul domnului avocat Adrian Iscru, am avut ocazia să îl cunoaștem pe domnul Ion Bucheru, căruia împreună cu doamna Nadia Manea i-am luat un interviu. Domnia sa ne-a prezentat multe aspecte despre copilăria petrecută în preajma lui C.I. Băicoianu.

Afectat puternic de moartea prea timpurie a fiului său, Constantin I. Băicoianu a hotărât să fie nașul de botez al fiului directorului școlii pe care o ctitorise în Tâncăbești. L-a botezat Ion, la fel ca pe fiul pierdut.

Școala din Tâncăbești este o adevărată minune,

o școală cum nu sunt multe în lumea satului românesc, înălțată exclusiv din banii lui C.I. Băicoianu. A fost un vizionar, un filantrop, un om de știință, dar și un om apropiat de nevoile comunității satului Tâncăbești. Am rămas impresionat de școala ridicată de Constantin I. Băicoianu, de concepția

lui atât de modernă. Sunt săli de clasă mari, luminoase, aerisite, chiar pe malul lacului, pentru copiii sătenilor. După inaugurarea Așezământului „Ing. Ionel C. Băicoianu” în anul 1927, aproape că nu era delegație străină în vizită la Ministerul Instrucțiunii Publice care să nu ajungă și la Tâncăbești. Așa a fost și în ianuarie 1936, când istoricul francez Georges Blondel a vizitat școala și a declarat unui jurnalist: „Am văzut lucruri de admirat. Totul poate servi ca model nu numai în țara dumneavoastră, ci și în străinătate.”

Nu trecuseră decât câteva luni de la deschiderea Așezământului și revista *Economia Națională* din ianuarie 1928 ne spune că, auzind sătenii că au venit „vorbitori luminați din Capitală”, „au părăsit și horă, și cârciumă, și orice ocupațiune s-ar părea distractivă duminică și bărbați, femei și tot tineretul au umplut sălile școlii. [...] Sătenii satelor vecine au venit și ei să asculte, [...] știind că cele aflate vor prețui mai mult decât timpul pierdut într-o toropeală de cârciumă. Apoi, intelectualii satelor dimprejur au venit cu toții, preoții, învățătorii, notarii, ca la o rară ocaziune ce le poate procura o distracție sufletească mai aleasă.”

Povestea școlii de la mijlocul secolului trecut este ilustrativă pentru drama prin care a trecut România. Mai întâi, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, acolo s-a mutat Ministerul Propagandei Naționale. Există o sală unde se organiza vizionarea filmelor, pentru a fi aprobate spre difuzare. Copilul Ionel Bucheru a observat că poate acoperi cu un panou din lemn casa scării, improvizând un fel de cabină de vizionare. A făcut o gaură în peretele de lemn și urmărea, alături de comisie, toate filmele. Așa s-a născut pasiunea pentru film, care avea să îl ducă apoi în fruntea Casei de film 1. Acolo l-a prins și momentul 23 August. În timpul proiecției s-a aprins lumina și cineva a anunțat că s-a făcut pace.

Nu venise pacea, au venit sovieticii. În Tâncăbești a staționat un detașament de militari din Armata Roșie. La început, își amintește domnul Bucheru, s-au purtat civilizat. Dar cineva din sat l-a turnat pe boierul Băicoianu că a ascuns o mașină sub o căpiță de fân. Militarii sovietici

Constantin I. Băicoianu, la vârsta de 68 de ani
(Colecția Marius Nasta)

au mers, au băgat furca în căpiță și au descoperit mașina. L-au adus acolo pe Constantin I. Băicoianu și l-au zgâlțâit de mai multe ori, trăgându-l de barbișon. Apoi l-au lăsat să plece. Bătrânul nu a rezistat acestui tratament și spai-meii provocate și și-a dat sfârșitul la scurtă vreme. A fost înmormântat în biserica ctitorită de el și de tatăl său, Ion Băicoianu. A fost prezent tot satul. În curtea aceleiași biserici se află și monumentul ridicat de familie în

memoria lui Ion Chiriță, din Tâncăbești, lucrător la Imprimeria B.N.R. între 1930 și 1941, căzut în luptele de la Odesa, în 1941.

Mai semnalez o coincidență. Casa în care a locuit C.I. Băicoianu se afla pe strada Maria Rosetti, la numărul 31. Vizavi este un mare complex în care a locuit celebrul arhitect Radu Dudesco, cel care a gândit și realizat și clădirea Monetăriei Statului, ultramodernă în perioada deceniilor trei și patru ale secolului XX. Funcționează și astăzi, pe Dealul Filaretului.

Nu peste multă vreme, așa cum ne-a spus domnul Ion Bucheru, și tatăl domniei sale, directorul Costin Bucheru, a fost silit să părăsească școala. El și-a dorit să păstreze neutralitatea politică a școlii. Acest lucru l-a costat. Pe atunci, partidul comunist trimitea la sfârșit de săptămână echipe de muncitori la sate, care să-i ajute pe țărani să își repare uneltele necesare la muncile

Cu sătenii (Băicoianu este în costum și pălărie albă),
în fața bisericii din sat
(Colecția Delia Băicoianu)

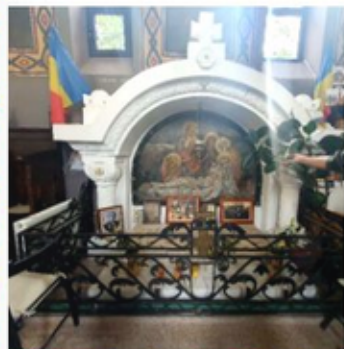

Biserica din Tâncăbești, azi, ...

câmpului. Oficial, era o acțiune pentru întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănime. O astfel de echipă a ajuns și la Tâncăbești. Dar aici nu aveau ce repara, oamenii erau îndestulați, aveau unelte bune. Cei veniți de la București au cerut permisiunea să se întâlnească cu sătenii în școala ridicată de Constantin I. Băicoianu. Tatăl domnului Bucheru a fost de acord. Dar când au ajuns în fața sătenilor, au început să facă propagandă comunistă, contra exploatarelor. Directorul a intervenit spunându-le că este o școală în care se face carte, nu politică. Supărați, propagandiștii au început să strige. Chiar atunci membrii corului școlii ieșeau de la repetiții. Când au înțeles ce se întâmpla, au început să cânte „Trăiască regele!” Echipa a plecat furioasă și după câteva săptămâni tatăl domnului Ion Bucheru a fost înștiințat că trebuie să se mute în satul Islaz, comuna Brănești, un sat nou constituit, după Primul Război Mondial. Era, practic, deportat.

În interviul pe care ni l-a acordat, domnul Ion Bucheru a relatat și un episod care cred că merită să fie cunoscut de cât mai multă lume. În fond, domnul Bucheru face parte din marea familie

*... și
mormântul
lui Constantin
I. Băicoianu,
din
interiorul ei*

Băicoianu. După revenirea lui Ceaușescu din vizita în China și Coreea, din iunie 1971, când se înăspriseră măsurile ideologice, în calitate de director adjunct al Televiziunii Române, a girat un scenariu pentru programul de Revelion care s-a construit în jurul unor momente umoristice, cu cântece și dans, avându-i ca protagoniști pe Anda Călugăreanu și Toma Caragiu. Fuseseră concepute costume ca la Folies Bergère.

„Când să înceapă înregistrările pentru programul de Revelion – povestește domnul Bucheru –, echipa de realizatori a venit la mine și mi-a spus că refuză să filmeze. E păcat și de pâinea dumitale, și de a noastră – au spus ei. Nu vezi că tovarășii se supără când apare câte un genunchi gol pe ecran și dumneata vrei să filmăm dansuri ca la cabaretul din Paris? Le-am răspuns că dacă se pune problema să își piardă cineva pâinea, eu sunt acela. Eu sunt șeful, voi faceți ce vă spun. Mi-au cerut să le dau ordinul în scris. Am spus că le dau în scris că ei s-au opus.

A ieșit un program foarte reușit. În ziua în care trebuia să se facă vizionarea programului, ca să fie aprobat înainte să fie difuzat, parcă bătuse vântul prin Televiziune. Președintele Televiziunii descoperise că trebuie să însoțească un oaspete străin, alți șefi își găsiseră tot felul de obligații care îi împiedicau să asiste la vizionare. Nici eu nu mă simțeam prea bine. I-am și spus soției să îmi pregătească o sacoșă cu schimburi, pentru orice eventualitate.

S-a difuzat programul și a doua zi au început să sune telefoanele de felicitare de la rude, cunoscuți, prieteni. Toți erau încântați de spectacolul de Revelion. Cu cât sunau mai multe telefoane, cu atât mi se făcea mai frică.

Pe la 15.30 sună cineva la sonerie. Era Toma Caragiu, cu un buchet de flori, care m-a îmbrățișat. Mi-a spus că fusese chemat de Ceaușescu, care îl felicitase pentru programul de Revelion și îi mulțumise că fericise poporul român. Primise probabil informații despre eoul programului.”

Se încheie aici saga familiei Băicoianu și a rudei lor, copilul botezat cu numele fiului iubit și dispărut prea repede. O poveste de mai bine de 100 de ani, ce rezumă în mic povestea României.

Cristian PĂUNESCU,
Consilier al Guvernatorului
Băncii Naționale a României

CONTENTS (Romanian History) The Bucharest of yesterday, the Bucharest of today ● **A.-S. Ionescu** A dispute between art historians Radu Bogdan, Remus Niculescu and Vasile Drăguț ● **E. Latham Jr.** American Unitarians and Transylvania ● **C.M. Florian, F. von Sonnleithner** The Soviet ultimatum of June 1940 ● **M. Mihailide** The story of the silver medal given to scholar Virgil Nițulescu ● **R. Ion** Stories of Bucharest: painter Gheorghe Tattarescu's studies in Italy ● **M.E. Ionescu** 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy (XXVIII) ● **B. Șandric** CIMEC.ro The internet gateway for cultural heritage ● **Fl. Rădulescu** Călărași. A different kind of museum (II) ● **I. Volcu** An invitation to the Academy Library: Vasile Adamachi, a great philanthropist and donor ● **G. Filitti** Letters from former days: queen Maria – Joe Boyle correspondence ● In Bucharest, 50 years ago ● **W. de Kotzebue** The Slănic baths ● Romanian documents at Hoover Institution (CCXXXI) ● The 33rd Symposium of banking history and civilization "Cristian Popișteanu": Of the elite of the National Bank of Romania – Constantin I. Băicoianu

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Вчерашний и сегодняшний Бухарест ● **А.-С. Ионеску** Радуга Богдан, Ремус Никулеску, Василе Дрэгуц или спор искусствоведов ● **Э. Лэтэм мл.** Американские унитаристы и Трансильвания ● **К.М. Флориан, Ф.фон Зонлайтнер** Июнь 1940 г. Советский ультиматум ● **М. Михаилиде** История серебряной медали, полученной учёным Вирджилом Ницулеску ● **Р. Ион** Истории Бухареста: Учебная поездка живописца Георге Таттареску в Италию ● **М.Е. Ионеску** 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике Румынии (XXVIII) ● **Б. Шандрик** CIMEC.ro – портал культурного наследия ● **Фл. Рэдулеску** Кэлэраш. Другой вид музея (II) ● **И. Волку** Приглашение в Библиотеку Академии: Василе Адамаки, большой филантроп и донор ● **Дж. Филитти** Когда-то люди посылали письма друг другу: переписка между королевой Марией и полковником Джозефом Бойлом ● В Бухаресте, 50 лет тому назад ● **В. де Коцебу** Бани Слэника ● Румынские документы в Институте Гувера (CCXXXI) ● XXXIII-ий ежегодный Симпозиум по истории банковской цивилизации имени „Кристиана Попиштану”: Из элиты Нацбанка Румынии – Константин И. Бэйкояну

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar.

Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

magazin istoric

